

• VII. ÉVFOLYAM •
1917

• SZEPTEMBER
MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
ELSEJÉN •

ULT ÉS JÖVŐ

• ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁR-
SADALMI ÉS KRITIKAI FOLYOIRAT •

AZ OMKE KULTURBIZOTTSÁGA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKEZTI

• DR. PATAI JÓZSEF

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Dr. Hevesi Simon: Új év, új feladatok.	337	Patai József: A zsidó asszimiláció.	362
Szilágyi Géza: Salamon prédikátor könyvéből. (Vers)	340	Kroó József: Izrael. (Vers)	366
Hajdu Miklós: Szlicheszi mese.	340	TOLLHEGYRŐL.	
Dr. Weisz Miksa: Középkori héber kódex-illusztrációk.	342	Secundus: — Hát mit szól a Huszadik Századhoz? — Olvasom	367
Lenkei Henrik: Új kohelet. (Vers)	346	KRÓNKA ÉS SZEMLE.	
Ujvári Péter: Fügefá nő ki a pádimentumból	346	Gomperz Róza (M.), Dr. Weisz Miksa, Dr. Bolgár Mózes kitüntetése, Schück Salamon, A magyar zsidóság jövője stb.	367
Várnai Zseni: Minek? (Vers)	351	ÚJ KÖNYVEK. (Dr. Molnár Ernő.)	
Beregi Armin: A sófár igazi hangjai	352	A zsidókérdés Magyarországon, Zsoltárok könyve, Ráchel	371
Ács Mór: Az elnémult hárfa. (Vers).	357	PÁLYÁZATOK. HIRDETÉSEK.	
OROSZ-ZSIDÓ NOVELLAÍRÓK.			
Sólem Aléchem: Elul hónapban. (Héberből fordította: Krausz Mór)	358		
Székely Béla: Szonett egy rózsáról. (Vers)	361		

ILLUSZTRÁCIÓK:

Arthur Hacker: Babylon vizeinél ültünk és sirtunk... (Műmelléklet.)		Orosz-lengyel zsidó az útépítésnél.	349
W. Striowsky: Taslich. Újévi ima a patak partján	339	Galíciai zsidó katona	350
Palesztinai romok Josafat völgyéből	340	Martos Zsigmond: Tanulmányfej	351
Palesztinai romok Josafat völgyéből. Cassas restaurációja szerint	341	A sófár szabályos hangjai. (Kotta)	352
A Magyar Tudományos Akadémia birtokában levő középkori héber kódex miniatűrje. Sátorosünnepi ima (Hosána) eszroggal és lulovval.	342	Ókori palesztinai hangszerek	352
Középkori héber kódexminiatűrök	343	Különböző alakú sófárok	353
Amforává alakított szövegoldal a Magyar Tudományos Akadémia középkori héber kódexéből	344	Ókori palesztinai hangszerek	354
Miniatűrök a középkori héber kódexből	344	Ókori palesztinai hangszerek	355
Miniatűr a középkori héber kódexből. Mózes átveszi a Tórát	345	A sófár hosszmetsete	355
Miniatűrök a Magyar Tudományos Akadémia középkori héber kódexéből. Mózes átveszi a Tórát	345	Tiltott fémborítás	355
A három nyúl összesen három füllel. Miniatűr a középkori héber kódexből	345	Jericho romjai	356
W. L. Taylor: „Felemelem szemeimet a hegyek felé, honnan jő a segítségem...”	347	H. H. Armstead: Jericho megostromlása a sófárokkal	357
Szántóvető orosz-lengyel zsidó Dzialosziceből.	348	Sírkövek a dzialoszicei zsidó temetőből. Az összetett áldó kezek: Kohen, Kohn; a szarvas: Hirsch; az oroszán: Löw; a korona és a könyvespolc a tudósok jelképe	359
		Sírkő a dzialoszicei zsidó temetőből. A kettétört gyertya a fiatalon elhunyt férfi szimbóluma	361
		Lemaitre: Dávid-mecset Cion hegyén	363
		Gaucherel: Tiberiási részlet	364
		Lemaitre: Jeruzsálemi részlet	366
		Gomperz Róza a zsidó női praeparandia megalapítója	368
		Dr. Weisz Miksa	368
		Dr. Bolgár Mózes	369
		Schück Salamon	369

Arthur Hacker: An den Wässern Babels...

Arthur Hacker: Babylon vizeinél ültünk és sirtunk...

A Múlt és Jövő 1917 szeptemberi műmelléklete

MULTÉSTOVO

ZSIDÓ · IRODALMI · MŰVÉSZETI · TÁRSADALMI · ÉS · KRITIKAI · FOLYOIRAT.

Az O. M. I. K. E. kulturbizottságának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó elsején.
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky-
utca 6. szám. Telefon: 146-92.
Előfizetési ár egész évre: 22 K.
Omike-tagsággal együtt: 25 K.
Díszkiadásban: 30 K. Omike-
:: tagsággal együtt: 34 K. ::

VII. ÉVF., 1917 SZEPT.

DR. HEVESI SIMON: ÚJ ÉV, ÚJ FELADATOK

leghazugabb világháborút éljük. A hazugságok és hazudozások negyvenkettesei föl vannak találva és rendszeresen és módszeresen alkalmazásbavéve. Államférfiak, diplomata mázsás hazugságokat röpitenek el ajkaikról: miért folyik a harc, kik a felelősek a háborúért, mik a hadicélok? Ahelyett hogy bevallanák nyíltan szépen: nem tudunk túrni tehetséges versenytársat, küzdünk az elmaradható kereskedelmi haszonért, a szabad verseny nekünk csak elméletben tetszik, a valóságban egyedül akarunk állni: vidáman hazudoznak és gyönyörű elveket keresnek ragyogó palástnak pízskos és önző terveik fölé. A harc azért folyik, mert föl akarják szabadítani a nemzetiségeket — ez az egyik jelszó, de azok hangoztatják, akik évszázados rideg szívós kegyetlenséggel elnyomják a hozzájuk tartozó nemzetiségeket. Harcolunk az európai demokratizálódásért, ez a másik jelszó azoknak ajkán, akik egyebet sem akarnak, mint előkelő és zavartalan elszigeteltségben fölszívni a világnak zsírját, aranyát, termelését és minden gazdagságát és akiknek, eddigelé legalább, közömbös volt a német proletárnak sorsa. Harcolunk, hogy meglakoljanak a háborús uszítók és a jövőben minden háborús uszítás lehetetlenné legyen téve, mondják azok, akik tapasztalatból és legközelebből ismerik a háború előkészítésének egész művészetét, minden csínját-bínját és fortélyát, akik minden titkos aspirációt, minden elraktározott haragot, minden fájo keserűséget, minden lappangó érdekmozzanatot sorra vettek és rendszeresen kihasználtak, akik szóval és pénzzel veszedelmesen izgattak és önző céljaik érdekében a legbámulatraméltóbb diplomáciai művészettel és csakis azért, hogy gyűlölt rivalisukat megnyomorítsák, előkészítették és fölidézték ezt a háborút. — Harcolunk az állandó békéért, vagy az örök békéért, mondják, akik fölidézték a háborút és felelősek érte, akik már rég abbahagyhatnák a

háborút, ha valóban békét akarnának, ahelyett, hogy önző és haszonleső céljaikat tartanák folyton szívós makacssággal szemük előtt. Hiszen a békéért nem harcolni kell, hanem nem harcolni. Hiszen ha a kivételes háborús hatalom birtokában levő államférfiak e hatalom megszűntének és a felelősségre vonásnak és számadásnak órájától nem félnének, vagy az emelkedő és fejlődő szegényebb, de tehetségesebb versenytársnak a gazdagságba hízott és a bitorolt tényekből jogot formáló, háborítlanságot óhajtó gazdag megbocsátani tudna: akkor nem kellene azt mondani, hogy a békéért harcolunk.

A háború negyedik esztendejét éljük; a negyedik zsidó újévi ünnepet készülünk megülni a hosszú háború meg nem szünő borzalmi között. Amidőn pedig az idő hangulatát — mintegy az ünnep hatása alatt összegezni és kifejezni akarjuk, nem mondhatunk mást, mint ezt a pár szót mint meggyőződésünknek összefoglalását: minden idők leghazugabb háborúját éljük.

Sajnos, az egész emberiség már régóta él hazugságban és épít hazugságon. Gyökeres szellemváltozásra volna már szüksége az egész emberiségnek, mely, fájdalom, teljesen hamis alapra helyezkedett, minden tudománya, műveltsége, művészete és értéktermelése dacára, hamis, ingatag, úszó alapra helyezkedett. Mint a jégsarki kutató, aki a rengeteg jégtáblán fáradt inakkal törtet lihegve erejének minden megfeszítésével és minden maradékával a magas északi sark irányában, de célja felé egyáltalán nem közeledik, mert amily mértékben tör ő maga előre, legalább is oly mértékben csúszik ellenkező irányban lábai alatt az úszó jégtábla, melynek elérhet ugyan széléhez, de céljától mindvégig távol áll: úgy az emberiség, hamis alapra helyezkedve, igazi haladásra nem tehet szert.

Az őszinteségnek és az igazságnak kell elkövetkeznie. Az emberiségnek új tájékozódást kell vennie. Ahol az önzés praedominál az igazság

fölött, ott mindég lesznek bajok. Az igazságnak győzedelmesen kell kibontakozni és tündöklenni; ez adja meg az emberiség boldogulását. De ahol a társadalom rétegei hazugsággal, álsággal, megtévesztő jelszavakkal küzdenek egymás ellen, ott nem lehet boldogság, ott nincs emberi haladás, ott az álmodott célok el nem érhetők. Az emberiségnek be kell szüntetnie a hazugságok háborúját. Az igazság kultusza közelebb fogja hozni egymáshoz az emberiség szétvált elemeit, a népeket, a társadalmi osztályokat és elemeket. ...Újév köszönt be. Nekünk, magyar zsidóknak, is a béke és méltányosság, az egyetértés és kölcsönös jóakarat álláspontjára kell helyezkednünk és az alkotás és továbbépítés útjait keresnünk. Az igazi vezető fáklyafény az igazság. Az igazság kultusza közelebb fogja hozni egymáshoz a felekezetárnyalatait és tényezőit. Vallási életet, erkölcsi életet, irodalmat és intézményeket kell teremteni. Nem szabad a felekezetet átengedni a tespedésnek. A háború alatt, mikor katonáink epedtek egy kis vallási olvasmányért, rájöttünk, hogy nincs mit kezükbe adnunk, nincs még irodalmunk. Nem az írók hiányzanak, hanem, amint az Orsz. Izr. Iroda évi jelentése oly helyesen kiemelte, a könyvek nem tudnak megjelenni anyagi eszközök híján. Aztán népszerű irodalomra volna szükségünk, érületnevelőre, erőadóra, éltetőre. A frontra és kórházakba küldött imakönyvek száma, a szükséglettel összehasonlítva, elenyészően csekély. Hol vannak a hitközségek, amelyek anyagi áldozatokkal önkényt gondoskodtak volna, hogy legyen a küzdő vagy beteg katonának imakönyve, lelkivégzése? Csak nézzük, mit végzett e téren más felekezetek hitbuzgalmi munkája! Meglátszik, hogy a papok ki vannak túrva nálunk a zsidó közéletből és hogy annak erőhatáspontja egészen másfelé irányul, mint ahova irányulna, ha a rabbik a közélet vezetésében részt vennének. Nem szabad a rabbikat kitudni a zsidó közéletből, mert nem csak alóluk vonják ki a morális alapot, lelkükből a hivatásérzetet és a hivatásbetöltésének örömét, hanem a felekezetnek is ártanak vele. Annak az anomáliának nemsokára meg kell szünnie, mely egy felekezetnél se található, hogy a lelkész ki van rekesztve a felekezeti alkotmány sáncaiból és a közélet munkájából. Ez igazságtalanság és az egész rendszer alapja, mely mindössze nem idősebb félvszázadnál, kolosszális tévedés. Az igazság közelebb hozandja egymáshoz a felekezet tényezőit üdvös munkára. Lám az Orsz. Rabbiegyesület elszigeteltségében is első gondjának találta a kis magyar hadi imakönyv: „*Pajzs és vért*” megszerkesztését. Igaz, hogy az Orsz. Izr. Iroda támogatása nélkül képtelen lett volna azt pár ezer példányban kiadni. Mindebből az derül ki, hogy együttműködésre, vállvetett munkára van szükség.

A háború után, melynek végét Isten közelitse

el, tettekre lesz szükség. Irodalmi alapot kell teremteni. Soha akadálytalan irodalmi eszmecserére égetőbb szükség nem volt, mint a ránk következő időkben. Akiknek van joguk hinni, hogy az igazság az ő palládiumuk, jól teszik, ha a tények, elvek és eszmék tisztázásához hozzájárulnak a maguk munkájával és köteles részével. Anyagi eszközökön ne múljon a dolog. Belső misszióra is szükségünk van. A valláserkölcsi élet új reneszánszát kell ünnepelnünk a kultúra jegyében. Új korszak elé kerül az egész emberiség a háború után. Az ősi forrásokat, melyekre szomjaznak és melyek a mi területünkön vannak, újra meg kell nyitnunk. Sokat, sokat nyert már azokból az emberiség. Zsidó ember sohase csüggedjen és ne mondjon le! Bármit hangoztassanak kicsinyhitű vagy agyarkodó tanácsadók, nekünk nincs szükségünk tanácsaikra, a világtörténelem géniusának akarata nyilatkozik meg a zsidó embernek ama történeti erőként ható érzésében, hogy neki hűségeseznek kell lennie nagy lelki örökségéhez és önmagához. Zsidó ember soha se csüggedjen és ne mondjon le! Ethikai kultúrfejlődés korszakai fognak kijönni az ő szellemi birodalmából, amint eddig is kijöttek. Sokat változott már a világ és még sokat fog változni és a bibliánkban rajzolódó ideálkép meg fog valósodni mindenek dacára és helyébe fog lépni végre annak az emberiségnek, mely a szeretet ígéivel és magasztos fölszabadító elvekkel az ajkán a leghazugabb világháborút volt képes inaugurálni és makacsul folytatni, annak a társadalomnak helyébe, mely hazugsággal, gyűlölettel, gyűlöletszítással és verekedéssel intézi minden ő dolgát.

A zsidó hitközségeknek is meg kell változni. Az idők alakulnak és formálódnak, új igények támadnak, új kötelességek erednek és adódnak. A modern, a megújított zsidó hitközségnek kell, hogy meglegyen a maga szociális és kulturális ügyosztálya. *Minden zsidó hitközségnek legyen szociális és kulturális ügyosztálya.* Tudom, hogy sokan bámulnak ezen és meg nem értik ezt. De az idők változnak. A megromlott és elbetegült világ bajainak orvoslása tömeges munkát kíván. Nem elégedhetünk meg immár a régi jó egyszerű alamizsnáskodással és jótékonsági gondnokrendszerrel. Szociális ügyosztály kell hivatott férfiakból és nőköl, akik a tömegéletet tanulmányozzák és a felekezetre háruló kötelességeket ellátják, az eredhető kárt és szegységet eleve kiküszöbölik, egészségre, megbízhatóságra és erkölcsiségre nevelnek, bajokat gyógyítanak és ki-rekesztenek. A zsidó hitközségnek eme szociális szerve segítségével új földadata leendő, mindazokat a társadalmi népmentő és tömegóvó intézményeket is fölkarolni, melyek az emberszeretet nevében olyannyira megfelelnek a mi bibliánk szellemének. Mennél jobban látjuk, hogy bibliánk tetterős segítésre és gyámolításra utaló szelleme és gyönyörű hasznos elvei, eszméi és figyelemkiter-

jesztései, életistapoló alapgondolatai, mondhatnám: törvényei öntudatlanul tért hódítanak és elméket hódítanak a gyakorlati életben, annál inkább kell nekünk is ősi földatrendünk munkájában a sorban állani és a munka megfogható végétől el nem maradni. A munka sok és sokféle! Beszéljek-e megint a hadiárványokról és azok neveléséről? A növekedelemtől és az erkölcsi züllés elleni küzdelemtől? Az erkölcsi mótely terjedésének megállítását célzó még alkotandó intézményekről, a magyar nemzetvédő szövetség törekvéseiről sem kell részletesen szólnom. A földadatok maguk jelentkeznek sorjában; a mi hitfelekezettünk előtt is perspektívák állanak; aki kötelességet teljesít, az tényezővé lesz és hálára kötelez.

A közművelődési földadatok is komoly odaadást és nemes érzéket követelnek. Ahol a zsidó tudomány, a zsidó irodalom, a zsidó önszellemi alkotások eszmevilága és szépsége iránt nincs meg az érzék, az olyan hitközségekben elhagyott az istentisztelet, pang a hitélet, csenevész az erkölcsi érzület, értéktelen a hitoktatás, visszafelődnek az intézmények, lelketlen az egész közélet és a zsidóság becsületének tisztaságával nem tudnak eleget törődni, ott a hitközségi élet apró érdekcsatározásokban merül ki, protekciókban és

kicsinyes küzdelmekben, nagyképüsködésben és látszatképek fölállításában. Egyszóval lelketlen. A zsidó kultúrtörekvéseket megértő férfiakra és nőkre van szükség mindenfelé.

Valami jelei mutatkoznak annak, hogy az emberek ráeszmélnek a benső koncentráció szükséges voltára és az új alakulások igényeire. A háború után akarunk valami jót is. Az emberiség e borzalmas bűne és félelmes átká — Isten kegyelméből hozott valami jót is. Megdőlt észak rémes szörnye, népjogok születtek. Egy ilyen világrend után nem maradhat minden a régiben. Minden téren halljuk ezt a felkiáltást!

Mi zsidók új esztendőt fogadunk és köszöntünk. Várjuk, hogy eljön az igazságos béke korszaka. Áhítjuk, kívánjuk, elhoznók áldozatokkal! De szeretnők, ha a leghazugabb háborúval véget érne a háborúskodó hazugság is a földön; az a hazugság is, mely minden jó és komoly törekvésnek hadat üzen, ellenségként feszül útjába az a hazugság is, mely a jobb ellen küzd és annak útját szegni kész. A háború után mi is akarunk jót alkotni. Nem akarunk a kor mesgyéjén üres kezekkel szemlesütve állni, hanem nyílt és becsületos tekintettel akarunk szemébe nézni — a Jövendőnek!

W. Striowsky : Taschlich

W. Striowsky : Taslich. Újévi ima a patak partján. (Régi metszet után)

SZILÁGYI GÉZA: SALAMON PRÉDIKÁTOR KÖNYVÉBŐL

1. Sívár igazság meztelen való,
Amely színes reményinket lerontja,
Hogy nincs oly bölcs, magasba szárnyaló,
Ki, míg reánk les vészek árnya, gondja:
Csak egyszer, egyszer bár megsejtse, tudja:
E tarka-barka létnek melyik útja,
Az üdvösséges, az igaz, a jó.

Mélyen lesújtó gyász, fanyar tudat,
Mitől hiú, erőtlén dacban égünk,
Hogy nincs halandó, aki rámutat:
— Az útvesztőben ösvényt szabva nekünk —
Jövődben imhol, ez lesz en utad!
A sűrű köd soha szét nem foszolhat
S titok marad a ma előtt a holnap.

2. Könnyű a lábad, víg a lelked,
Mégsem lehet tova szökelned.
Mikor nem is sejtéd, lenyom
A véletlen, a vakeset —
Mely az egyetlen földi hatalom...

Lobog benned a fiatalság.
Ülnéd erőd vak diadalmát
S váratlan' porba sujt, lenyom
A véletlen, a vakeset —
Mely az egyetlen földi hatalom...

Bájad' csudálja csűrhe népség
S arcodra — már elhagy a szépség —
Barázdát elcsúfítva von
A véletlen, a vakeset —
Mely az egyetlen földi hatalom...

Bölcs vagy, nincs fogható eszedhez;
Azért az asztalod üres lesz,
Ha inség igájába nyom
A véletlen, a vakeset —
Mely az egyetlen földi hatalom...

Emberfia, mondom tenéked:
Erőt, szépséget, bölcsességet
Bután cibál egy fonalon
A véletlen, a vakeset —
Mely az egyetlen földi hatalom...

3. Hálóját szétteríti a halál...
Siess nyüzsgő tömegbe vagy magányba,
Hiába mind — bárhol reád talál;
Alig kelt fel a nap, már itt az estve:
Új nemzedék jön a világra,
S haj, már a régi nagysietve
A temetők gödrébe száll...
Téged mi föld be, hegycsúcs, völgykatlan?
Párás köde hervasztó elmulásnak,
Valónkba lopva gyászát szakadatlan...
E sívár lét örökös változás csak,
Az emberfia más-más képet ölt —
Egy az, mi megmarad száz változatban,
Bölcsönk, sírunk: az anyaföld...

HAJDU MIKLÓS: SZLICHESZI MESE

jobboldali második sorból, a domb-
óvári templom egyik ablakos fala
alól, hat esztendővel ezelőtt elhoz-
tam Pestre egy csomó fakó födelű,
megkopott könyvet. Egy rasis szent-
írást, egy csoda-machzort, ami min-
den, minden ünnepnapra gondol, amiben megta-
lálhatsz minden jajcert, minden szombati, ünnepi
toldalékot, szokások és szabványok rendjét: ez a
testes kötet valósággal mindentudó. És mindeze-
ken felül elhoztam egy szlicheszkönyvet az édes-
apám templomi fiókjából.

Az édesapám — községének sok-sok esztendőn
át chevre-gabeja, cödokegabeja, gondnoka — végig-
ünnepelte utoljára is az ünnepeket, megépítette a
maga szép kis sátrát és teljesítvén a jámborok és
istenfélők kötelességeit, az ünnepek elköszöntével
— elment az igazak honába. Gyászhetünk péntek
estéjén ott álltunk a mi templomunk előcsarnoká-
ban, onnét szólított bennünket vigaszos hívás a
hátsóbb padsorba, a gyászolók helyére.

Letelt a nyolc nap, hívott bennünket a munka,
a város. Elhoztam a templomból az apám könnyei-

Ruinen im Tale Josafats

Palasztnai romok Josa fat völgyétől

vel itatott kedves könyveit. Mindegyik gyerek-korbeli ismerősöm.

A messze-messzeségbe visznek ezek a könyvek . . . Sápadt, fakó emlékek fonnyadt virágait hozzák gyermekkoromból. A rendes imakönyv talán a legtöbbet és a legváltozatosabbat. Föl-lapozza életem köznapjait, szombatjait. Ujjong a lelkem, ha arra gondolok: mennyi szeretettel és mennyi érzéssel becsülte édesapám az imádságait. A megszokás, oh, nem koptatta el nála az imák költői szépségét és mély bölcselmét.

— Látod — mondta szombat reggel, amikor ünneplő kabátunk alatt a szívünk is ünnepibb ritmusban dobogott — látod, fiam, ez a nismasz kol chaj . . ., ez a legszebb ima.

És ujjával végigvezetett néhány soron:

— Ha szánk megtelnék énekkel, mint a tenger, nyelvünk rianással, mint a tenger tomboló hullámai, az ajkunk dicsérettel, mint az égbolt terjedelme, hogyha szemünk világítana, mint a nap és a hold, és ha kezeink szárnyalnának, mint az ég sasai, ha lábaink gyorsak volnának, mint a szarvasünő: semmi, semmi sem volna elég arra, hogy megköszönjük Neked, örökkévaló Istenünk, és apáink Istene, csak egyet is a sok ezer, meg ezer és tízszer tízezer jószág közül, amelyet gyakoroltál apáinkkal és velünk . . .

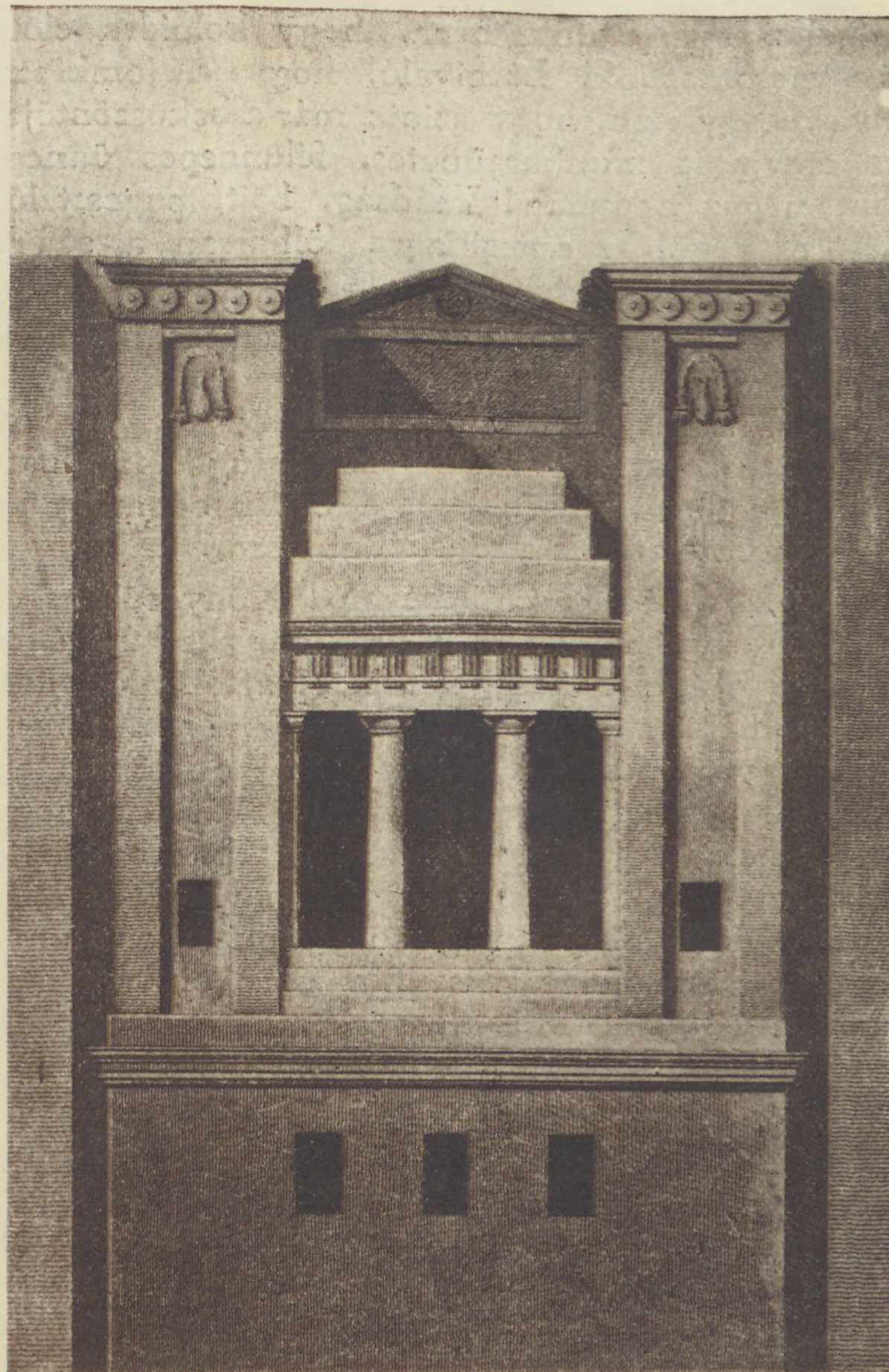
Aztán még egy szép dicséret, majd egy-egy költői hely, aminél el nem mulasztotta megmondani: ez az ennyiedik meg ennyiedik zsoltár. Közben aztán könnybe lábadt a szeme.

Mért könnyezett, mért sírt? gyerekésszel meg nem értettem. Ha öröm érte, mindig könnyek csillogtak a szemén. Az imádság lelki mannája szívbeli örömet jelentett neki.

A sok fakóság között ősznek illatos virága egy kis vékony könyvecske. A szlichesz-könyv. Nagy napok, félelmetes, bűnbánó, őszi ünnepek hirdetője. Ennek a szlichesz-könyvnek utolsó lapjára szeretnék egy mesét beírni a kisfiamnak. A mese egyszerű, naív, kedves, hittel teli. Nekem bús és szép mese: arról szól, hogy miképpen győzzük le a Gonoszt, a Sátánt. A gyerekségem falusi esztendeire, a testvéreimre, halottaimra és halott emlékeimre gondolok, amikor a szlichesz őszi ideje ránk köszönt . . .

De mi van azon sírnivaló, hogy őszi hajnalon, sötétben botorkálunk a templom felé? . . . Vezet az apám, megyünk a bűnbánónapok hajnali imádságára. Oh, harminc évvel ezelőtt, még öt óra előtt kezdődött a dombóvári roráté. És mi nem maradtunk el egyről sem.

Az engesztelőnap utánra következő reggeli imádságra pedig még korábban kellett kelnünk. Fél négykor. Négyre már ott voltunk a templomban. Holott éppen az előtte való napon megszokás nélkül ájtatossággal, vezekléssel, böjttel telt az idő. És következett a sátrak öröme. Örömnép, — mirevaló a további lelki tusa?

Palesztinai romok Josafat völgyéből. Cassas restaurációja szerint
Ruinen im Tale Josafats. Restauration nach Cassas

Mirevaló? Hiszen a szlichesz korakelése véget ért. A roráté ideje az újév előtt való hét, meg a tíz bűnbánó nap. És dér csipí meg már a berket, holnap a sátorhoz, lülevhez szedjük a fűzfát, enyhe és bánatos az ősz. Hajnalban elkel bizony a télkabát. No igen, felöltöröl, átmeneti kabát-ról nem meséltek nekünk . . .

Mondom nincs már szlichesz, — de mi mégis szlicheszi hajnalban indulunk el hazulról. Mert a rendesnél korábban, sokkal korábban kezdődött a hajnali imádság jomkipur után. Ahogy az őszi dér éjszakáján, kis kézilámpással kezünkben, ballagunk a templom felé, erről a különösen korai reggeli imáról mesél az apám . . .

* * *

Jomkipur előtt való napon már délben ünneplőbe öltöztünk. Rendes ebédelés helyett délelőtt ettünk néhány falatot, aztán a templomba sietett az apám. Ott valósággal lezárták az esztendőt. Az előcsarnokban mindenki kiegyenlítette a jótékonyság oltárán való elintéznivalóit. Elővették a község nagy könyveit és mindenki kifizette a

snuderolásait, adományait. Aztán egy csöndes minche, és siettünk haza, hogy kolnldre előtt megvacsorázzunk. Látnivaló, hogy a jomkipur olyan nagy nap, hogy szinte már a beköszöntője, az erevje is munkaszünetes, félünnepes ünnep. Hát még a nagynap! Imádság, böjt, engesztelődés. És végül az esticsillagra fölharsan a sófár: az ítélet megpecsételtetett...

Majdcsaknem kétnapos lelki iskolázás, magába-szállás ez.

— Másnap (már mint a nagyböjt után), látod fiam — meséli az apám — már nyugodtan alusznak a zsidók. Alusznak és a Sátán odamegy az Úr trónusa elé. És vádaskodni kezd.

— Örökkévaló! Örökkévaló! Könyörületes és kegyelmes Isten! Hosszantűrő, nagykegyelmű és hűségű, aki megbocsájt vétket, elpártolást és bűnt, és aki megtisztít, — úgy-e tegnap verték a mel-lüket gyermekeid?! Tegnap úgy-e elősorolták bűneiket, tegnap fogadkoztak, esküdöztek, hogy megtérnek, úgy-e tegnap azt sírták, hogy a te útjaidon járnak!... És lásd, a nap ma már el-indult útjára, de ők még szunnyadnak. És szun-nyad a lelkiismeretük is. Ma már, oh, ma már nincsen tegnap! Ma alusznak. Ki tud köztük arról a kötelességéről, hogy kora reggel a sem-aval kell Téged, Örökkévaló, köszönteni?! Melyi-kük veszi elő a tefilinjét?! Látod, tegnap böjtöl-tek, este vacsoráztak és ma alusznak... Elhagy-tak ők már Téged, Örökkévaló, hosszantűrő, nagykegyelmű, aki megbocsájt vétket, elpártolást és bűnt... Oh, vajjon helyesen teszed-e, hogy a bűnbe ilyen gyorsan visszaeső gyermekeidnek mindig és mindig megbocsájtasz?...

Így vádaskodik a Sátán.

De nem vesz rajtunk erőt a gonosz, a rágal-mazó. A mai imádságot azért kezdjük még sötét éjszakában, még korábban, mint a többi, hogy a Sátán szavára ne érezzen fájdalmat mindany-nyiunk Atyja, Semborchu. Hadd vágja a gonosz rágalmazó arcába, hogy rágalmaz. Hogy az Ő gyermekei jöj, hűségesek, lám, máris ájtatos-kodnak...

Még sötét éjszaka borul a világra, de ők már imádkoznak... Éneklük búsan, bizakodva a zsol-tárokat. És nem mulasztanak egyetlenegy pilla-natot se. Ahogy aztán letűnik az utolsó csillag bágyadt világa, mindjárt, de mindjárt megkezdik a regeli imát...

Legyőztük a Gonoszt.

Érdemes volt éjszakán fölkelni, — őszi hajnalon elővette az anyám a kis téliködmönt. Jólesett a melege és mentünk sötét éjben a templomba. A legkoraibb kezdetű hajnali imádságra.

Az égen ott pislácsoltak még a csillagok. Éles fehér fényük: Semborchu, a mi jóságos Istenünk üzenete.

— Jól van. Derék gyermekeim vagytok. Rátok ugyan hiába vádaskodik a Sátán...

DR. WEISZ MIKSA: KÖZÉPKORI HÉBER KÓDEXILLUSZTRÁCIÓK

Codex Kaufmann A. 383. a Magyar Tudományos Akadémia birtokában

Nemcsak az Olaszországban élő zsidó-ság kedvelte a művészies környezet hatása alatt a díszesen illuminált kéz-iratokat. A szigorúbb aszkézisben élő középkori német zsidóság is már igen korán ékesítette főleg liturgikus tartalmú szentkönyveit ékes *iniciálékkal* vagy *figurális* ornamentikával. Hiába tiltakoztak ellene jámbor tudósok és körülrajongott mesterek. Hiába szólalt fel ellene az ünnepezt tanító, *rothenburgi Meir ben Baruch*, ki a tizenharmadik században volt a német zsidók legjelesebb mestere, kit *Habsburgi Rudolf* fogva tartott *Ensisheimben* haláláig, hogy a német zsidóknak eszükbe ne jusson a kíván-dorlás és így kárba veszne a nagy kamara-adó, melynek súlya alatt nyögött a német zsidóság.

A Magyar Tudományos Akadémia birtokában levő középkori héber kódex miniatűrje. Sátorosünnepi ima (Hosána) eszroggal és lulovval. Illustration des Codex Kaufmann

Középkori héber kodexminiatűrök
Illustration des Codex Kaufmann

Nem vallási okokat hozott fel *Meir ben Baruch*, mikor a képdíszítést nem helyeselte. Attól tartott inkább, hogy az illumináció az imádságoskönyvben megzavarja a jámbort áhitatában. Hiába utasította vissza r. *Jákob Mölln* (*Máháril*), a német rítus összefoglalója és főtekintélye a tizennegyedik század végén és tizenötödik század elején, *Regensburgban* a nagy őszi ünnepeken az eléje tett pompás díszítésű kódexeket, midőn ott mint a *gyülekezet kiküldöttje* szerepelt. A szép iránt való vonzódás nagyobb volt mint az ünnepelt mesterek korholása. Egyre szaporodtak az illusztrált kódexek és sok gazdag zsidó abban találta nemes ambícióját, hogy jeles scriptorral és miniatúrral készíttesse imádságoskönyvét, mely azután szentül őrzött ereklje gyanánt szállt apáról fiúra a családban. És ha a hivatalos előimádkozóasztalon egyszerű imakönyv is feküdt, mely csak külső formája és bekötési táblája által vált ki, az egyes polgárok zsinagógái pultusán díszes és izléses kódexek foglaltak helyet, melyek a szemet is gyönyörködtették. Jóval a könyvnyomtatás elterjedése utánig is tartott ez, míg azután a szigorú lengyel-német aszkézis ezt kiszorította és csak a Peszach-Haggadában tűrte meg a gyermekek figyelmének ébrentartására.

Az illuminált imakönyvek közt, melyeket a felejthetetlen *Kaufmann* Dávid annyi szeretettel gyűjtött, és melyeket a most elhunyt nemeslelkű *Gomperz Róza* a *Tudományos Akadémiának* átengedett, kiváló helyet foglal el az a 227 pergamentlapból álló negyedretű, szép quadratírású kódex (A. 383), mely német származású. Tizenötödik század végéből ered, német rítusú imádságokat és zsinagógái költeményeket tartalmaz. A kódex fontosságát és tartalmát legközelebb más összefüggésben tárgyaljuk, é lapokon főleg képdíszítését akarjuk ismertetni. Egy *Ábrahám* nevezetű scriptor kezéből származik; erre következtethetünk abból a körülményből, hogy valahányszor e név előfordul a szövegben, mindannyiszor megjelöli a

scriptor vagy kis kézzel, mely a névre mutat, vagy falevéllal, vagy egyéb círádával. Néha a kéz még egy *mohelkést* is tart, mely arra enged következtetni, hogy a scriptor *mohel* is volt, ki ügyes kézzel és jámbor lélekkel vette fel a kisdedeket *Ábrahám* szent frigyébe. Nagy *mícváknak* tartották valaha, melyért jutalmat nem fogadtak el. *Ábrahám móhel* a kódex f. 40 a. oldalán egy circumcisiós jelenetet is ábrázolt.

Egy talisza burkolt férfiú ül egy széken, kékszinű, német viseletű lábbelibe bujt lábai zsámolyon nyugosznak. Ölében egy sárga- és kékszinű ruhácskával eltakart fiúcska, kinek lábát tartja; előtte térdel a zöld palástba burkolt, zsidókalapot viselő *mohel* késsel a kezében. Fölötte olvasószalagon a szavak: „És körülmetélte *Ábrahám*“ (I. M. 21. 4.). A képecske a zsidó középkori ruhaviselet szempontjából is figyelmet érdemel. A f. 39 a. bővebb törvényeket közöl a circumcisióról és a szövegben előforduló *Ábrahám* név alatt tollrajzban egy kést tartó ember látható. De nemcsak ügyes *Móhel*, hanem jó scriptor is volt. Művészi izléssel rendezí néha a szöveget, mely levél, kancsó és más formákat is mutat. A szöveg *quadratírást* mutat, a margón pedig szép német *cursív* írást használt.

F. 1 a. látható az első iniciálé. Halványvörös, aranyhálóval átszőtt alapú és zöldkeretű téglalapon emelkedik a dús aranyozásban máig is ragyogó ברכו szó bevezetésül az esti imádsághoz.

F. 16 b. Zöld szíklán emelkedik tornyos és sánccal körülvett vár halványvörös és kék színekben. *Custosa* (öre és megjelölője) a következő oldalnak, mely a *Jekum Purkont* tartalmazza. Jelezni akarja talán, hogy a segítség Istentől jó, kiről a zsoltáros király éneklí „Az Úr Isten köszálam, rejtekhelyem, szabadítóm, Istenem, tornyom, kibe bízhatom, szabadításomnak szarva és én felmagasztalom“ (Zsolt. 18., 3. *Péchi* Simon fordításában).

F. 69 a. kezdődnek az *Átyák* szakaszai. „*Mó-*

zes átvette a Tant a Színáftól.“ Arany hálószővésű, feketeszínű háttéren, kék-, fehér-, fekete-keretű téglalapról emelkedik gyönyörű aranyragyogással Móse neve szélesen stilizált pompás betűkkel, mintha a miniatör jelképezni akarná e halhatatlan név örök ragyogását. Mellette halványpiros, kékszegélyű táliszba burkolt Mózes látható. Szökeszakállú férfiú, ki mezítláb áll sziklatalapzaton és átveszi fölülről a pergamenttekercset, a Tórát, ruhája redőzetét festői módon mozgatja a hegy szele. A téglalap háttéréből két fa emelkedik, melynek egyikén madár táplálkozik.

F. 77 b. igen szép dróleria látható custosnak. Kedvelt középkori keresztény szimbolumot vett át a scriptor, anélkül hogy tudatában lett volna, hogy e képecske jelentőséggel bír a keresztény szimboliztikában. Három nyulat ábrázol oly helyzetben, hogy ámbátor csak három fület rajzolt, mégis mindegyik nyúlnak megvan a két füle. A muottathali kolostorban, a Svájcban, előfordul e három nyúl, mely úgy van egymásmellé helyezve, hogy mindegyiknek jobb füle egyúttal a másik-

Amforává alakított szövegoldal a Magyar Tudományos Akadémia középkori héber kódexéből
Eine Seite des Codex Kaufmann. Im Besitze der ung. Akademie der Wissenschaften

nak balfülét képezzi, mind a háromnak együtt tehát három füle van. A keresztény szimboliztika a trinitásnak jelképét látja benne.(V.ö.Liebmann: Handbuch der christliche Symbolik. S. v. Haase.)

F. 100 a. kezdődnek a píjjutok. Az év első szombatjának (Sábbát-Berésith), poéziseit bevezeti egy szép, kék alapú, hálószővésű, piroskeretű kvadrát El szóval aranykivitelben. Az Alef és Lámed betű egybeíratott, a Lámed feje szép zászlónak stilizálva.

F. 139 b. szép szárnyas sárkányt mutat custosnak ügyes tollrajzban, tátott szájából jó ki a megjelölésre kerülő szó, mellyel a következő oldalnak kellene kezdődnie. Valami külső körülménynél fogva a következő két oldal azonban üres maradt.

F. 177 a. a Szímchát Tóra-költeményekkel kapcsolatosan a kinyilatkoztatás ábrázolását láthatjuk ügyes tollrajzban. A táliszba burkolt, zsidókalapot viselő Mózes egy „Tóra“ feliratot viselő könyvet vesz át a felhőzetből. A felhőzet felett glóriaszerű tűzlátomány középpontjában egy csillag, melyen keresztül zsidók kandikálnak.

A kinyilatkoztatás ilyenemű ábrázolása más német-zsidó kódexekben is megvan. Így például láthatók a zsidókalapokkal ékesített emberek, kik a felhőzet egy nyílásán várják a Tóraadást, egy Maimuni: Jád-Hácházáká-ját tartalmazó, Németországból származó kódexben is. Ugyancsak a Szímchát Tóra poézisek illusztrálására szolgál egy zsidó alakja, ki egy magas széken ül és kezében tartja a Tóratekercset (F. 178 a.) Jám bor alázattal hajtja fejét a könyvre, melynek fennmaradását köszöni, melyről énekli: Ujjongjatok és örvendez-

Miniatűrök a középkori héber kódexből.
Fent Sámson széttepi az oroszánt,
lent Dávid király hárfával
Miniatűr des Codex Kaufmann

zetek Szimchát-Tórákor, mert az nekünk erősségünk és világosságunk.

A Szukkót-ünnep Hósána-dalaít ábrázolja az az áhitattól görnyedt, mezitlábba zsidó, ki táliba burkolódzott, melyet bő köpenyege fölött hord és kezében viszi az ünnepi csokrot; körüljárja a zsinagóga belsejét és álmodozik a régi hazáról, a Szentföldről (f. 180 b.). Rendkívül ügyes tollrajz, mely nagyon megkapja a vallásos lelket és eléje varázsolja a sátorosünnep egész romantikáját. A Hósána rábbáh Lemáán tóimim bedorauszov kezdetű litániáját illusztrálja (189 b.) két tollrajz.

Az első Sámsonat ábrázolja, ki csodás erejével az oroszánt szájánál fogva szétszakítja. Gyakran ismétlődő ábrázolási módja ez Sámsonnak, ki a kódex miniatúroknak különös kedvence volt. Alatta díszes trónuson Dávid király, a zsoltáros költő, pengeti lantját Isten tiszteletére fején ékes koronával. Két kisebb tollrajz ornamentikán kívül más illusztrációt nem mutat kódexünk. A széles pergamentmargó pedig mutatja, hogy a miniatör több rajz alkalmazását is tervbe vette. De ki tudhatja, hogy milyen körülmé-

Miniatür a középkori héber kódexből.
Mózes átveszi a Tórárt
Miniatur des Codex Kaufmann

Miniatürök a Magyar Tudományos Akadémia középkori héber kódexéből. Mózes átveszi a Tórárt
Miniatur des Codex Kaufmann. Im Besitze der ung. Akademie der Wissenschaften

nyek gátolták terve kivételében. Talán vad futás, melybe kergette az üldözésekben oly gazdag idő, vagy talán időelőtti vértanuság, melyről tanuskodik a nagyvárosi mártírológium a kódexünk margóján. De tanuskodik e kódex is arról a művészi ízlésről és iparkodásról, mely a német ghettókban uralkodott és mely jámbor istenfélelemmel párosult. És üssék bár szociológiaítógába bujtatott objektivitással tetszelgő soi díszant tudósok fajunkat, mondják róla, hogy nem voltak és nincsenek ideáljai, nem tudott eszményi magaslatra emelkedni, egy pillantás, egy rövidkepillantásrégi kézíratainkra az ellenkezőjét mutatja. És végtére nem az a fontos, hogy miknek tartanak bennünket, hanem az: miknek érezzük magunkat.

A három nyúl összesen három füllel
Miniatür a középkori héber kódexből
Miniatur des Codex Kaufmann

Művészi kivitelű bekötési táblák a Mult és Jövő minden évfolyamához kaphatók a kiadóhivatalban. Ára portóval együtt 2 korona 60 fillér.

I.

Szemem előtt, hátam mögött
Mindig sűrűbbé vál a köd,
Mindjobban átfog a magány,
Közelg, közelg nagy éjszakám.

Reménység, vágy mind kevesebb,
De napról napra több a seb,
Rózsából nincs már egy darab,
De száz tövise megmaradt.

Kincs, hír, dicsőség, hatalom
Nekem üres szó, pusztá lom,
Amit szereztem — nem gyönyör,
Míről lemondtam — nem gyötör.

Barátság, szerelem, család:
Igazi üdvöt egyse ad,
Hívó, hitetlen, agg, gyerek
Egyenlő balgán ténfereg.

Lelkünk alapszíne a gyász,
Lehén eloszlik csalfa máz
S mire a sírba roskadunk,
Már rég sötét árnyak vagyunk.

II.

Ó, mennyi kérdés, felelet,
Míg a megfejtést nem leled;
Ó, mennyi köszöntő mosoly,
Míg remetévé változol.

Ó, mennyi munka, harc, robot,
Míg lelkünk hamva lekopott!
Ó, mennyi pilulát nyelünk,
Míg kiderül, nincs gyógyszerünk!

Ó, mennyi hasztalan utunk,
Míg végre föld alá jutunk!
Ó, mennyi feltápaszkodás,
Míg leterít a nagy vadász!

Ó, mennyi tűz lobog magán
S nem enyhít senkinek fagyán!
Ó, mennyi csillag hull alá
S nem bánja senki: vaj hová!

Torzkép, vad álom, gyöngé él,
Amit pályádon látsz, megélsz!
Egy perced szép, igaz, komoly:
Ha szíved porrá szétomol!

Duharovon élt a duharovi, ez természetes. Az is tudnivaló, hogy nem is élt, hanem csak tengődött és mert csoda volt, hogy rabbi volt, hát csodarabbi volt. Ezek mind magától értetődő dolgok, ha felgondoljuk, hogy kevesen voltak a duharovaik, szegények is, szentek is. Hanem hát imádkozni sokat lehetett benne, böjtölni azonképen és a duharovi sokat imádkozott és sokat böjtölt. Ettől lehetett olyan havasan fehér az arca, amely állandóan csendes derűtől sugárzott. Ezért a változatlan és derült egyszerűségéért imádta a családja és rajongtak érte a hívei. Olyik, aki könnyebben hevült, a szombati délutánok mesesarjasztó hangulatában borzongó gyönyörűséggel vallotta meg magának és elszuttogta szomszédjának is, hogy Duharov vagy a sarka, vagy a közepe a világnak, mert csak úgy érthető, hogy a duharovi isteni rendeltetésből ide küldetett. Ő előtte ugyanis kétségtelen, hogy az ő rabbijuk ama harminchat oszlopoknak egyike, amelyek tartják a világot, hogy bűneinek súlya alatt időnek előtte össze ne omoljon.

Hát ült a duharovi Duharovon és tartotta a világot. Hatalmas szál ember volt, szélesvállú és meg sem érezte, milyen szörnyű teher van őrajta. Az emberek pedig éltek a világukat és nem féltek semmitől sem, mert mitől féljenek, mikor a világot a duharovi tartja

Egyszer azonban mégis kiszaladt a világ a duharovi emberek lába alól. Az oszlopnak nem volt mit tartani és szintén megindult. Futnia kellett, hát futott, noha az oszlopok általában állni szeretnek. Duharovon pedig most egy másik oszlop meredezett a romok közül az ég felé: egy szörnyítő lángoszlop, amelyből tűzviharok kacagtak ki borzasztóan és azt üvöltötték a földönfutó után: no, látod, most nem terajta, hanem énrajtam áll a világ végzete.

Pestre söpörte őt a vihar. Ide sodródott az aszszonnyal, a nyolc gyerekkel és roppant szentségének tekintélyével. Otthon kétszer annyinak is elég lett volna ez a nagy tekintély, Pesten kevés volt.

A Kísfuvaros-utcában béreltek egy hitvány kis lakást. A menekülteknek ez volt a citije, itt telepedtek meg Morris Rosenfeld könnyemílliomosai. Itt lakott a zsezsovi rabbi, a szemnyiovi, itt úgy lehetett élni, mint otthon és böjtölni jobban még, mint otthon. A duharovi meg se érezte a különbséget.

De megérezte az asszony.

— Itt vagyunk — szolt alig hallható sirással — és most miből éljünk.

A duharovi szép fehér kezének tenyerét ráfekette a könyvre, amely előtte hevert és az asz-

szonyra nézett. Kupolás homloka alatt ámuló, nagy nézésre nyíltak meg a szemei. Titokzatos világosságok hajnalodtak ki belőlök lassú szürem-léssel, homályból született virradások, mint mikor nyílik a templomkapu és az örökmécses tűzbokrai vetik ki rejtelmes fénykévéiket. A mindentmeg-értők tekintetével és a semmitseértők mosolyával nézte az asszonyt és nagyszelíden a fejét ingatta. Végre megszólalt.

— Hogy miből élünk? Nem kell azt tudni előre. A fa se tudja előre, melyik eső fogja megnyitni a virágait.

— De itt ebben a köpusztában. Rebbe, nekem meghasad a szívem, ha én itt körülnézek. Kőházak és kőházak, kőszívek meg kőszívek. Egy kertben láttam egy nagy kőembert és erről azt mondták nekem, hogy az volt itt a legjobb ember.

— Nem kell a követ káromolni. Lehet abban is irgalom. Mikor a pusztában már az anyai emlők is kiszáradtak, akkor Mózes a kőszikla-hoz folyamodott. És a kőszikla irgalmatos volt.

— De legalább ismernének. De nem ismernek. Itt senki se tudja, hogy te vagy a duharoví.

— Akinek kell azt tudni, az tudja. Az ájbester tudja.

— És fog az neked állást adni? — tört ki az asszonyból a kétségbeesettek zendülése.

Ámuldozva vágott szavába a duharoví.

— Állás? És ha nincs állásom, hát aztán? Talán éhen halok, ha nincsen? A mi drága és szent eleink talán csupa miniszterek és bankigaz-gatók voltak, mikor a sivatagban mannán éltek? És rabbi Jochanán ben Zakkainak ugyan milyen állása volt a barlangban? Akit az Isten táplálni akar fügével, annak nem kell állás. Ha az Isten akarja, fügefá nő ki akkor ebből a pádimentumból.

— Beriskunak tej kellene.

— Hát akkor egy tehénke is nőhet ki a pádi-mentumból. Ezt bízd te csak a jó Istenre.

— És a többi? a többi? — tördelte a kezét az asszony — a többi mit fog enni?

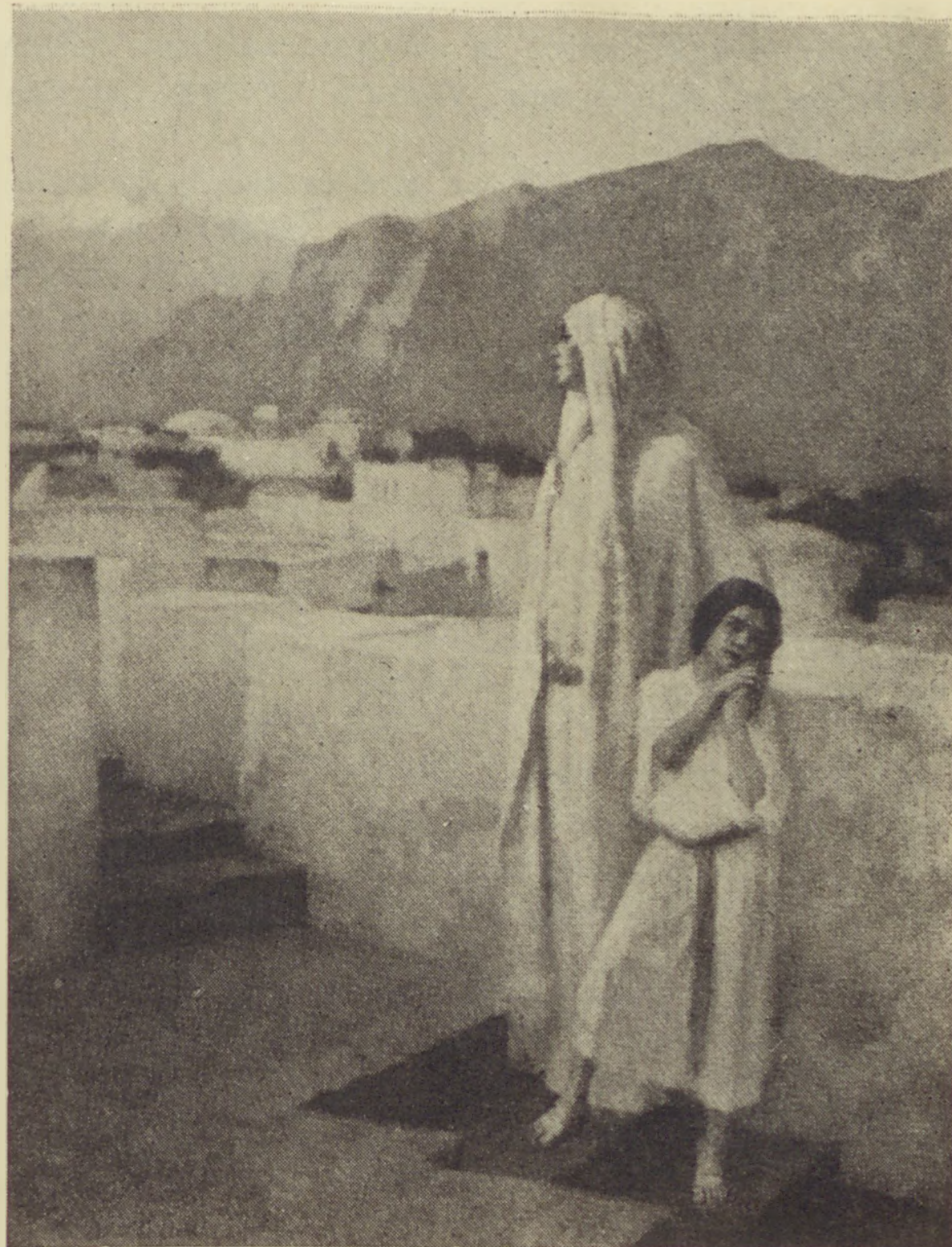
Persze, hogy a többi is enni akar. Hiszen az nagyon jó, hogy Beriskuról gondoskodva van, de a többi sem éhezhetik.

— Hát a többi is enni fog — válaszolt rendü-letlen bizakodással a duharoví. — Nyolc gyere-ket nem éheztet az irgalmas nagy Isten. Mi assze-kurálva vagyunk, rebbecen.

Az asszony elhallgatott. A feje mélyen a mellére hanyatlott és nagyon csöndesen sirdogált. A duha-roví pedig csak mosolygott az ő ártatlan moso-lyával és megint belemerült a vastag könyv gyönyörűségeibe.

A konyhában gyerekek rivalkodtak. Kenyeret kértek és sirtak, meg énekeltek, meg játszo-gattak.

Nyár volt és az asszony úgy didergett, hogy még a foga is vacogott. Valami nagyon szörnyű

W. L. Taylor: „Felelem szemeimet a hegyek felé, honnan jő a segítségem . . .” (Zsoltár)

W. L. Taylor: „Ich erhebe meine Augen gegen die Berge, woher kommt meine Hilfe . . .” (Psalm)

gondolat fáztotta szegényt. Az ágy szélén ült egy hosszában odavetett selyemkaftánon. És a keze görcsösen belemarkolt a kaftán nyestprémjébe, hogy kinjaitól le ne szédüljön.

Egyszer aztán hirtelen az ura felé fordult.

— Vannak-e itt klauzok?

— Nincsenek.

— Hát akkor hová mégymégy imádkozni?

— Sehová. Vagy huszan megigérték, hogy reg-gel, este ide jönnek.

— Megint mindig itthon ülsz, mint Duha-rovon?

— Igen.

— És nem mégymégy sehová se?

— Nem.

Az asszony még jobban az ágynak süppedt. Sá-padát volt és a melle zihált, mint a nagybetegnek. A keze még jobban markolászta a drága nyest-bundát. Az ujjai meggörbültek és kemények lettek.

Szörnyű fájdalmak szaggatták a húsát és állati dühe arra ingerelte, hogy ő is megtépjen valamit. A körme mélyen belenyult a prémbe, mintha eleven idegeket keresne. Nem igen tudta, mit művel, csak túrta, tépte a bőrt, amíg egy te-nyérnyi helyen felhasadt. Aztán tovább vájkált, amiközben jobbra-balra görnyedezett. Egyszerre csak összerezzen. Tágra nyitott szeme a bundára meredt. Egy széles, nagy-nagy seb tátongott abban,

egészen olyan, mint a megmarcangolt állaton, csak éppen, hogy nem vérzett. Őlében egy darab prém hevert.

Megijedt és az volt az első érzése, hogy valami borzasztó gonosztettet művelt. Riadt tekintettel az urát kereste: észrevett-e valamit, aztán megrándult a karja, mintha megcsapták volna és a kötényét hirtelen mozdulattal a bőrré borította.

Az ura a könyvbe ásta bele a tekintetét, azonkívül, amit abban látott, semmit se látott. Chajeszore lehunyta a szemét és fölélegzett. Hál' Istennek, a rebbe semmit se látott.

Mozdulatlanul ült egy darabig, aztán megint nyugtalankodni kezdett. A gondjai, amelyek egy szempillantásra megkushadtak, megint megrohanták, megugatták és reá vicsorították a fogukat, mint az éhes vérebek. Sokáig csaholt bele a lelkebe ez az undorító muzsika, közbe-közbe emberi rivalkodást is hallott, de nem tudta, hogy az honnan jön. Egyszerre csak fölért:

— Jaj, a Berisku.

A Berisku éhes. Hersiku is éhes. Mind éhes. Éhes, éhes, éhes...

Ajúldozás környékezte és meg kellett kapaszkodnia valamibe. És megint a prémes bundába kapaszkodott. És ekkor valami keserű mosoly torzult rá vértelen szájaszélére. És a fekete gon-

dok falkájából fölemelkedett egy szörös, szörnyeteg és fülébe csaholt:

— Bolond! Hiszen jóllakathatod őket. Nagyon drága most a nemes állatprém és ha elviszed azt a darabot, amit a bundából kiteptél, a szúcshöz, annyi pénzt ad az érte, hogy három napra is telik belőle kenyérre, miegyébre.

Chajeszore elsápadt. Az urát lopja meg? És a bundáját tegye tönkre? Prémes bunda nélkül a legnagyobb rabbi is összezsugorodik. A bunda, meg a prémes kucsma az adja meg neki a tekintélyt.

És tusakodott és viaskodott és aztán összeszorította az ajkait, felállt, a kiszakított bőrdarabot lopva a bundára tette vissza, majd meg ismét lopva visszavette, lábujjhegyre ágaskodott, megindult és előresurrant, a keze már a kilincsen volt és visszarettent. Végre kilopakodott.

Berisku tejet kapott, Hersiku meg a többi puha kenyeret egy félórával ezután. A csarnokban rancos, száradt fűgét talált egy kofánál, abból is vett néhány darabot. Hadd legyen ma jó ebédje a gyerekeknek.

— Tatinku — robajlott be Hersiku a szobába — fűge, nézd csak. Maminku fűgét adott.

A duharovi megsímogatta a gyereket és menyeyei mosolyok derültek álmatag tekintetében.

— Látom, Hersiku. Hiszen megmondtam, hogy fügefafa fog kinőni a pádimentumból.

Hersiku kiszaladt a többihez és ujjongva mesélte nekik, hogy ezentúl mindig fűgét ebédelnek. Tatinku azt mondta, hogy fügefafa fog kinőni a pádimentumból.

Maminku halkan zokogott és arcát a kötényébe temette. Ez kapóra jött a gyerekeknek. Hersiku intésére nesztelenül a szobába osontak, az apjuktól jó messzire, egy zugban, ahol a pádimentumban széles hasadékat láttak, lekuporodtak és lekókadtt fejcskékkel lesték, mikor fog a fügefafa kinőni a pádimentumból.

*

Híre ment nemsokára, hogy a duharovi Pesten van. Búcsújárástól volt zajos a lakása ezután. Nemcsak a hazájabeli menekültek jártak hozzá, de még pestiek is. És akinek vigasz kellett, annak vigaszt adott és akinek tanács kellett, az tanácsot kapott. Reménykedve jöttek és szégyenkezve távoztak. Galíciában nagybankókat dugdosnak a távozók a rebbe kaftánjába. Ők semmit se adhattak, mert szegények voltak. A legtöbb talán meg se látták a duharovi lassú lezülését. Az önekik még mindig a régi ragyogó ember volt. Az oszlop, akít nem rendített meg a vérzivatar.

Csak az asszony zavarta meg néhanap.

— Rebbe, Hersikunak forrósága van.

— Hát majd imádkozok érte.

— És Chavinku szédülésről panaszkodik.

— Mondd meg neki, hogy ne szédüljön.

Szántóvető orosz-lengyel zsidó Dzialozyceből
(Bleier S. mérnökhadnagy felvétele)
Jüdischer Bauer aus Russisch-Polen

Megint máskor:

— Rebbe, Jánkelénak szétment a csizmácskája.

— Ezelőtt — szólt őszinte ámulással a duharovi — nem nyűvödött le a csizma a hazátlanok lábáról. A pusztában, hiszen tudhatod, egy pár csizma negyven esztendeig is kitért, még talpalás se kellett.

— Az övé szétment.

— Az jó. Mert akkor már tovább nem szakadhat a csizmácska.

Éjszaka, mikor a rabbi még mindig a könyveit bujta, az asszony mozdulatlanul és nyitott szemmel a bundán hevert. Reggelre megint hiányzott egy darab a drága prémből.

De a gyerekek nem éheztek. Kaptak kenyeret, burgonyát, néha egy fügét is. A fügefá legendaiban azonban már nem hitték és Hersiku egyszer egy szilvماغot gyömösölt a fügéjébe, abból fügefá lesz, ha elülteti. És elültette. Hersiku ilyen csodákat várt.

Csodákért jártak ide az emberek; és aki egyszer idejött, az mindjárt csodákat várt. És hogy a sok álmodónak az álma beteljesedjék, azért imádkozott és azért böjtölt sokat a duharovi.

Jött egyszer hozzá egy pesti ember. Valaki azt mondta neki, hogy a duharovi mindent tud, még azt is, mikor kell a bőzén venni ezt, vagy azt a papírost. Azt szerette volna megtudni: rimamurányít vásároljon-e, vagy nasicit.

— Attól félek, rebbe, a nasici esni fog.

— Az nem baj, mein lieber Jid; írva van: és aki elesik, azt fel fogom emelni.

A pesti elhatározta, hogy nasicit vásárol.

— Holnap nasicit vásárolok — szólt hálálkodva a rabbinak.

— Holnap? Hiszen holnap szombat van.

A pesti megzavarodott. Bosszankodott, hogy elszólta magát. Aztán ötölt-hatolt:

— Mit csináljak, rebbe? Pesten éhen halhatna az ember, ha a szombatot megtartaná. Szombaton csinálják itt a legtöbb üzletet.

— És se kiddes, se havdole — jajdult fel a rabbi — hát hogy tudtok nélkül megélni?

Aztán rimázkodásba fogott:

— Édes, jó zsidóm, gondoljon hát magára. Tartsa meg a szombatot és imádkozzon. És amikor kell, böjtöljön.

A pesti hümmögött.

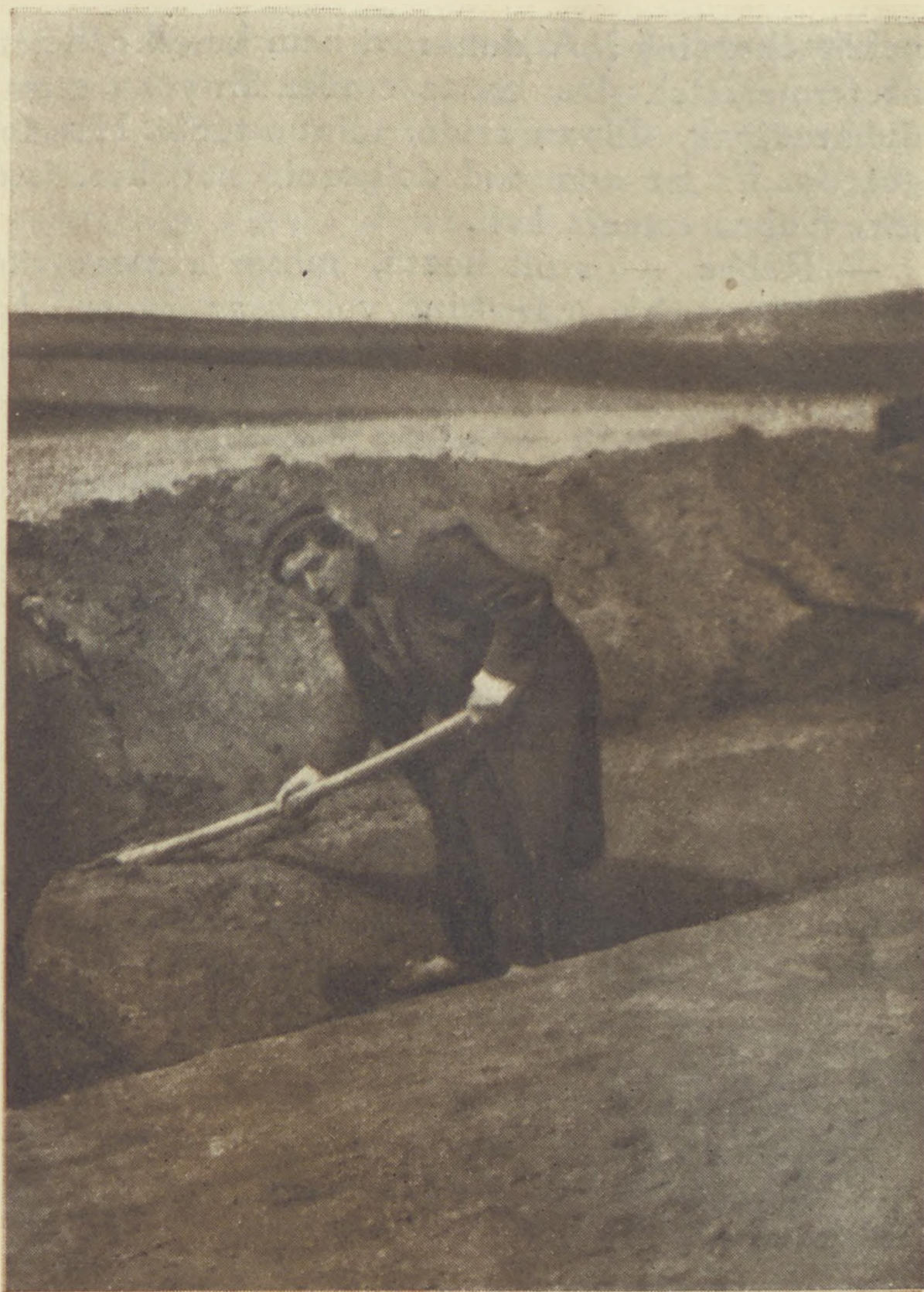
A duharovi gyanut fogott.

— Talán már a böjtöket se tartja?

— Aki dolgozik, rebbe, annak enni kell.

— És mit tudtok akkor félrerakni? Azt mondom magának, édes zsidóm, maga hiába izzad. Nem fog maga félrerakni egy fillért se. Mert amit szombaton megkeres, azt megeszi tisebovkor és Jomkippurkor...

Pesti ember kevés járt ezután a duharovihoz. Csak a régi hívei jöttek, a régi szegények, akik még szegényebbek lettek. Csak elvéve akadt valaki, aki két koronácskát felejtett a rabbi asztalán.

Orosz-fegyver zsidó az útéptésnél. (Bleier S. mérnökhadnagy felv.)
Jüdischer Arbeiter beim Wegbau in Russisch-Polen

Hanem azért kenyérkét kaptak a gyerekek, csak fügét nem. A Hersiku szilvماغja nem hajtott még.

És ahányszor Chajeszore kenyeret vásárolt, a rabbi bundája ugyanannyiszor egy jókora darabbal megfogyatkozott. Sírt a lelke minden darab után, mert arra gondolt, hogy legszebb ékességétől fosztja meg az urát. Néha az is vágódott az eszébe: mi lesz akkor, ha a tél rájuk köszönt és egyszer mégis csak ki kell menni az utcára az ő urának.

A tél bizony elkövetkezett és az a rettegett pillanat is, amikor a duharovi a bundáját kérte, mert hallotta, hogy a zsezsovi rabbi beteg és azt meg kell látogatni.

Nem lehetett ráadni a gyönyörű prémes bundát, mert éppen a gallérját fejtette le róla előző nap az asszony.

A rabbi a vékony nyári selyemkaftánba bujt, észre se vette a különbséget.

De észrevette az asszony. Éles nyilallások vérezték a szívét, mikor a jégvirágos ablakon egy foltnyi tükröt lehelt és utána nézett az urának. Milyen egyszerű, milyen közönséges, milyen más most, hogy nincs rajta a drága prémes bunda. Se Isten angyalaihoz, se a szentjeihez nem hasonlít. Egészen olyan, mint akárki.

De ha olyan, mint akárki, akkor mért kell

nekik éhezniök? A duharovi nem kereskedhetett, az természetes. De ez az ember árnyéka sem a duharovinak. Olyan zsidó, mint a többi. Hát dolgozzon. És ha nem tud dolgozni, hát kereskedjék. Ehhez értenie kell.

— Rebbe — szólt hozzá, mikor a zsezsovítól visszajött — ha már kint voltál az utcán, hát menj ki még egyszer és nézz valami üzlet után. A gyerekek lesoványodtak, köhögnek. A gyerekek éheznek.

— Éheznek? — csodálkozott a duharovi.

— Éheznek — zokogott az asszony.

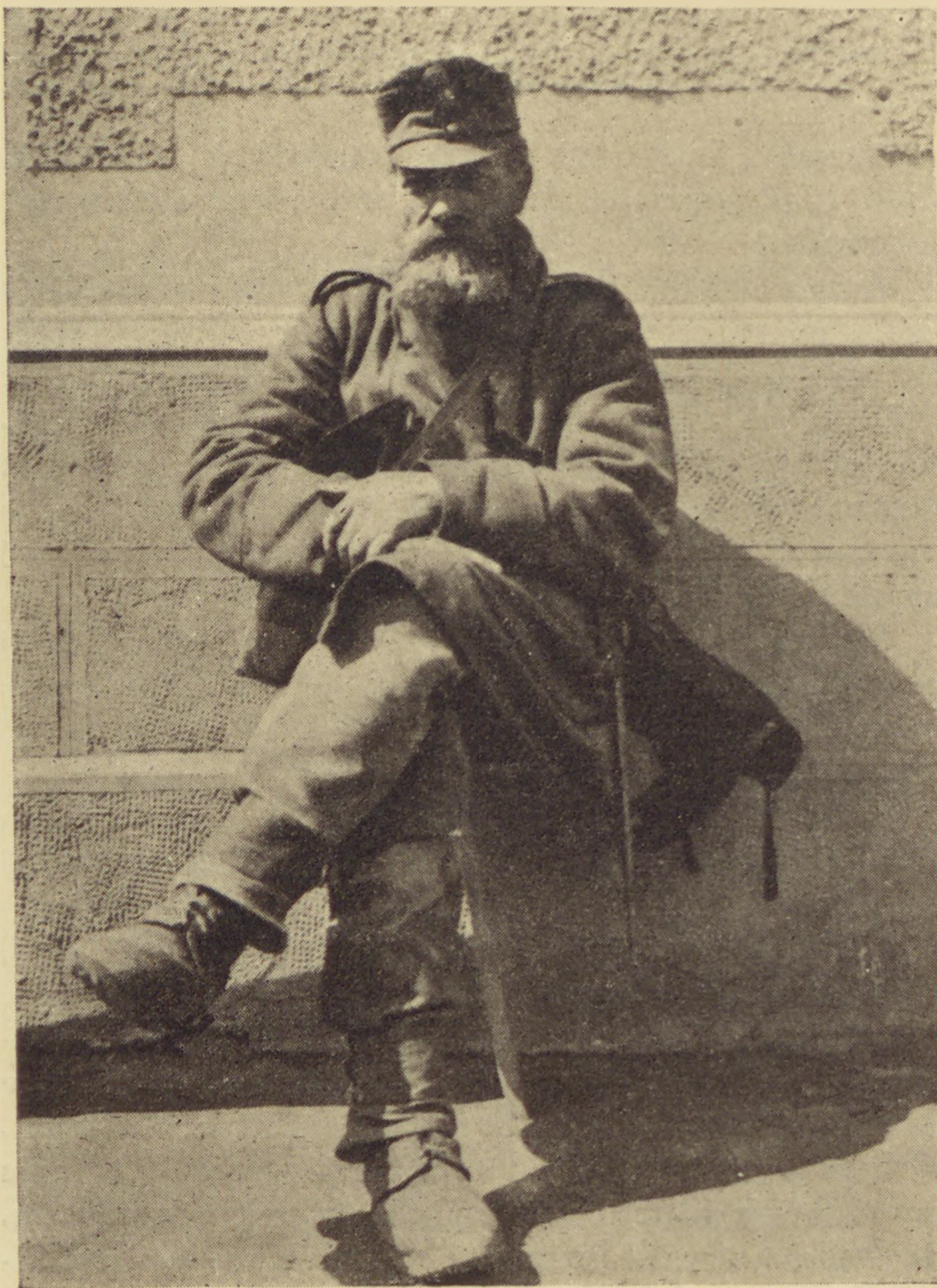
Az ember elmerengett. Mint valami teljesen érthetetlen dolog lepte meg az az ötlet, hogy ő kereskedjék. De hiszen, ha muszáj, kereskedik. Régi időkben mesterségeket űztek a nagy rabbik. Hát a kicsiny és jelentéktelen mért ne kövesse a példájukat? De csak tudná, hogy kell hozzáfogni.

Tanácsot kért az ismerőseitől. Azok azt mondták: legelőbb pénz kell hozzá.

— De akkor, mire való a kereskedés? Ha pénze van az embernek, ülhet és tanulhat és bőjtölhet kedve szerint.

De hát hiszen ha úgy van, hát úgy van.

— Chajeszure — szólt a feleségének — holnap veszek valamit. Add ide, drágám, a megta-
karított pénzünket.

Galíciai zsidó katona. (Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)
Jüdischer Soldat aus Galizien

Fogalma se volt róla, milyen életet éltek ők az utolsó hónapok alatt.

Az asszony azt mondta: előadja. És elment a zálogházba és elvitte a gyöngyös homlokkötőt, amelyet még az anyjától örökölt. Ettől a drága ereklyétől nem tudott megválni idáig, nemcsak azért, mert ereklye volt, hanem az ura miatt sem. Hogy álljon péntek este a kídushoz, ha nincs rajta a szombati ékessége, amit az ura megszokott?

Hatszáz koronát kapott a zálogházban. Az utolsó fillérig az urának adta.

Az pedig fogta s kapta magát másnap és üzletek után nézett.

Amint szemlélődve baktat a Népszínház-utcában, hát egy szakállas ember görnyedezik elébe. Marhairhát cepelt a vállán.

A duharovi megállítja.

— Nehéz a bőr, mi?

— Az élet az a nehéz.

— És miféle bőr ez?

— Marhabőr.

— Szép, nagy darab. Ilyent én is vennék.

— Hát eladhatom.

— Mennyiért adja?

— Magának olcsón adom.

Megalkudtak. A duharovi boldog volt, hogy az üzlet sikerült. Aztán jóra való emberek a nagybörkereskedőhöz igazították. Itt nézték, forgatták a bőrt és tíz koronával kevesebbet ígértek neki, mint amennyiért ő vette.

— A tíz korona a lyuk miatt van.

A rabbi csodálkozott, hogy a marhabőrön még a lyuknak is ára van.

— Ha két lyuk volna rajta, hússzal érne kevesebbet.

A duharovi boldog volt, hogy csak egy lyuk volt rajta.

Este elszámolt az asszonynak.

— De hát hiszen akkor vesztettél rajta — csapta össze az asszony a kezét.

— Az igaz — felelt a duharovi —, de csak tíz koronát. Huszat is veszthettem volna, ha két helyen lyukas. És mért ne lehetett volna lyukas két helyen is? Én tehát nem is vesztettem, szívem, hanem inkább még nyertem. Tíz korona tiszta haszon maradt és az egy napra elég szép kereset. Ebből megélhetünk.

Az asszony nem zavarta ártatlanságában, csak magában sírdogált. De reggel rimánkodott neki, hogy ne bőrt vegyen, hanem inkább másvalamit.

A duharovi a zsibárosok közé ment aznap. Halomban hevert a sok lim-lom a bódék előtt. Az ő tekintete egy lovaglónadrágon akadt meg. Ez nagyon tetszett neki. Volt ezen bőr is, posztó is, ez luxusportéka lehet.

— Kurrens ez a portéka? — kérdezte a zsibárust.

— Elhíszem azt. Hiszen láthatja. Egy bricsesz.

Martos: Studie

Martos Zsigmond: Tanulmányfej

— Hát akkor megveszem.
Megvette és elvitte.
Az utcán egy fiatalembert kínált meg vele.
Az megnézi.
— Ha pantalló volna, megvenném.
— Mi az a pantalló? — kérdezte a duharóvi kíváncsian.
— A pantalló, hát az a nadrág, de fönt keskeny és lent széles. A bricsesz pedig fent széles és lent keskeny.
— Hát nem mindegy az a nadrágnak?
— Nem ám.
A duharóvi nem tudta kitalálni, mért nem mindegy az a nadrágnak, hogy hol széles, hol keskeny. De ha úgy van, hát úgy van. Majd csak akad vevő erre is.
Akadt és rá is alkudott. A duharóvi tizenhat koronáért vette, ő nyolcat kínált érte. Egy bricsesz nem ér többet. A duharóvi nem kételkedett benne, annál kevésbé, mert a fiatalember azt mondta neki, hogy a nadrág legfőlebb arra jó, hogy a bőrből cipőt varrasson. Hát beláthatja, hogy nem sokat ér.
A duharóvi belátta. Mert ha egy nadrágból cipő lesz, akkor az nadrágnak nem sokat érhet.
Este elszámolt az asszonynak a keresettel. Az szörnyűködött.
— De hiszen így tönkremegyünk. Ma is vesztettél.

— Vesztettem, szívem, de azért ez mégis szerencsés vétel volt. Annak a nadrágnak, tudod, csak a fele volt bőrből. Ez volt az én szerencsém. Mert ha csupa bőrből van, még többet vesztettem volna. Amit nem vesztettem, az kész nyereség.

Így ment ez nap nap után. A pénzből lassan-lassan kifogytak. Az asszony belátta, hogy nem kereskedőnek való a duharóvi.

— Maradj csak itthon — biztatta egy nap — és tanulj.

— Hát a kereskedéssel mi lesz?

— Megélünk mink majd anélkül is.

— Hát persze — csillant fel a duharóvi szeme.
— Azelőtt is megéltünk. Kenyerünk mindig volt. Ezután is lesz. Persze, hogy lesz. Ahól nyolc gyerek van, ott muszáj kenyérnek lenni. És néha akad egyéb is a kenyér mellé.

— Hogyne — szomorkodott az asszony — füge is akad.

— Az az — mosolygott a duharóvi. — Mert az még a pádimentumból is kinő, ha az Isten akarja.

VÁRNAI ZSENI: MINEK?

— A bánat énekeiből. —

Minek van nékem reggelem,
Mért nincs melletted fekhelyem,
Ott mélyen lenn a föld ölén.

Minek van nékem nappalom?
Ó mért, hogy ott nem alhatom
Ott mélyen lenn a föld ölén.

Ó mért járok és mért kelek,
Ó mért sirok és szenvedek?
Jobb volna lenn a föld ölén.

Mért látok napot, kék eget,
Ha nem ragyog be Tégedet
Ott mélyen lenn a föld ölén.

Mért fénylenek a csillagok?
Ha két szemed már nem ragyog,
Ha csukva lenn a föld ölén.

Minek a küzdés, dal, öröm,
Ha sirodát át nem töröm
Ott mélyen lenn a föld ölén.

Hiába lennék dús király,
Ha ajkad már mit sem kíván
Ott mélyen lenn a föld ölén.

Legyek hát én is mint a sír,
A lelke már egy sír,
Ott melletted, a föld ölén.

BEREGI ÁRMIN: A SÓFÁR IGAZI HANGJAI

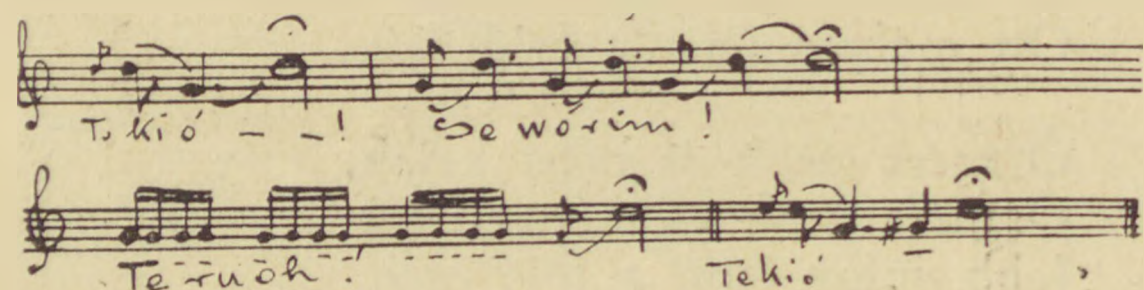
3. Vegyetek éneklőszerszámokat, vegyetek dobot, hegedűt, lantot.

4. Énekeljetez újholdünnepén kürttel, az ünnepeinknek napjain. (81. zsoltár.)

szomorú árva, egyhangú sófár, amely ros-hasonó és jomkipur napján a baltekió kürtfúváshoz nem szokott ajkain megszólal, nagyon szerény művészetet igényel művelőjétől, bár sokszor a kidagadt erek, elvörösödött arcok arról tanuskodnak, hogy nem kicsiny dolog lehet sófárt fújni, kivált ahogy a talmud mondja (Ros-hasonó 33 B) a sófárt a művészet szabályai szerint fújni. Ez a szerény kosszarv, amely egész évben békésen pihen egyéb templomi rekvizitum között, csak elul hó kezdete előtt kerül elő, s válik harciassá; recsegtetik, ropogtatják, tutúltatják a szorgalmas baltekiók, míg a nagy nap beköszönt és bemutatják zenei kinlódásuk eredményét.

Már régen gondoltam arra, hogy itt valami nem vág a régi hagyományokkal. A talmud traktusokon keresztül foglalkozik a sófárral; nagy szeretettel tárgyalja ezt a nyershangú szarukürtöt; a biblia a legrégibb koroktól az újabb ókorig tud róla érdekeset mondani, csak ő maga nem szólalna meg? A mai pásztorok kezdetleges túlkeiken el-elülkölnék egy-egy groteszk, sokszor mulatságos tutolgatást, a sófár pedig (ahogy eddig tudjuk) több mint 19 századéve megmaradt a tekió, teruó, sevorim zengésénél.

A Sófár szabályos hangjai.

Évezredekén át egy hangszeren (mert hiszen bármennyi viccet is gyártottak a sófárra, csak hangszer) semmi más hangot ne lehessen kipréselni, mint ezeket az egyszerű katonái, két hangból álló kürtjeleket, amelyek a Haydn-féle osztrák és magyar kürtjelekben is benne foglaltatnak (Takarodó).

Tanuságot tesz mellette a biblia, talmud, hogy más szerepe lehetett a sófárnak a maga idejében, sőt a későbbi korok rabbijai is nagyon meleg hangon, bizonyos megkülönböztetett dédelgetéssel beszélnek róla és az a részletesség, amellyel foglalkoznak vele, bizonyos zenei tudást, sőt hangszerismeretet is tételez fel a talmud vitatkozóiában.

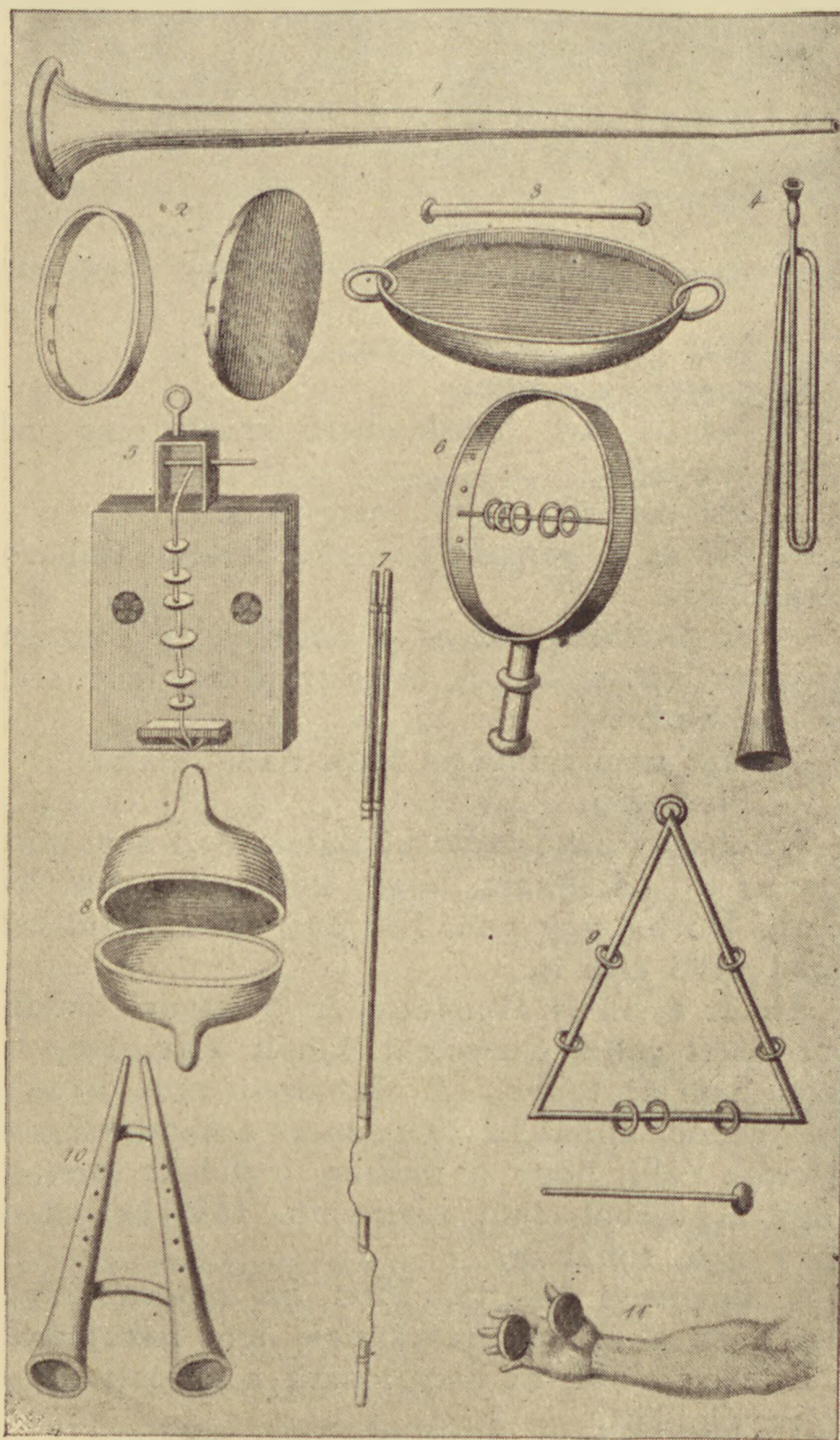
Ami mondanivalóm van a sófár ügyében, az tulajdonképen nagyon egyszerű dolog és megmondhatnám négy-öt szóban is, de előbb az ősi írások szavával és a sófár történeti ismertetésével

meg akarom szeretletni az éneklőszerszámot, mint ahogy a zsoltáros (81. zsoltár 3., 4.) csodálatos tökéletességgel nevez valami ősi hangszert, s megszeretném magyarázni a sófár mai elnyomatásának okait.

*

A sófárról a legrégibb iratokban is szó van. Az exodus XIX, 16. és XX. 18. írja, hogy egyre erősbödő sófárhang remegtette meg a táborban lévő népet, tehát feltétlen régi hangszerrel van dolgunk, amit éppen formájának primitív volta is bizonyít. De a talmud (Erabim 10. 6.) határozottan rá is mutat arra a tudott tényre, hogy a szertartásokban a még akkor is használt két hangszer közül a sófárt régi, prehisztorikus formájában tartották meg, míg a *hacócrah* (harsona) ezüstből készült.

Régi időkben nemcsak az ismert ünnepek napján használták a sófárt, hanem ünnepélyes kihirdetéseken, felvonulásokon, harcokba induláskor (II. Sámuel V. 15. I. Krónika XV. 28.). A XCVIII. 6. zsoltár szerint pedig más hangszerekkel együtt

Ókori palesztinai hangszerek (Cassas metszete szerint)
jüdische Musikinstrumente im Altertum

tesen, zenekarban is játszottak rajta és énekkíséretre (XLVII. 6.) használták.

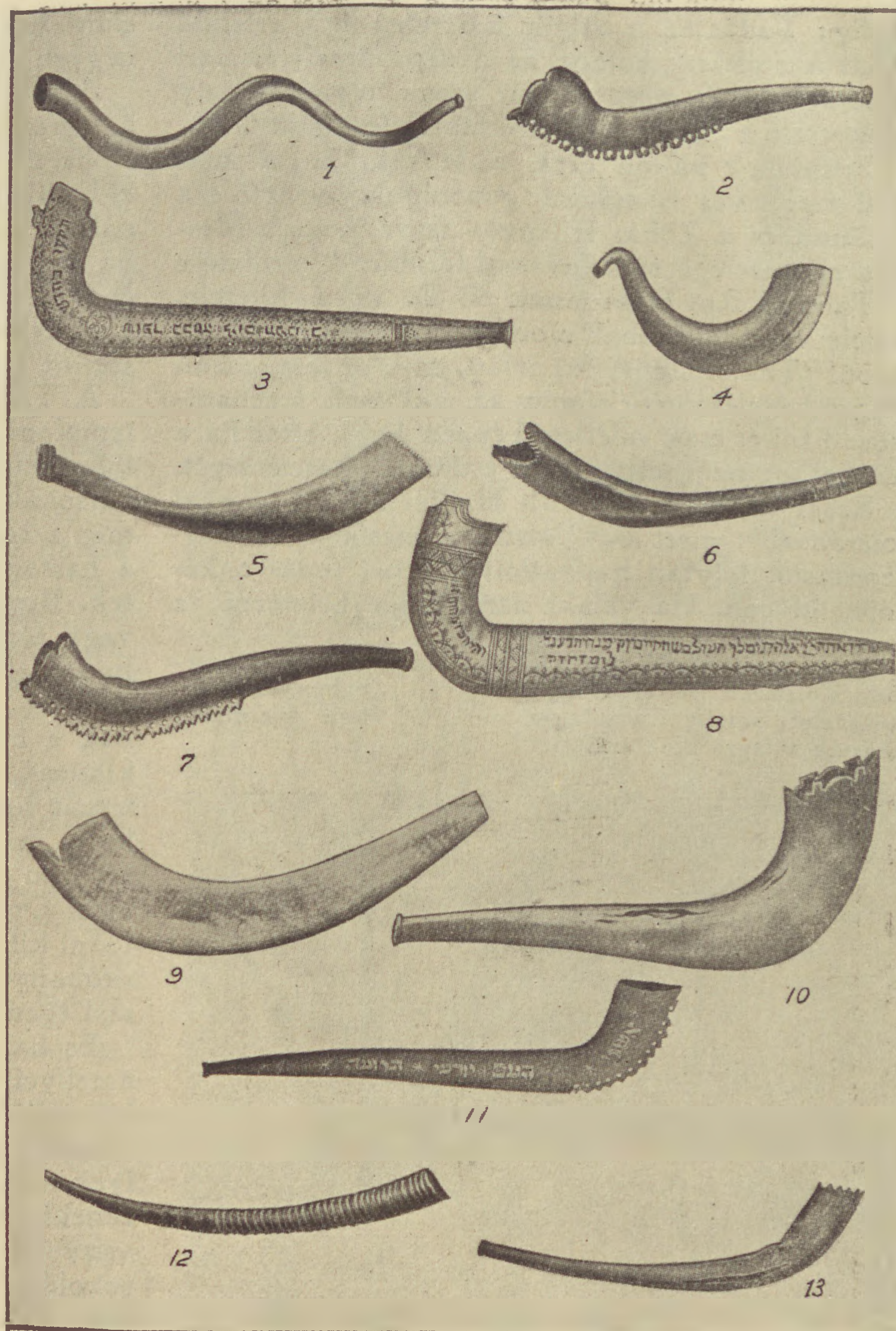
Később, nem tudni mi okból, mind ritkábban emlegetik a sófárt, mint élő hangszert és inkább emlékként kezelik. A misztikum szavaival jellemzik szavát, hangját, formáját, de amellet a talmud oly részletességgel beszél elkészítésének módjairól, hogy valami rejtett, elhallgatott tilalmat kell feltételeznünk arra vonatkozólag, hogy a sófárt egyébre is használják, mint az Amram Gaon (VIII. század) által már sorozatosan elrendelt T. S. Tr. T. (tekió, sevorim, teruó tekió) fuvására. Pedig milyen részletesen ír róla R. Juda ha Naszi, hogy: a ros-hasonói sófár kosszarv és amit jóbélévkor használtak, az a kőszáli bak szarva és egyenes, míg előbbi görbített volt, mert a jóbélévi csak hirdett erős hangon, de a hajlított sófárból szorongva jön ki a hang és a hajlott sófár a szív tekervényes utait szimbolizálja (talmud).

És a sófár formájának is szabályai vannak. A Sulchan Aruch szerint ne legyen repedezett, lyukas, javított, ami a hangot rontja, de díszítve, festve, faragva, művészi feliratokkal ellátva szabad lennie.

A Talmud Ros-hasono 26 b. leírja, hogy a jeruzsálemi szentély sófárja arannyal volt díszítve a szájrészen és egyenes volt; de amit böjtnapon fújtak az görbített sófár volt és ezüstből a fuvója.

Ros-hasono 27. a. (fönt) azt mondja a Misnáh szerint, hogy általában engedve van a sófár szájrészének bearan-yozása. Idéz a talmud egy Tanaitát: Ha aranyat tesz arra a helyre, ahová a szájat kell tennie, akkor a sófárt tilos, ha ellenben máshol aranyozza be, szabad használni. Erre Abaj (IV. századbéli Babiloniai) a misnát úgy értelmezi, hogy ahova a száj kerül, ott egyáltalában nem szabad bearan-yozni a sófárt. Ros-hasono 27 b. azt mondja: Ha aranyat tesz kívülről, úgy hogy a hang megvál-tozik, akkor a sófár „poszul“. használhatatlan.

Ezeket igen fontos és érdekes megjegyzéseknek tartom, mert reávezetnek arra, hogy miért lett a sófár a mai, minden tekintetben a legpedánsab-ban megfelelő (kósér) alakúvá. A talmud meg-engedi azt, hogy hártavékonyságúvá faragják le a szaruanyagot, de nem engedi meg, hogy kifor-dítsák, akár úgy, hogy (mint Rasi mondja: me-leg vízben való főzés által) külseje belül kerüljön, akár úgy, hogy a „szélesből keskenyet, a keskeny-ből széleset“ csináljanak, s ezáltal furcsa hangot idézzenek elő.

Különböző alakú sófárok. 1. Bombayi, 2., 3., 7. londoni, 4. bagdadi, 5., 6., 9. vashing-toni (Egyesült Államok Nemzeti Múzeuma), 8. héberfelírású, 9. angolországi 13. század, 10. newyorki, 12. londoni, 13. sydneyi

Vagy pedig: „töltve van egyik sófárt a másikba téve a külső sófárt fujni, mert akkor a hangot az a levegő hozza létre, ami a kettő között van.

Minderre még visszatérek.

A sófár hangoztatására még érdekesebb utasi-tást ad a könyv. Állva kell fujni a sófárt (Tekiot de meumod). A jobb szájszögleten szorítani az ajakhoz és fölfelé tartani: hogy „ég felé szálljon a hangja“.

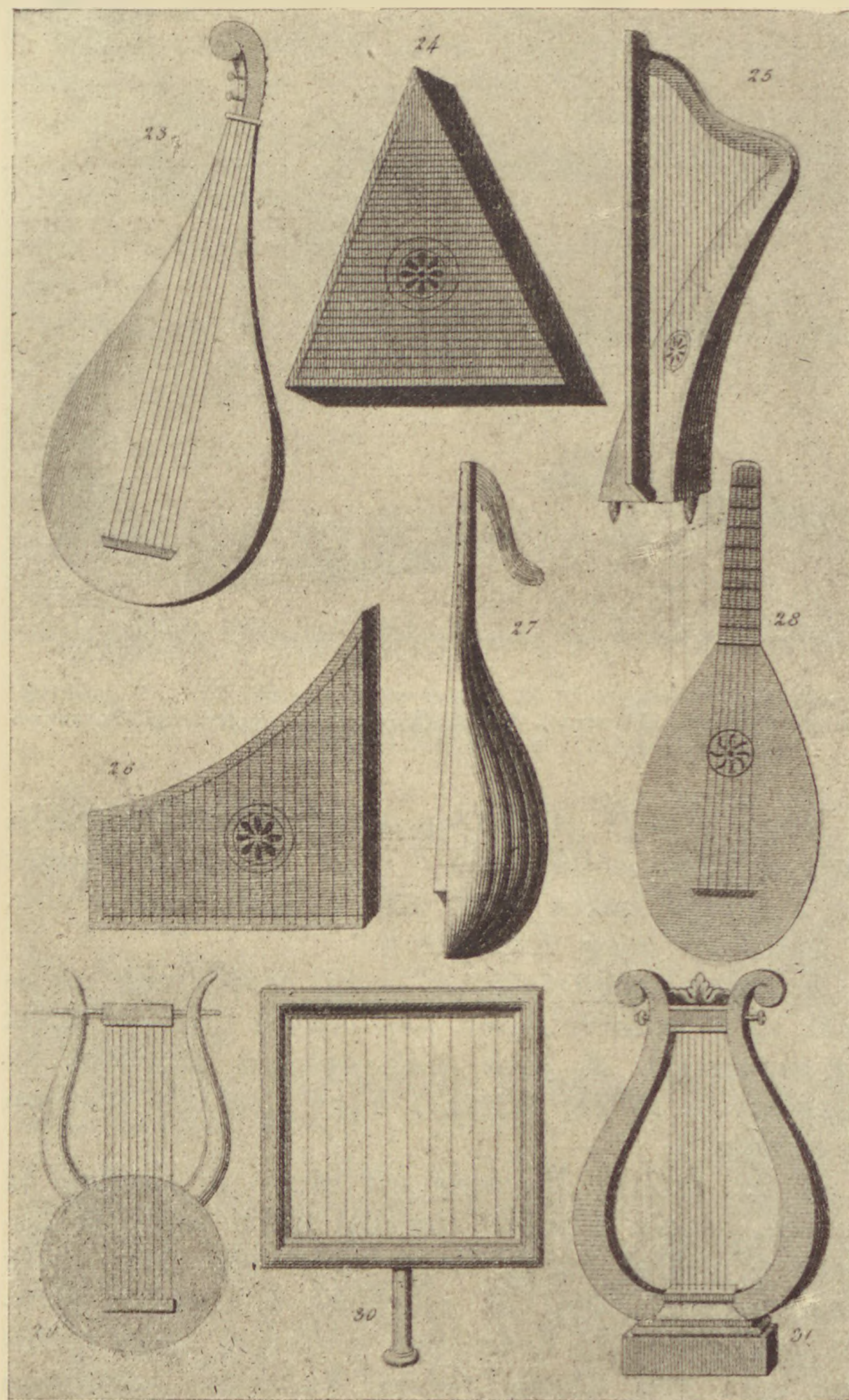
A 89. zsoltár 25. meg azt mondja: Boldog az a nép, amely a sófárt (teruót) tudja fujni. A tal-mud (Pesikta) kérdi, hogy más nép nem tud-e hangszereken fujni és felsorolja a korabeli fúvó-hangszereket, de hozzáteszi mindjárt, hogy igenis tud más nép tibián, tubán, bucsinán, salpínxon stb. fujni, de Izráel tudja, hogy a „teruah-val hogyan lehet Istent megengesztelni“. A Zohár

pedig: Tudás az a titkok ismerete; így értendő tehát a zsoltár, „boldog az a nép, amely ismeri a sófár titkait, mert a sófár szava olyan, amely felébreszti a felső világ szféráinak irgalmát“.

Érthető-e vajjon ezek a szavak, ha a sófár mai szegényes hangjaira gondolunk, érthető-e a Talmud és a Zohár fellengős szava, hogy a Messiás eljövetele is sófárfuvással történend,¹ érthető-e a Talmud Ros-Hasananak 33 B. az a kitétele, amely szerint Rabbah mondja, hogy aki muzikális célból (Tekiah lesir) fúj sófárt, csak az tesz igazán elzget kötelességének, míg az, aki csak mechanikusan fúj és csak véletlenül éppen hogy eltalálja a hangot, az nem tette meg a baltekiah kötelességét.

Ezzel szemben az Orah Hajjim 585. 3. sokkal toleránsabb, mert úgy látszik a mesterséges megszorítások folytán hanyatlott a zenei tudás a későbbi időben. Ha valaki nem tudja befejezni az

¹ A feltámadással kapcsolatos Messiás-hit lesz az eredete Kohlbach Bertalan dr. temesvári „babonás“ sófárfujásának, amellyel a világra nem jött holt gyermeket akarták világra szólítani.

Ókori palesztinai hangszerek (Cassas metszete szerint)
Jüdische Musikinstrumente im Altertum

előírt fujást, amit a makri diktál, úgy még ha négyen is kezdik újra, más fejezheti be azt.

A sófár sokféle használati módját jellemzi, hogy a legrégibb időben Bárak 400 sófárral látta el embereit, hogy megtévessze az ellenséget. (A világháborúban is megcsinálták ezt a trükköt.) Használták, mikor a frigyádat hozták el Jeruzsálembe, ha kiközösítettek valakit, kihirdetéskor, gyászénekek kíséreténél, péntek este a munkaszünet kezdetekor (Sabbath TV. 35). És Josua könyve szerint Jericho falai is sófárfuvástól omlottak össze.

A Talmud Roshasanah 26 b. leírja, hogy a templomban a sófár állt közepén, ha fújták és tőle kétoldalt két ezüsttrombita (Hazózerá). A harsonák rövidebb ideig szóltak, a sófárral unisonó, míg a sófár kitarította a hangot. Böjtnapon pedig a harsonák és a sófár felváltva fújtak és pihentek. Beszél a talmud arról is, hogy lopótökökkel, vagy tömlővel, vagy valami mély edénnyel ha fujnak, bár hangot ad, nem lehet tekiót adni és arról is, hogy minden hangot ki kell fujni a sófárnak a hazózerával együtt, nemcsak az első tekiót kihúzni, addig, amíg az ezüstkürtök a sevorímot, teruát fujják az utolsó tekióig, mert kihallatszik, hogy mást fuj (polyfónia tilalma?), már pedig a sevorim és a teruah jelentőségteljes szimbólum, mert Onkelos szerint a teruával a jajgatást kell tudni kifejezni (Targum), a talmud szerint a teruah síróhangot (Jelalah) jelent, vagy nyöszörgő sóhaj-tást (genicha).

Es ha a talmud élő, vitatkozó hangját halljuk, amellyel olyan élénken tárgyalja a sófár alakját, készítményét, majd a fuvás módjait és ha a Zohár sejtelmes kifejezései döbbenetnek meg, amelyek nem mindennapi módon hatolnak bele a zenei hangok legmodernebbnek vélt misztikumába, vagy ha a sófár egykori nagy elterjedtségét és sokoldalú használatát vesszük és összevetjük annak mai szereplésével, úgy ellentmondást kell hogy találjunk: ezt a hangszert készakarva, valami okból hamupipőkévé tették.

Minden szabály arravaló, hogy az valaminek technikai kivételét megkönnyítse. A talmudban lévő sófárszabályok éppen megnehezítik a fuvást; korlátok közé szorítják, kényszerítik a sófárosokat, hogy a hangszert a legprimitívebb formában tart-sák meg, nehogy a hang színe-jellege a legcsekélyebben is megváltozzék. De viszont megköveteli a szabály az egyszerű bal-tekiától, hogy tekiót, harsogást és sevorimhívót és teruáht, jajgató sírást tudjon kihozni az egyszerű kosszarvból. Beszél a sófár művészi játékáról, a tekia lesir-ről.

Nézzük meg közelebbről, hogy miféle hangszert ez a sófár, tarthat-e igényt a hangszer-névre, vagy tényleg csak valami jelsíp, amin két hangnál többet nem lehet produkálni.

A mai sófár egyik végén kissé felhajlított, de különben kiegyenesített kosszarv, amely belül simára ki van faragva. Az elvékonyodott végén szájrész van, amely az ajkak befogadására csésze-

szerűen van kiképezve. A tömör szaruvégbe 3—4 milliméter átmérőjű lyuk van égetve, vagy fúrva. A mai és nálunk használatos sófár teljes hossza körülbelül 45—50 centiméter. A sok megszorító szabály következtében ma nem díszítik, nem aranyozzák sem kívül, sem belül, hanem a sok csilingelő arany- és ezüstholmi között egyszerű simaságával közénk varázsolja az évezredek multak eredeti hangszerét, az egyszerű, természetes kürtöt (Naturhorn), amelynek csak javított és százszor könnyebb fuvású változatai a ma használatos vadászkürt, trombita, puzon és szárnykürt.

Ezek mindegyikénél a fuvás úgy történik, hogy a két összezárt ajak a kürt szájrészébe helyeztetik és a köztük tóduló légáramlat a kürt hosszában álló hullámokat idéz elő, amelyeknek hatása alatt az ajkak rezgő mozgást végeznek és tulajdonképpen az ajkak vibrálása idézi elő a különböző hangokat. Az ajkak behelyezése a kürtszájba tehát a legfontosabb, minthogy azoknak ugyanaz a szerepe van, mint az emberi hang képzésében a hangszálaknak.

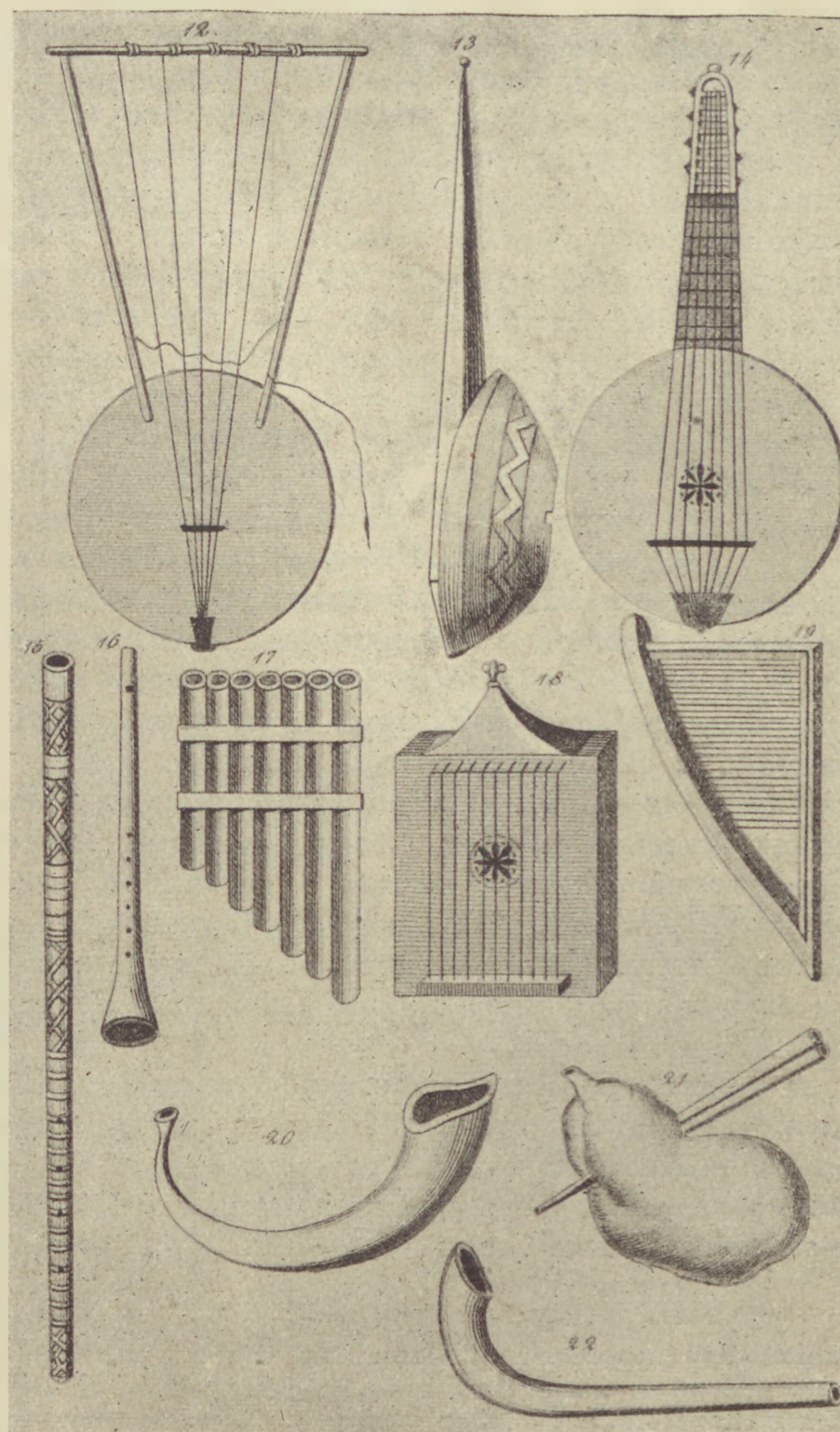
Mivelhogy a kürtök és általában a fúvóhangszerek korlátolt hangokra vannak berendezve, azért kell rajtuk különböző lyukakat vagy billentyűket alkalmazni, amelyek a fúvócső hosszát, s ezzel a hangszer ú. n. alaphangját megváltoztatják. Elméletileg a legmélyebb oktáv csak egy hangot, pl. a $\hat{c}$ -et tartalmazza, a második oktávban már játszható a $\overset{2}{c}$ $\overset{3}{g}$. A harmadikban a $\overset{5}{c}$ $\overset{6}{d}$ $\overset{7}{e}$ $\overset{8}{f}$ $\overset{9}{g}$ $\overset{10}{a}$ $\overset{11}{b}$ $\overset{12}{c}$ $\overset{13}{d}$ $\overset{14}{e}$ $\overset{15}{f}$ $\overset{16}{g}$ $\overset{32}{a}$ és csak a negyedik oktávban vannak meg $\overset{8}{c}$ $\overset{9}{d}$ $\overset{10}{e}$ $\overset{11}{f}$ $\overset{12}{g}$ $\overset{13}{a}$ $\overset{14}{b}$ $\overset{15}{c}$ $\overset{16}{d}$ $\overset{32}{e}$ hangok és az ötödik oktávban az egész c — c diatonikus hangsor, a $\hat{c}$ alaphang rezgésszámának egész számú — többszörös rezgésszámokkal.

A kürtöknél úgy érik el azt, hogy a magasabb oktávok jussanak tisztán érvényre, hogy a kürt csövét hosszához képest szűkre készítik. Könnyű dolog ez a fémkürtöknél, amelyeket tetszőleges alakúvá lehet csinálni, ha hosszú, összezsavarják háromszor is, de a primitív anyagból készült kürtön csak úgy segítenek (s itt értjük meg a Sulchan Aruchot), ha mint a sófárnál, *pícin*y fúvólyukat hagynak rajta, mert különben, mint a bővebb nyílású katonai kürtön, csak a $\hat{c}$ $\overset{2}{c}$ $\overset{3}{g}$ $\overset{4}{a}$ hang-

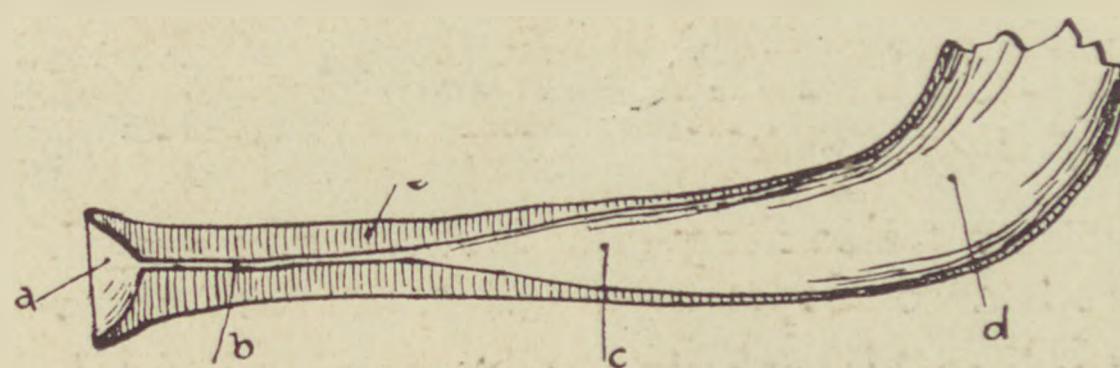

sor kerül ki, a közbülső intervallumok nélkül.

Mármost mit akar a Talmud azzal az arany-behelyezési tilalommal, hogy a fúvónyílásba helyezett aranylemez poszullá teszi a sófárt? Egyszerű a magyarázata. Nem engedte a hagyomány, hogy a sófárnak a mai klarinéthez hasonló hangja legyen a belé helyezett rezgő fémlaptól. A fuvás így tetemesen megkönnyebbednék bár, de a hang színe elvész. A Talmud azon kifejezése, hogy nem

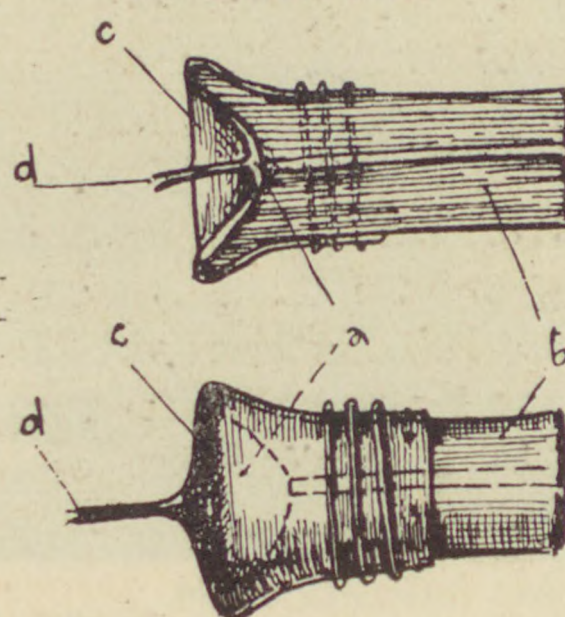
Ókori palesztinai hangszerek (Cassas metszeje szerint)
Jüdische Musikinstrumente im Altertum

A sófár hosszmetszete.

a = szájnnyílás (fúvó).
b = kürtcső.
c = kürtcső öble.

d = rezonáló rész.
e = falvastagság.

a = szájnnyílás.
b = sófár teste.
c = fémborítás.
d = fémyelvek.

Tiltott fémborítás.

szabad a szélesből (a végén) keskenyét csinálni, megakadályozza, hogy túlságosan tompa és üres legyen a hang és az a tilalma, hogy nem szabad a keskenyből (a szájrésznél) széleset csinálni, megakadályozza a hang túlmélyítését. Egyszóval a szabályok meg akarták tartani a sófárt a maga őseredetű formájában, hogy ne legyen belőle sem furulya, sem trombita, sem síp, nyelvvel bíró kleronszerű hangszer, hanem szűk fúvónyílásán át *nehezen* megszólaltatható és a későbbi korok számára előírt primitív dalú, szüksézáú kürt.

A Zohar azt mondja, hogy a sófárnak titkai vannak; a zsoltáros azt mondja, hogy boldog az a nép, amelyik a sófárt ismeri, a zsoltáros azt mondja, hogy van éneklőszerszám. A zsoltárok citeráját, hegedűjét, víziorgonáját, sípját, csengetyűt és egyéb hangszereit leírás- és a mai rokon hangszerekből ismerjük, de ez egyik sem „éneklőszerszám“. Az *egyetlen ősrégi hangszer*, melyet a zsidóság eredeti formájában őrzött meg, a sófár, amelytől azt követeljük, hogy harsogott legyen Sinaí hegyén, hogy jajgasson a teruáhban, hogy tudjon hirdetni, gyászkiiséretet követni, tudjon éneket kísélni, a Messiás túlvilági szavát vezesse be és boldogság öntse el azt, aki ismeri a hangját. Melyik hangját?

A tekiát, sevorímot, a teruát? Amelyről a Talmud maga is azt mondja, hogy az csak a sófárra való emlékezésül fuvandó és éppen ezért, ha az ünnep szombatra esik, nem is kell fujni sófárt, csak szóval ráemlékezni.¹

¹ Mily ellentmondó volt Lilien rajza, Rosenfeld „Elul melódiák“ című versével. Sófárt tart kezében a zsidó. A vers nem úgy hangzik mintha a szabványos tekiával volna kapcsolatban. Ellentmondó volt. Most már érthető.

Ruinen von Jericho

Jericho romjai. (Lemaître festménye után)

Meg kell vallanom, hogy a Zohar szavai valósággal megdöbbenetettek, mikor kiéreztem belőlük azt a mélységes titkolódzást, amely mindeme visszasságok nyitjára vezet. És talán valamely nem szankcionált bünt követek el, amikor elsőnek fedem fel a Zohár titkát, amelyet a talmud rabbijai a száraz vitatkozás szavaival takartak el. A gondolkodás, a következtetés vezetett reá és a Zohár égi szférák közé utaló szavai csak megerősítettek abban a hitben, hogy a sófár egyike a *legtökéletesebb hangszereknek*.

Nem volt soha eddig sófár a kezemben. Szerztem egyet, lehetőleg hosszúalakút. Megnéztem: nem volt rajta repedés, a „keskeny része keskeny volt, a széles része széles“, piciny fúvolyuk volt rajta. Síma volt kívül-belül, szóval kósér volt és nem poszul.

Megkísértem fujni rajta, amint láttam az érdemes baltkiáktól, nagy erőlködéssel megszólaltatni. Hát rikoltott a sófár, síkított és csúf túlökhang tört elő öbléből. Szóval a Zohár égi szférákat megindító hangjai nem kerültek ki belőle. Úgy látszik a baltkiák mind a talmudnak azzal a szavaival jellemezhetők, hogy mechanikus fuvást gyakorolnak be, ami a gyakorlat következtében sikerül nekik.

De a *tekiáh le sír* nem lehet erőlködésnek a következménye, hanem nyugodt zenei fuvásé.

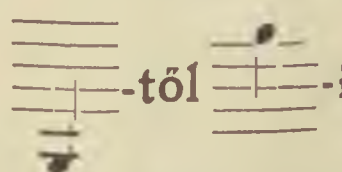
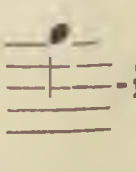
Megkísértem gyengén, gyengéd lehelettel „folyton erősödő légárammal“ megszólaltatni az öskornak e félreismert, meg nem értett zává hangszerét és . . . csodás hangok törtek elő.

Mélyzengésű csellóhangok, amelyek nem kürtnek, hanem férfiénekeknek hangjai. Majd az ajkak formájának megváltoztatásával, panaszos sírámok, majd könnyed gyermekhangok képződtek; a le

helet szakadoztatásával tömör érzésű lüktető forró hangok, az ajak megfeszítésével kemény, érces hangok, az arc meglazításával hatalmas harsogások.

Ez hát amaz éneklőszerszám; ez hát a Zohárnak titkos égizengése. És én tényleg éreztem, hogy boldog lehet az a nép, amely a sófár hangját ismeri. Az öskornak egy hangszerét szólaltattam meg, úgy vélem sok századéve először, és a primitív hangszer a legteljesebben kielégítette a modern zenéhez szokott fület. A hang színének végtelen változatosága, amelyet egyetlen modern hangszer sem enged meg, kicsiny hangterjedelmének dacára is az elsőrendű magánszólamú hangszerek

közé emeli a sófárt, amely kezelése és hangképzése tekintetében az emberhangot közelíti meg leginkább.

A nálam lévő hangszer -től -ig terjed,

tehát megfelel körülbelül a hegedű első fekvésű hangterjedelmének és az emberi hang terjedelmének, míg a rendesen fújt magas hangok csupán az üres flageoletfelhangok, amelyek az úgynevezett túlfuvással (Überblasen) érhetők el.

*

Hogy a sófárnak mi lesz a jövőbeli szerepe, nem tudom; hogy a ros-hasonó és az emlékezés napjain, a jom hateruáh eredeti hagyományos hangjain fújják el az eldísztelenített zenét, amelynek jajongania kellene, az biztos, de hogy szavam nyomán keletkezniök kell a sófár művészi művelőinek, az valószínű. Lehet, hogy mert némileg zene- és hangszerértő vagyok, sikerült már néhány napi gyakorlat után *tetszésszerűtől* *mélódiaikat* „elénekelnem“ a sófáron, vagy gyerek-

ajkon fakadt szóval kifejezve: sófározni; de azt hiszem a kürtök, harsonák mesterei művészi tökélyig fogják emelni a sófározás tudását és sok oly dolognak jutunk majd nyitjára, amely a zsidó zenében eddig a mult fátylával volt letakarva. A vándorló dalok tovább szállnak.

ÁCS MÓR: AZ ELNÉMULT HÁRFA

Puhult-e már a szíved édes dalokon,
Sajgott-e reszkető húron a vágyad?
És lengett körötted halk alkonyi sejtés,
Volt-e már pillád álomcsóktól bágyadt?

Símitott valaha varázskézek selyme;
Járt-e nálad olykor az elhantolt mult?...
Láttad már az angyalt aranyhárfaán játszani
És hallád az izzó, a pattogó hűrt? —

S nem fájt-e, ha titkon eíjött egyik este
Rémes szárnyival a fekete madár...
S elnémult a hárfa álomsejtő szava
S játszott a húron — a szomorú Halál?... .

H. H. Armstead : Bestürmung Jerichos

H. H. Armstead : Jericho megostromlása a sófárokkal

OROSZ-ZSIDÓ NOVELLAIRÓK

SÓLEM ALÉCHEM:
ELUL HÓNAPBAN¹

— Egy kereskedelmi utazó feljegyzéseiből —

En utazik a „vásár“-ra és mi jövünk a „vásár“-ról. En kísírtam már magam és ön majd csak fogja magát kísírni. Tehát helyet kell Önnek szorítanom! Jöjjön valamivel közelebb hozzám, hogy kényelmesebben üljön.

— Már itt is vagyok!

Ezt a beszélgetést hallok a vasúti kocsiban a hátam mögött. Két férfiú volt, kik közül tulajdonképpen csak az egyik beszél, míg a másik néhány közbeszúrt megjegyzéssel elégszik meg.

— Ketten utazunk, én és a feleségem. Itt van ní: a padlón fekszik és alszik. Ugyan kísírta magát az összes zsidókért! Nem is akart távozni a szent helyről: leborult a sírdombra és alig tudott tőle elszakadni! Szólok neki: „Elég legyen már! Úgy sem fogod könnyeiddel életre kelteni!“ De úgy hallgat reám, mint a fal. És csoda-e? Ilyen vesztesség! Egyetlen leány, drága, mint a szemem fénye és hozzá egy igazán sikerült gyermek. Szép, mint az arany. És okos. Leányiskolát végzett... Két éve már, hogy meghalt. Azt hiszi talán, hogy sorvadásban? Nem, egészséges volt és erős! Ő maga oltotta ki az életét...

— Mi-i-ít?!

Ezekből a mondatokból már tudhatni, milyen „vásár“-ról beszélnek. Az egész a szomorú és kedves Elul első napjaiban játszódik le. Ilyenkor utaznak a zsidók egyik városból a másikba, a régen meghalt szülők, nővérek és fivérek, gyermekek és rokonok sírjaihoz. Elhagyatott anyák, árvaságban maradt leányok, szerencsétlen testvérek és nyomorult asszonyok leborulnak a drága, kedves sírokra, hogy kísírják magukat, hogy kiöntsék bánatos szívüket és könnyítsenek senyvedő lelkükön.

Igazán csodálatos valami! Hisz Isten segítségével eleget utazgatom mint kereskedelmi ügynök és mondhatom, sohasem utaztak annyian a sírokhoz, mint ebben az évben... A vonat, hála az Égnek, nagy haszonnal dolgozik s a kocsik telve vannak. Utaznak komor arcú zsidók, utaznak asszonyok, dagadt, vörös szemekkel és fényes orrheggyel. Egyesek mennek a „vásár“-ra, mások jönnek a „vásár“-ról... Az Elul-hangulat a leve-

¹ Elul a zsidó őszi ünnepeket megelőző hónap, melyben az elhalt rokonok sírjait szokták meglátogatni.

gőben bujkál és benn a szívekben is Elul van és az embert honvágy szállja meg... Akaratlanul hallgatom a két férfiú beszélgetését a hátam mögött.

— Azt hiszi talán, hogy holmi egyszerű bal eset történt, olyan, mely mindennap előfordul? Fekete anarchista köpenykék, vörös zászlók? Börtön? Isten ments! Ilyen dolgoktól megmentett az Isten, azaz magam mentettem meg magam tőlük! Mint a szemem fényére vigyáztam reája. Hisz nem csekélység: egy egyetlen leány s egy igazán sikerült gyermek, szép, mint az arany és leányiskolát végzett! Mindent megtettem, amit csak lehetett; vigyáztam reá, hová megy és kívül beszél és mit beszél és milyen könyveket olvas. „Leánykám — mondom neki —, könyveket akarsz olvasni? Olvass, amennyit akarsz! De nekem is tudnom kell — mondok —, mit olvasol! Járatlan vagyok ugyan ezekben a dolgokban, de hála az Égnek, jó orrom van: hacsak benézek egy könyvbe és ha akár francia is, mindjárt tudom, hogy hányadán vagyunk.“

— Csakugyan?

— Nem akartam, hogy gyermekem a tűzzel játsszék, hát nincs igazam? Azt hiszi, hogy szigorú voltam hozzá? Sőt ellenkezőleg: a legszelídebben bántam vele és félig nevetve diskurálgattam vele: „Leánykám — szoktam neki mondani, — hadd forogjon a világ tengelye kénye kedve szerint, se én, sem te nem fogjuk ebben megakadályozni...“ Így szoktam hozzá szólni és hogy gondolja, mit felelt reá? Semmit nem felelt, hallgatott. Egy csöndes galamb, egy aranyos gyermek volt? Mit tesz azonban az Isten? A zavargások és szabadságmanifesztumok nehéz idejét túléltek, egy ember sem gondolt már fekete köpenyekre és vörös zászlókra, a leányok a rövidre nyírt hajjal eltűntek és nem léteztek többé sem bombák, sem más hasonló csapások. Mindezt túléltek, de míg az ijedségek tartottak, szinte kihulltak a fogaim az aggodalomtól. Hisz nem csekélység: egy egyetlen leány, drága, mint a szemem fénye és egy sikerült gyermek, leányiskolát végzett...

— Természetes...

— Röviden, túl voltunk a legkeserveesebb időn. Most azonban már nézhettünk valami alkalmas parti után. Hozomány? Ó, a hozomány az a legkevesebb, hacsak egy valamire való kérést küldene az Isten. És most egy új fejezet kezdődik: házasságközvetítők, partik, kérők. De látom, hogy leányomnál valami nincs rendben. Azt hiszi, hogy nem akar férjhez menni? Nem, azt nem lehet mondani. Hát mi? Mindjárt hallani fogja. Leskelődni és kutatni kezdek és reájövök, hogy titokban valami könyvet olvas. És nem egyedül: hármában olvassák a könyvet. Ő és barátnője: a kántor leánya, az is sikerült egy leány, leányiskolát végzett; ez kettő. És a harmadik a navorodoki legény. Tudni akarja, ki az a navorodoki legény? Nem érdemes, hogy az ember beszéljen róla. Egy semmirekélő, kiütéses arccal, csipás

Sírkövek a dzialoszicei zsidó temetőből. Az összetett áldó kezek: Kohen, Kohn; a szarvas: Hirsch; az oroszlán: Löw; a korona és könyvespolc tudósok jelképe. (Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)

szemekkel, szemöldökök nélkül, de szép aranykeretes szemüveggel, egy utálatos, szurtos kópé. Egy darab kenyeret sem vennék a kezéből! És hozzá még egy alamuszi, egy csúszó-mászó féreg... Tudja mi az egy féreg? Ezt meg fogom magának magyarázni. Vannak az emberek közt barmok. És vannak szamarak. És vannak kutya. És vannak dísznők és végre vannak férgek. Érti most már?

— Ahá!

— Hogy jön azonban ez a féreg az én házamba? A chazen leánya révén. Annak ugyanis igazi bácsija. Tanul valamit, intéző akar lenni, vagy jogász, vagy fogorvos, — ördög tudja, mi minden akar lenni! Csak annyit tudok, hogy ő az én halálom! Ez a legény aranykeretes szemüvegével már első látásra rossz benyomást tett reám. A feleségemnek is tettem erről említést, de ő azt felelte: „Ugyan, mi minden jut már eszedbe!” Kezdek leskelődni, a dolog napról napra kevésbé tetszik! Nem tetszik, hogy hármában olvasgatnak és aztán vitatkoznak és felbuzdulnak... Egyszer előveszem a leányomat: „Leánykám — mondok —, mit olvastok tulajdonképpen oly buzgón hármában?” Erre azt feleli: „Semmit sem... egy könyvet...” Mondok: „Látom, hogy könyv. De azt kérdelem milyen könyv.” A leányom pedig felel: „És ha megmondanám, hogy milyen, hát megértenéd?” Mondok: „Miért ne értsem?” Erre elneveti magát és mondja: „Ez ám nem azokból a könyvekből való, melyeket te gondolsz. Ez egy regény Arcibasevtől és Szanin a neve!” „Arce Basesz — mondok — így hívtak nálunk egy vak melámedot és ez már régen meghalt.” Erre még jobban nevet. És én mondom magamban: Nevetsz, lánykám és apádnak vérzik a szíve! De mire gondoltam akkor? Arra, hogy megkezdődött talán ismét a régi játék a politikával. Azt hiszi, hogy a könyvet ezekután át nem olvastam?

— Persze...

— Nem magam olvastam el, de elolvastattam más valakivel, üzletem segédjével. Ez egy művelt fiatalember, egészen folyékonyan olvas oroszul. Egy éjjel titokban elcsentem a könyvet leányom mellől és odaadtam segédemnek: „Vedd a könyvet, Berl, olvasd végig s holnap elmondod majd, mi áll benne” Másnap reggel elégek a türelmetlenségtől, míg Berl az üzletbe jön. „Nos, Berl, mi van a könyvvel?” És Berl mondja: „O, mi csudálatos egy könyv.” És csikorgatja hozzá a fogait: „Egész éjjel nem tudtam tőle elszakadni” — mondja —. „Ügy? Meséld hát el, mi áll benne, hogy én is tudjam...” És az én Berlem elmesél nekem egy históriát... Mit mondjak magának? Egy egész zagyvalékot! Hallgassa már meg azt a balgaságot: „Volt egyszer — így meséli nekem — egy orosz, akit Szaninnak hívtak: aki egy jó korty pálinkát szeretett és savanyú uborkát hozzá... És ennek volt egy huga és azt Lidának nevezték: az halálosan szerelmes volt egy doktorba, de viszonya volt egy tiszttel... És volt egy deák, kit Jurának hívtak, az meg egy tanítónőbe volt szerelmes. És ez a tanítónő egy éjszaka sétaútra kelt egy csónakon. Azt hiszi a jegyesével? Nem, a részeges Szaninnal...” — S ez az egész történet? — Nem, várjon, még nincs vége. Volt még egy Iván nevű tanító is és az elment Szaninnal a folyóhoz, nézni, hogy fürödnek a leányok... — Röviden — mondom néki — mi a történet tanulsága? „A történet tanulsága — mondja — az, hogy a részeges Szaninnak az volt a tulajdonsága, hogy nyírteni szokott mint egy csödör és még a saját huga előtt is; mikor egyszer hazajött...” — Pfuj! — mondok. — Elég! Nem akarok többet hallani a részegesről. Csak azt kérdelem tőled, mi a történet éle? „Az éle — mondja a segéd — az, hogy a tiszt agyonlőtte magát. A deák

is agyonlőtte magát és a tanítónő megmérgezte magát. Szó volt ott egy Szolovejtsik nevű zsidóról is: az fölakasztotta magát.“ — Akaszd föl magad te is — mondom neki — a többiekkel együtt. És a Berl csodálkozva néz reám: „Miért átkoz engem? Mit tehetek én róla?“ — Nem téged gondoltam — mondom —, hanem Arcibasevet... Így mondom Berlnek, valójában azonban a navorodoki legényre gondolok, hogy a kolera...! Azt hiszi talán, hogy lusta voltam a betyár előtt komoly véleményemet kifejezni?

— Nos?

— Mondd, honnan vetted azt a buta könyvet? Erre reám mered a szemüvegén keresztül és kérdezi: „Micsoda buta könyvről beszél?“ Mondom neki: „Ejnye hát, Arcibasev történetét a részegesről, akit Szaninnak hívtak, gondolom...“ „Szanin — mondja — nem részeges.“ „Hát micsoda?“ „Szanin egy hős.“ „Az a hősiessége — mondom —, hogy teacsészből issza a pálinkát, hogy savanyú uborkát eszik hozzá és hogy nyérit, mint egy csödör?“ A navorodoki legény haragra gerjed, leveszi aranykeretes szemüvegét az orráról, reámnéz piros szemeivel, melyeket apró szemöldökök ívelnek körül és mondja: „Hallott valamit harangozni, bátyám, azonban nem tudja utánaénekelni. Szanin a természet embere, a szabadság férfiúja. Szanin — mondja — azt állítja, amit gondol és azt teszi, amit akar...“ És így tovább és így tovább! Ördög tudja mi mindent hadart még össze: szabadságról és szerelemről és újra szabadságról és újra szerelemről! És ahogy így beszél, kidüllesztí kakasmellét, hadonázik a kezével és fölingerli magát, mint a maggid a szószéken. Én nézem és elgondolkodom: „Világ Teremtője! Egy ily szurtos betyár merjen ilyesmikről beszélni... Mi volna például, ha megragadnám gallérjánál és kidobnám az ajtón, hogy a fogait kéne összeszednie?“ De meggondolom a dolgot és tovább tűnődöm: „Ez a legény egy egyszerű számár. Vagy talán jobb volna, ha bombákról beszélne?“ De ki hitte volna akkor, hogy vannak dolgok, melyek még a bombánál is rosszabbak és hogy ily balgaság miatt gyermekemet fogom elveszíteni, az én egyetlen leányomat, ki szép, mint az arany, drága mint a szemem fénye; hogy a feleségem szinte belebolondul és hogy én a gond és szégyen miatt föladam üzleteimet és — két éve már — más városba költözöm. De én sorban akarom elmondani, ahogy minden lejátszódott és ahogyan az egész szerencsétlenség támadt... A dolog ugyanis a parasztlázadásoknál veszi kezdetét...

— Amikor nálunk a parasztlázadások kezdődtek, attól féltünk, hogy a dolog pogrommal végződik. A legnagyobb félelemben éltünk. De ha Isten akarja, csudát mivel és a leggonoszabbat is a legjobbra változtatja. Mi történt tehát? Egy század katonaságot küldtek kormányzáságunkba és azonnal csönd lett. És a katonaság életet hozott

a városkába: mert mi kell jobban nekünk, zsidóknak, mint egy század katonaság őrmesterekkel, tábori sebészekkel, tisztekkel, csapatfőnökökkel és századparancsnokokkal?

— Igaz, igaz!

— Ki sejtse azonban, hogy a kántor leánya egy tisztbe lesz szerelmes? Hogy ki fog keresztelkedni akarni, hogy a tiszthez nőül mehessen? Leírhatatlan, micsoda feltűnést keltett ez a dolog a városkánkban! De azért ne ijedjen meg: a chazen leánya *nem* keresztelkedett ki és *nem* ment nőül a tiszthez. Mert amikor a parasztlázadások megszűntek, a katonaság elutazott és sietségében a tiszt még búcsúzni is elfelejtkezett a chazen leányától... Szegény szülők! Mennyit kellett azoknak szenvedni! Szinte forrott az egész város, lépten-nyomon csak a chazen leányáról beszéltek és megint a chazen leányáról. Elég dolguk akad ilyenkor a rossz embereknek: egyszer egy bába-asszonyt küldtek a chazen házába... Más alkalommal megkérdezték tőle, milyen nevet fog majd unokájának adni. Habár lehetséges, hogy az egész história hazugság volt. Hisz tudja, a rossz nyelvek mennyi mindent szoktak összebeszélni egy ilyen kis városkában.

— Elhiszem!

— A két ember gondját, a chazenét és a feleségét, igazán nem lehetett sajnálkozás nélkül nézni! Mert mit is tehettek volna szegények? De leányomnak megmondtam egyszersmindenkorra: Amí volt, az volt; de ezentúl megszűnjék ám minden barátság a chazen leányával! Es ha én valamit mondok, az meg is van aztán mondva. Egyetlen leány ugyan, de apja előtt mégis csak respektussal kell, hogy legyen. Ki sejtse azonban, hogy ő azzal a leánnyal mégis össze fog jönni, titokban, hátam mögött természetesen? És mikor veszem én azt észre? Mikor már késő!...

Valamí köhécselésfélét hallok a hátam mögött és mintha álmában sóhajtozna valaki. Az ember, aki a történetet elmondja, elhallgat egy ideig és aztán egészen halkan folytatja:

— Az első szelichosz-napon volt. Oly pontosan emlékszem, mintha csak ma történt volna. A chazen úgy énekelte a szelichoszt, hogy szinte meghasadt rajta az ember szíve! Az éneke valóban egy követ is meg tudott volna rendíteni! Senki, senki nem érzett úgy vele, mint én... Ezek a mai gyermekek! Jaj, a szüleiknek!... Szelichosz után azonnal elmondom a reggeli imát, haza szaladok, veszem a kulcsokat és megyek a piacra, hogy kinyissam a boltomat. De még nincs ott a segéd. Várok egy fél órát, várok egy órát, — még mindig nincs itt. Végre jön. „Berl, miért oly késő?“ Azt mondja: „A chazentől jövök.“ „Mi dolgod volt — kérdelem tőle — a chazennál?“ És felel: „Ön nem tudja, mi történt Chajkeval?“ (Így hívták ugyanis a chazen leányát.) „Mi történt — kérdezem — Chajkeval?“ „Istenem — mondja —, hisz megmérgezte magát!“

Sírkő a dszialozicei zsidó temetőből. A kettétört gyertya a fiatalon elhunyt férfi szimbóluma. (Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)
Grabstein im jüdischen Friedhof in Dszialosize

— Lehetséges ez?

— Amint ezt jhallom, azonnal hazaszaladok. Az első gondolatom: „Mit fog ehhez Ettke szólni?” (Így hívták az én leányomat.) Hazajövök és kérdezem az asszonytól: „Hol van Ettke?” „Ettke még alszik. Mit akarsz tőle?” „Istenem! — mondok — hisz Chajke megmérgezte magát!” Amint ezt mondom, feleségem a fejéhez kap és és elkezd átkozódni. „Mit átkozódsz?” kérdezem és ő felel: „Hisz Ettke csak tegnap este ment vele sétálni, közel két óráig...” „Hogy? — mondok — Hogy lehetséges ez? Ettke Chajkeval lett volna együtt? Mit beszélsz?” „Ó! — mondja a feleségem — inkább ne kérdezd! Engednem kellett. Megkért, hogy ne tegyek arról említést előtted, hogy mindennap összejön Chajkeval! Szerencsétlenség történt. Jobb volna, ha hazudni tudnék... Így szól hozzám a feleségem és Ettke kamrájába szalad. És rögtön összerogy. Én utánafutok, az ágyra vetem magam és kiabálok: „Ettke!” Nincs többé Ettke...

— Meghalt. Holtan fekszik az ágyban. És az asztalon egy üvegcsé áll és melette egy cédula fekszik, saját kezeirásával; és zsidó nyelven írva. Nagyszerűen tudott zsidóul írni, gyönyörűség volt írását olvasni. „Kedves és drága jó szüleim! — az állt a cédulán — Bocsássanak meg, hogy annyi

fájdalmat és szégyent okozok Önöknek. Százszoros bocsánatot kérek ezért Önöktől — ezt írja —, mi ketten, én és Chajke fogadalmat kötötünk egymásnak — írja —, hogy ugyanazon a napon, ugyanabban az órában és ugyanazzal a halállal fogunk meghalni, mert mi nem tudunk egymás nélkül élni... Tudom — írja —, hogy nagy bünt követek el ellenetek. Sokáig, igen sokáig kínoztam magam ezzel a gondolattal. Most már elhatároztuk magunkat erre és én a dolgot visszavonni többé nem tudom! Egy kérésem volna még hozzátok, kedves szüleim: temessenek el Chajke mellé — így írja. — Sír, sír mellett. Jó egészséget kívánok és felejtsétek el, felejtsétek el — így végződik a levél —, hogy valaha egy Ettke nevű leányotok volt.” Hallotta? Felejtsük el, hogy valaha egy Ettke nevű leányunk volt!...

*

Sóhajtozást és nyögést hallok hátam mögött és egy álmos asszonyhang hív:

— Avreml!... Avreml!...

— Mi baj, Gítke? Kialudtad magad? Akarsz teát inni? Mindjárt itt egy állomás. Hol van a teás kanna? Hol van a tea és a cukor?...

Héberből fordította: Krausz Mór.

SZÉKELY BÉLA: SZONETT EGY RÓZSÁRÓL

G. E.-nek ajánlom

Sárga immár levele és a napokkal eltűnt illata is. De én tiszta hittel és boldog, diákos buzdulással im feltve megőrzöm, hogy a késett órák halálba unszolásain, mámorral túlvigyen, miként az abszint, vagy szédítő hasis.

Színét és illatát, a szépre mohó idő falánkul beissza és bennünk is elsorvadnak az emlékek, a mosolyok és a könnyek.

Lassanként bizony kikopík a színes, végtelen meseszönyeg, melyen a multba juthatunk könnyű lábbal vissza.

Megmarad tán egy-két varázsjelünk. Nékem ez a rózsá, mely lelkem a multba, mámorba ostromozza, ha nagyon rideg minden és botorul halni vágyom.

Régen elillant illata nehéz bódulással felfakad akkor és fehérsége újra felragyog: ez az emlék, a mámor, a mult, minden ez, mi egykor jajjal a semmibe hullt.

PATAI JÓZSEF: A ZSIDÓ ASSZIMILÁCIÓ¹

Nyílt válasz dr. Riedl Frigyes egyetemi tanár úrnak

Méltóságos Uram!

Éltóságod azzal a megtisztelő kéréssel fordult hozzám, hogy világítsam meg objektív szempontból a zsidó asszimiláció problémájának lényegét, amelyről annyi ellentétes és zavaros felfogás van forgalomban. Őszintén megvallva, bármennyire megtisztelő és erőtfokozó ez a feladat, mégis aggodalommal fogok a megoldásához, mert attól tartok, hogy amit én elmondok, az is csak egy *szubjektív* vélemény lesz. De viszont kétségtelen, hogy emberi dolgokról mindenki csak szubjektíve ítélhet és ilyen ítélet értékének fokmérője egyedül csak az lehet, hogy mennyire *látszik* előítéletmentesnek és elfogulatlannak. „*Látszik*” — mondom; mert nem volnánk igazi emberek, ha minden emberi dolog nem állna legalább annyira közel hozzánk, hogy valamelyes becsületes szubjektivitás meg ne zavarja a teljes érdektelen semlegességet.

De a zsidó asszimiláció problémáját sokan a legszélsőbb előítéletek céltáblájává teszik. Egyrészt halljuk, amint némelyek így humorizálnak: „Az új gettó építői ostromozzák a zsidó asszimilációt, hát miért nem vesznek fel őket elsősorban kaftánhoz is, amely tulajdonképpen lengyel nemzeti viselet, éppen asszimiláció útján jutottak és hogy a kaftán épp úgy nem jelent műveletlenséget, ahogy a frakk még egyáltalában nem jelent nyugateurópai színvonalat és kultúrát. Másrészt vannak, akik az asszimilációt bizonyos pártszempontból ítélik meg és hajlandók mindenkit „asszimiláns”-nak bélyegezni, aki nem fizeti például a sékelt, a cionista pártadót. Achad Haam, a kiváló héber gondolkodó valóban nemes elfogulatlansággal állapította meg, hogy Geiger és társai, akik a zsidóság számára új benső vallási formákat kerestek, egyáltalában nem nevezhetők „asszimilánsok”-nak, mert hiszen ők csak zsidó individualitásuk megőrzésére és kidomborítására törekedtek a változott viszonyok között!

Voltak továbbá, akik a kérdést természettudományos, biológiai szempontból tették „objektív” vizsgálat tárgyává és kutatták az analógiákat a növény- és állatvilágban, ahonnan tulajdonképpen az „asszimiláció” szó származik. Asszimilációnak nevezzük ugyanis azt a folyamatot, amidőn egyes

tápanyagok az élő lény szervezetébe jutva, annak alkatrészeivé válnak. E szerint kezdték azután kutatni, vajjon az asszimiláció haladást, fejlődést jelent-e. És pattogtak az érvek pro és kontra. A holt anyag, a víz, a szén, alkatrészeivé válik a növénynek, a növény az élőlényt táplálva élőlény alkatrészeivé asszimilálódik; az asszimiláció útja tehát fölfelé vezet. Rákontráztak azután az ellenérvek: Igen ám, de az asszimiláció egyszersmind pusztulást jelent, az individuum elveszését, feloszlását és kimondották a szentenciát, ismét zoológiai és botanikai megfigyeléseket segítségül hívva, hogy csak az asszimilálódik, ami értéktelen, erőtelen, az élősd; ellenben minél értékesebb és minél erősebb valamely lény, annál kevésbé van alávetve az asszimiláció törvényének, tehát az asszimiláció visszaesést, degenerációt jelent.

Természetes, hogy itt egy egészen sajátos tévedéssel van dolgunk. Mert sem a zoológiai, sem a botanikai, sem a grammatikai asszimiláció nem lehet analógja az emberi asszimilációnak. A grammatikában pl. asszimilációnak nevezzük azt a símulást, azt a nivellálódást, amelyet a szomszédos hangok egymáson előidéznak. Mikor a Halotti Beszédben még előforduló *hadláva* helyett ma *hallá* használatos. És a grammatikus nyugodtan osztályozhatja az efajta asszimilációt, hogy van regresszív, progresszív és kölcsönös asszimiláció. Csakhogy a „d” betűnek igazán mindegy és cseppet sem fáj neki, hogy a *hadláva* szóban progresszív vagy regresszív asszimiláció folytán „l” betűvé lett. A vizet és a szén-savat sem bántja, hogy a növényben szénhidráttá asszimilálódott. A növény bizonyára a Maeterlinck megálmodta intelligencia mellett sem sajnálja az előléptetést az élőlény testébe. És könnyű a vágóhídon megkötözött ökörnek bebeszélni, hogy most tulajdonképpen fejlődésen fog keresztül menni, mert az ember emésztőcsatornájába kerülve, a nemesebb emberi test részévé válik. Talán ezzel mentegőtödzik a halál is, amikor lekaszája az embert mint a fűvet, hogy asszimilálódjék a földdel, amelyből vétetett. Mert a halál a legnagyobb asszimiláns, asszimilál, nivellál mindent, az ő univerzalizmusa előtt a porrávált ember sem több, mint az l betűvé asszimilálódott d betű a „hadláva”-ból lett „hallá”-ban.

De az élet nem törődik bele a halálba csupán-csak az univerzalizmus vagy asszimiláció vagy egyéb magas szempont kedvéért. Minden élőlény védekezik a halál ellen és minél magasabb kultúrfokon van az ember, annál elkeseredetebb harcot vív a megsemmisülés ellen. Minél magasabb kultúrfokon van az élet, annál többretegű, annál többet jelent, annál több a tartalma, melyről az ember nem akar lemondani semmiféle filozófia, okoskodás vagy osztályozás kedvéért. II. József bizonyára teljes jóhiszeműséggel vallotta a meggyőződést, hogy a magyar nyelvet, a magyar kultúrát ki kell irtani, hogy semmi sem álljon útjába annak, hogy a monarchia népei így teljesen asszimilálódva egy

¹ Ez a cikk éppen a háború kitörése előtt íródott válaszul Riedl Frigyesnek, aki egy irodalomtörténeti tanulmányához kereste a zsidó asszimiláció fogalmának megvilágítását. A háború miatt, amely eleinte minden belső kérdés iránti érdeklődést kiölt, félretettem akkor a kéziratot, amelyet most a zsidókérdés nyílt megvitatása nagyon is aktuálissá tett.

nagy univerzális német kultúrába olvadjanak össze. Bizonyára őszinte magas szempontok vezették őt, de a magyarság egyáltalában nem volt hajlandó az ő életét, az ő külön speciális tartalmú magyar életét holmi magasabb szempontoknak feláldozni. Mert minden népnek elsősorban az ő élete — az élet szót tágabb értelemben véve — a legdrágább, és az ő élete fenntartása a legmagasabb szempont.

A zsidó asszimiláció kérdése azonban az általános emberi asszimiláció problémájánál sokkal komplikáltabb. A speciális zsidó élettartalmat ugyanis két tényező adja, a vallás és a történeti tudat, mely utóbbinak forrásai a közös nyelv és a közös mult. De minthogy a zsidóság kezdetől fogva teokratikus állam volt, sőt mint nomád törzs is már külön vallást alkotott, a vallás szinte nagyobb fontosságú tényezővé fejlődött, mint a történeti tudat. Ennek a körülménynek tudható be, hogy a zsidóság minden külsőséget a leggyorsabban asszimilált és minden kívülről jövő formát csakhamar be tudott olvasztani a maga egyéni életébe. Mózes külsőleg annyira „asszimiláns” volt, hogy Jetro leányai egyiptominak nézték, de lelkében a csipkebokor lángja és Izrael jövője lobogott. Dániel szír nyelven írta meg zsidó látomásait, de a babiloniai király ételéből nem evett, italából nem ivott. A második templom idejében a zsidók legértékesebb része egészen elgörögösödött és tiszta görög nyelven gyönyörű zsidó kultúrát teremtettek. Sámuel Hanágid arab miniszter, nagyvezér volt és talmudi munkákat írt és az arab seregek élén aratott győzelmeit héber versekben örökitette meg. Majmonides, Gabirol, Bachja, Jehuda Halévi arab nyelven csináltak zsidó filozófiát, koncipiáltak zsidó világfelfogást, Mendelssohn, Zunz, Hess, Geiger s a többiek német nyelven küzdöttek a zsidóságért; a mai cionista irodalom legnagyobb-

részt idegen nyelveken íródik. Van zsidó tudomány, irodalom, költészet a világnak minden nyelvén, ami azt jelenti, hogy a zsidóság folyton mindenütt és minden időben magába olvasztotta az idegen kultúrákat, vagyis asszimilált.

Asszimilált és nem asszimilálódott. Magába olvasztott és nem magát olvasztotta be.

Mert ezt a két fogalmat kell egymástól élesen elhatárolnunk. Az asszimilánsság mint cselekvő forma, mint participium activi, mindig életteljeséget jelent. A régi Decartes-féle formula szerint azt lehetne mondani: *assimilo ergo sum*. Amíg az egyén asszimilál, vagyis idegen elemmel termékenyíti meg saját individuálitását, addig él és egészséges. A beteg állapot a passzív „asszimilatus”, az asszimilálódott állapota, amikor megszűnt a történeti tudat, a speciális zsidó életnek eme pulzusütése, amikor az egyén, Achad Haam szavával, kiürült régi tartalmából, kivetkőzött a zsidóságból és az így megmeztelenedett és megüresedett forma megtelik idegen tartalommal és betakarozik idegen ruhával, amely a multat teljesen elpalástolja.

Azt szokták mondani a zsidóságról, hogy különös hajlama van az asszimilálódásra. De ez az állítás tulajdonképpen tévedésen alapul. Mert a zsidóság mindig csak asszimilált és nem asszimilálódott. Különben nem tudta volna magát szétszórtságban évezredek át fenntartani, amíg más, valóban asszimilációra hajló fajok százszor ekkora tömegekkel rég eltűntek. Csak a látszat volt olyan, mintha a zsidóság passzív fél volna. A régi rómaiak magukba olvasztották, asszimilálták a görög kultúrát, de ezzel egyáltalában nem mondtak le saját egyéniségükről, saját történeti tudatukról, ami náluk érthető is, mert hiszen saját birodalmukban, saját nyelvükön tették. A zsidóknál, minthogy szétszórtságban és egységes nyelv

nélkül éltek, külsőleg úgy látszott, mintha ők asszimilálódnának, pedig ők csak asszimiláltak és görögül, arabul és később az európai nyelveken zsidó kultúrát teremtettek, zsidó kultúrát, amely a zsidó egységet alkotó zsidó vallás, zsidó etika és zsidó történeti tudat szolgálatában állott és a saját egyéniségén keresztül szolgált, mint minden más nép az egyetemes kultúrát. Az idegen elemeket a zsidóság olyan szerencsésen tudta asszimilálni egyéniségébe, hogy a zsidóság már évszázadok előtt elmondhatta magáról, hogy nihil humani me alienum esse puto, semmi sem maradt távol tőle, ami emberi. Talán ennek a szerencsés

Lemaitre: Am Berge Zion

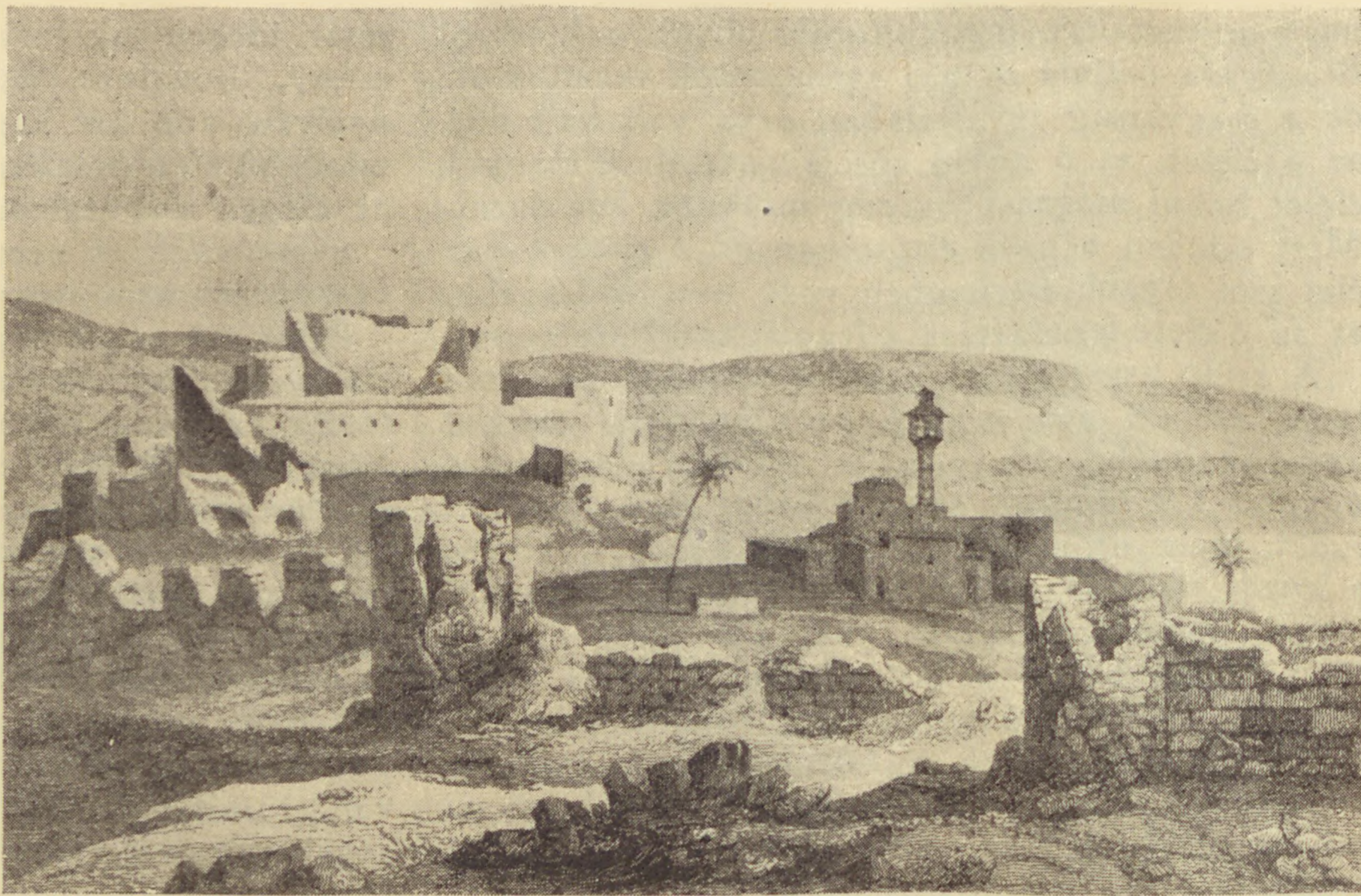
Lemaitre: Dávid-mecset Cion hegyén

asszimilálásnak, amely mindenünnen kiválasztotta és magábaolvasztotta a jót, az emberit, köszönhető, hogy a zsidóság nem tudott dogmákba merevedni, hogy etikája, életfelfogása folyton fejlődött és tisztult, hogy mindig és mindenütt a haladás zászlaját hordozta.

Sőt igazán sajátos és szinte paradoksznak látszik, hogy a zsidóság a zsidó nemzeti vagy faji érzésnek elméleti megfogalmazásához is voltaképp asszimiláció útján jutott. A középkorban és az ókorban a zsidóság nem ismerte, amint nem is ismerhette a faji zsidó vagy nemzeti zsidó fogalmát.

Előtte a zsidó egyenlő volt a vallásos zsidóval. A bibliában a vallás parancsainak elhanyagolása egyenlő a megsemmisüléssel, a pusztulással. A nagy zsidó szabadgondolkodók az ókorban és a középkorban szigorú vallásos, sőt ceremóniás életet éltek. Az a gondolat, hogy valaki lehet „jó zsidó” vagyis faji zsidó akkor is, ha a vallás szertartásos törvényeivel nem törődik, — az újabb időkig teljesen ismeretlen fogalom volt a zsidóságban. Még 1845-ben is, amikor a művelt Oppenheim rabbtól a hatóság véleményt kért azokról a szombaton vásároló kolozsvári zsidókról, akik magukat „reformált zsidók”-nak nevezték, a liberális rabbi azt felelte, hogy reformált zsidók egyáltalában nincsenek és nem is lehetnek, mert aki szombaton nyitva tartja az üzletét, az már egyáltalában nem zsidó. De ahogy a vallási indifferentizmus terjedni kezdett, ez a teória természetesen nem tarthatta magát többé, a vallásos élettől elidegenedett zsidóság asszimilálta az akkor világszerte romboló és építő nemzeti eszmét, amelynek nála mindenestre kisebb aktivitású faji eszmévé kellett tompulnia. A legextrémebb példát erre Heine szolgáltathatja, aki kikeresztelkedése után is mint öntudatos zsidó lépett föl, vagy Konstantin Sapiro, a héber költő, aki a mult század második felében elhagyta a hitét — szintén állás miatt mint Heine —, de verseit tovább is közölték a nemzeti szellemű orosz héber lapok, sőt egyes megzenésített versei orosz zsidó népdalokká váltak.

A zsidó faji érzés, vagyis az egyetemes zsidóság együvértartozandóságának a tudata, természetesen, megvolt a zsidóságban minden korban. De amíg a vallás, helyesebben a vallásos élet, volt a domináns, a faji eszme nem differenciálódott tőle, hanem csak annak természetes és alávettet kísérőjeként jelent meg. Jeruzsálem elpusztulása-

Gauchere! : Tiberias

Gauchere! : Tiberiási részlet

nál, Josephus Flavius előadása szerint, a szentély lángbaborulását tekintették a legnagyobb katasztrófának, a makkabeusi szabadságharcok főmotivuma a szent olaj volt, Juda Halévi Cionrajongása a vallásból táplálkozik (egy modern cionista kritikus szemére is veti ezt). Majmonides a görög filozófia és a zsidó vallás összeegyeztetését tekinti főproblémájának. De mindezeknél a zsidó nemzeti tudat valami magátólérthető volt, amit nem is kellett külön eszmékbe és elvekbe foglalni, mert vér volt a vérükből, hús a húsból, lélek a lelkükből. Amint hogy a próféták csak vallásos, erkölcsös életre buzdították a népet, a nacionalizmusra, a „hazafiságra” külön oktatni nem kellett.

Ha már most azt látjuk, hogy a zsidóság a nemzeti eszme *teóriájá*-hoz is asszimiláció útján jutott: mi hát a lényege annak az asszimilációnak, amelyet minden önértékes zsidó megmosolyog vagy megvet és mik a lényeges jegyei a nem asszimiláns zsidónak? Érzésszerű dolgokról, szinte imponderabiliákról lévén szó, nehéz a definíciókat valahogyan matematikai szabályossággal „more geometrico” körülírni. A hit és akarat mélykomplikációjú kérdése ez. *Hiszünk-e a zsidó nép örökkévalóságában* és megvan-e bennünk az akarat és a vágy örök útja akadályainak elhárítására? Ez a legfőbb választóvonal. Aki hisz a zsidó nép örökkévalóságában, az természetesnek tartja, hogy a zsidóságnak mint minden más népnek, magába kell olvasztania az összes kultúrák legfőbb értékeit, hogy zsidósága is annál értékesebbé, annál tartalmasabbá legyen. A kultúrákkal bevetni a zsidó talajt mint alapot és egyetemes értékekkel belekapcsolódni a zsidó multba, tehát „asszimilálni”, magába felvenni és nem „asszimilálódni”, magát megsemmisíteni. A zsidóságot ezek abszolút *magáért való*-

nak tekintik, tehát minden haladása és átalakulása is önmagáért kell hogy legyen és örökkévalóságaért és persze fölösleges hangsúlyozni, hogy ez a haladás, valamint a zsidóság munkája általában eo ipso a fogadó nemzetek haladását és erőgyarapodását jelenti.

A vallásos zsidót a zsidóvallás, a Tóra örökkévalósága tanítja a zsidóság örökkévalóságára. A cionistát az a tudat, hogy a zsidó nép is jogot tarthat egyéniségének teljes kifejlődésére és ha a távoli jövő álma egy egységes emberiségre vágyik is, ez az egységes emberiség is csak a különböző kultúráramlásokban, földrajzi vagy faji határok szerint differenciálódott embercsoportok, vagyis népek szervezkedése lesz, amelyben nem ismernek majd különbséget német és francia, kínai és japán, pápua és hottentotta között — csak éppen a zsidó volna kizárva? A zsidó kultúra harcosa, aki a zsidóság egységes, de szűk földhatárainál fontosabbnak tartja, hogy belekapcsolja a zsidó jövőt a zsidó múltba, ebben a közös múltban és jövőben találja a zsidóság örökkévalóságának a talaját. Mindezek a zsidóságot mintegy mindig meglevőnek és magától érthetőnek tekintik, a zsidó emancipációt nem ajándéknak, amelyért viszonzásul fel kell áldozni a zsidóságot, hanem a legtermészetesebb emberi jognak; a zsidóság náluk nem átkelő híd, amely aztán el is sülyedhet, hanem önmaga a cél, az út, az élet.

Akik pedig nem hisznek a zsidó nép örökkévalóságában, azok az egész zsidóságot csak átmenetnek tartják és tudatosan vagy öntudatlanul ennek az átmenetnek útját egyengetik. Ezek az „asszimilánsok“ a szó becsmértelt értelmében, helyesebben, nem asszimiláló, hanem asszimilálódók, akik a zsidóságot nem önmagáért valónak tekintik, nem talajnak, alapnak, hanem termékényítő trágyának, eszköznek, valaminek, aminek át kell hasonulnia, tehát végeredményben meg kell szűnnie.

Ezek az „asszimilánsok“, akiknek két legszélsőbb pólusa a kikeresztelkedő zsidó és az úgynevezett misszió-zsidó, tulajdonképpen csak az időmértékben különböznek egymástól. A misszióhirdetők szerint pl. a zsidóság feladata, hogy a népeket az egyistenhítre tanítsa. (A népek nem keresik ugyan a zsidókat házi tanítóknak). Ámde ezek szerint, ha az összes népek a kereszténység, mohamedánizmus stb. vallások útján már az egyistenhíten lesznek, a zsidóság eltűnhet a föld színéről.

Sokan nem törődnek már az egyistenhittel sem, a zsidó vallásos élettől rég eltávolodtak és most keresnek valami kis mentségi formulát, amellyel a „vis inertiae“ eredményét, az ő még-zsidóvoltukat megmagyarázzák. Némelyek csak nehezen tudják magukat elhatározni az átmenetre és azért egyelőre maradnak, de távortartják magukat minden zsidóügytől, még a zsidóság kultúrájától és művészetétől is, hogy mutassák: ők „túlnőttek a felekezeti-ségen“, aztán gyujtanak karácsonyfát, gyűjtenek Krisztusokat, hogy mutassák: ők elfogulatlanok.

És beáll aztán a kultúrátlan ferdeség, hogy zsidók csakugyan nem elfogultak mással, csak épp a zsidósággal, önmagukkal szemben.

Némelyek rövidebbé, mások meg kellemessé igyekeznek tenni az átmeneti utat és mindenféle jóhiszemű és furfangos eszközökkel iparkodnak eltakarni, elfeledtetni zsidó voltukat, hogy észre ne vegyék őket, amikor mennek. Mert hiába az átmenőkre nemcsak azok néznek megvetéssel, akiket cserben hagynak, hanem azok is, akikhez átmennek.

Némelyek „vallásfelekezeti különbség nélkül“ gyakorolt luxusjótékonyssággal akarják restelt zsidó voltukat megbocsájthatóvá tenni a nem zsidók előtt, némelyek meg odavetett izraelita alamizsnákkal akarják kiengesztelni a zsidóságtól való elidegenedésüket a zsidók előtt. Akik anyagi vagy szellemi tőkéjüknél fogva arra volna hívva, hogy a zsidóság előharcosai legyenek és népük áldásaivá váljanak, ahelyett úgy viselik a zsidóságot, ezt a legrégibb, legszebb nemesi oklevelet, mint egy szégyenfoltot, mintha minden percben bocsánatot kérnének zsidó voltukért. Odadörgölődnek alázatosan azokhoz a nem-zsidókörökhöz, amelyekben ők azt hiszik, feljebb jutottak és nem látják ott a hátuk mögött vigyorgó gúnyos mosolyokat. Átmenők ezek mind, akik talmudi szóval „elhagyják az örök életet és a pillanatnyi életbe kapaszkodnak“. Mert a zsidóság örök életében nem hisznek. És mert átmenők, mert úton vannak és nincsenek sem itt, sem ott teljesen, úgy járnak, mintha valami ideges titkos betegséget hordanának magukban. Félemberek, akiknek a lelken valami csorba esett és nincs benne az egészséges edény teljes, tiszta csengésének harmóniája; legtöbbnyire túllármásak, hogy ne hallják csorba ürességük kínos kongását. Ez az átmenet beíső átka. Sokan azonban egyszerűen megrövidítik az átmenetet, asszimilációt úgy, hogy mindjárt vallásostul asszimilálódnak bele a környezetükbe. Kikeresztelkednek, vagy legalább a gyermekeiket kereszteltetik meg. És mondjuk ki nyíltan: akik a zsidóságot csak aféle helyi imaegetletnek vagy jótékonyági együletnek tekintik, amelyet a „részhétiány“, a „korszellem“ vagy egy rendelet megsemmisíthet, nem vehetik zokon, ha valaki vallásból kiábrándulva, imában és jótékony-ságban hitét veszítve, az „egyesület“-ből még feloszlása előtt önként kilép. Aki nem hisz a zsidóság örökkévalóságában, annak nincsen joga, hogy a renegátokra követ vessen. Néhány száz esztendő az örökkévalóságban nem számít és ha valaki úgyis veszendőnek tartja a zsidóság ügyét, nem vetheti meg azt, aki az átmenetet megrövidíti és maga teszi meg azt a lépést, amelyet unokája vagy dédunokája fog, szerinte, úgyis megtenni. Az asszimiláció legszélsőbb konkvenciája ez csupán és az idő kérdése nem számíthat. Csak az, aki hiszi, vallja, hogy a zsidóság élő örök nép „am ólam“, az vetheti meg a renegátot, mint egy zászló elhagyóját, mint egy nép árulóját, akít a leg-

emberibb szempontból is csak megvetéssel sujthatunk.

Mínt hogy pedig a zsidóság nagyrésze a jövőben is diaszporában fog élni, — hiszen a cionizmus megvalósulása esetén is csak a zsidóság egy részét fogadhatná be Palesztina —, a zsidó asszimiláció megmarad továbbra is távoli jövődők kérdésének, amellyel a zsidóságnak foglalkozni kell a legnagyobb komolysággal mint élete kérdésével. Képzeljük csak el egy pillanatra, Herzl nagy álma valóság és ha a zsidó Palesztinában egy polgárjogot szerzett francia például mellétverdesve mondaná: „Én büszke vagyok francia származásomra, a francia kultúrára, Voltaire-re és Rousseu-ra, hiven kitartok katolikus vallásomnál is, mert az az én legbelsőbb ügyem, de azért én jó zsidó vagyok, ápolom és gyarapítom a zsidó kultúrát és zsidó polgári kötelességeimet minden tekintetben teljesítem“, — azt hiszem, senki sem emelne ellene kifogást egész Judeában! Az Amerikában emancipált németnek sem fogja senki a szemére vetni, hogy nem dobja el Luther, Kant és Goethe kultúráját. Csak a diaszpóra zsidóságának kellene úgy asszimilálódnia, hogy elfelejtse régi szent nyelvét és letagadja az ő prófétáit, az ő Majmuniját, az ő Juda Halévijét?

És vajjon az emberiség érdeke-e, hogy a zsidóság a megsemmisülésig asszimilálódjon? Ha a zsidók a régi Egyiptomban vagy később Babilóniában úgy asszimilálódtak volna, hogy nyomuk is elvész, nyereség lett volna-e az emberiség számára, hogy meg nem születik vagy elvész a Könyvek Könyve, a Biblia? És hol lett volna akkor a keresztény kultúra, amely most magába szeretné olvasztani a szülőjét, a zsidóságot? A kultúrhistoria általában azt mutatja, hogy a kultúrák differenciálódásából származnak az igazi, teljes és egyéni értékek és minden nép a maga differenciált egyéni kultúrája talajából termeli ki az egyetemes emberi alkotásokat. És ma is például azok a zsidó írók és művészek adtak egyéni univerzális értékeket a világnak, akik mélyen benne gyökereznek a zsidóságban, mint autochton alapban. A nagy héber és zsidó nyelvű írókról nem szólva, az angol zsidó Zangwill, a holland zsidó Israels stb. És kell-e bizonyítani, hogy ezek szerettek, zsidó fajukon kívül, az angol, holland stb. nemzeteknek dicsőséget és nem azok a zsidó írók vagy művészek, akik őstalajuktól elszakadva, magukbamélye-

dés helyett a nagy túltermelés szürkeségéből parvenü-lármájukkal igyekeztek kiemelkedni?

Mégis bizonyos, hogy amíg gazdasági előny, anyagi haszon, pozíció, cím, rang stb. csábítószer lesz az ember előtt (és mikor nem lesz az?), mindig akadnak bőven, akik hajlandók minden ideális érték feláldozására, minden ideális kapocs felbontására és a maguk személyét olcsón vagy drágán áruba bocsátva szívesen követnek el árulást népük, fajuk, vallásuk ellen. Viszont bizonyos az is, hogy a zsidó nép nagy tömegei, amint a történelem mutatja, csábítástól és üldözéstől el nem tántorítva, kiírthatatlanul mélyen gyökereznek a zsidóságban, a zsidó multban, a zsidó tradíciókban és ez a zsidóság jövőjének és örökkévalóságának záloga. És egyben záloga annak is, hogy éppen ez az asszimiláló és nemasszimilálódó zsidóság fogja produkálni a jövőben is a zsidó faj és a befogadó nemzet kultúráján keresztül az igazi egyéni egyetemes értékeket, amelyek értékek maradnak nemcsak amíg a dobpergés szól körülöttük, hanem sub specie aeternitatis, az örökkévalóság jegyében.

KROÓ JÓZSEF: IZRAEL

Szomjas korsóval, én is sorba állva,
Csodás szent forrás, eljöttem tehozzád,
Mint násztváró lány, kít űz szűzi vágya
S ki száz éjjelt vergődve virrasztott át,
Eljöttem tehozzád . . .

Jöttem nesztelen, csendes lábujjhegyen,
Kíncsedből kérni, meritni sok-sok dalt,
Mely vért fakasztott szenvedős éjeken
Ösöm szívéből, ki dalolva meghalt . . .
Tehozzád jöttem el, meritni sok-sok dalt . . .

Lemaitre: Aus Jerusalem

Lemaitre: Jeruzsálemi részlet

OLL- HEGYRŐL

— HÁT MIT SZÓL A HUSZADIK SZÁZADHOZ? — kérdi tőlem egy felizgatott nyájas olvasó. Hát mit szóljak hozzá? — felelem én „more judaico“ ugyancsak kérdéssel. Nyugodtan és higgadtan megnézem a Huszadik Század könyvét és látom, afféle responzum kötet és halachikus és agádikus (tétéles és legendás) vélemények vannak benne a zsidókérdésről. Minthogy pedig állítólag a szabad véleménynyilvánítás korában élünk, sokan jó véleményt nyilvánítanak, sokan meg rossz véleményt nyilvánítanak — már mint véleményem szerint. Szóval, vannak a könyvben elég bőven okosságok és vannak persze sületlenségek is. Amí nem csoda. Hiszen hatvan ember írt belé és hatvan okos ember talán az egész világon összesen sincsen, amint azt a megszűnni nem tudó világháború szomorúan bizonyítja. De hogy is mondja a Talmud? „Rabbi Méir hogyan tanulhatott Tórát a renegát Áchertől?“ És a talmudi felelet: „Rabbi Méir gránátalmát talált, a belét megette, a héját eldobta“. A mai intelligens olvasó is ki fogja hámozni a gyümölcsöt és a héját eldobja majd. Hogy sokan nem szeretnek bennünket és nincsenek tőlünk elragadtatva? Az nem újság, azt látjuk lépten nyomon, akár beszélünk róla, akár nem. Azért nem válunk még antiszemita holttestekkel a fogak közt vad táncot járó zsidó Kinizsikké. Külső ellenségeinkkel majd csak megleszünk valahogy. De az utóbbi ötven esztendő zsidótlan szellemének vagy szellemtelenségének szomorú eredményét kell látnunk abban, hogy a Huszadik Század zsidó ankétjén a legbántóbbat, a kitérésre és teljes megsemmisülésre való buzdításokat nem is az úgynevezett antiszemiták, hanem telivér szemiták, a mai zsidóság neveltjei, zsidótlan zsidók írták.

OLVASOM, hogy a bécsi izraelita hitközség az ausztriai cionistákkal a bécsi Allianceval és a Benei Berith-páholyokkal együtt nagy akciót indított a palesztinai menekültek, vagy evakuáltak felségelyezésére. És elgondolom, ha nálunk merülne fel ilyen terv, mi minden Scylla és Charibdisen szenvedne hajótörést. 1. Hazafias cselekedet-e külföldi zsidóknak gyűjteni, ha mindjárt szövetségesek is? 2. Nem fogják-e hazaárulásnak minősíteni, hogy valamit együtt csinálunk a cionistákkal, ha mindjárt jó dolgot cselekszünk is? 3. Nem fog-e ezáltal az a másik zsidó intézmény előtérbe jutni, amit ennek a zsidó intézménynek az elnöke nem bírna ki. 4. Nem jobb-e semmit sem csinálni? 5. Minek folytassam? Elég.

(Secundus.)

KRÓNKA- ÉS-ÖZEMLE

GOMPERZ RÓZA

Gy kiváló úri nő, özvegy Gomperz Zsigmondné, szül. Gomperz Róza, fejezte be ez év július havának 24-ik napján tartalomban gazdag életét. Nagy műveltségű, csodás szellemű és szívjóságában szinte utólrhetetlen egyéniség szállt vele sírba. Nemének igazi dísze volt, akihez kiválasztott környezete mint nagy jelenséghez tekintett fel. Mint zsidó asszony kétségen kívül páratlan nagyságban tündökölt ez országban. Egy sok századra visszatekintő előkelő család sarjaként a legnemesebb hagyományok kultuszában élt és cselekedett. Cselekedett szüntelenül egy hosszú poétikus vonásokkal színes földi pályán keresztül. Ez tette elviselhetővé reá nézve hosszú és testi gyötrelmekkel terhelt életét. Nyolcvanhét esztendőt élt és martíromságában is milyen szép élet volt ez! Lelke tele volt ideálokkal, hitének meleg szeretetével. Rajongott a zsidó történiáért, irataink forrásaiért, költőinkért, gondolkozóinkért. A zsidó irodalomban otthonos volt, annak művelőit szerette, tisztelte. Az újkori zsidó irodalom egyik legnagyobb alakja dicsőült dr. Kaufmann Dávid veje volt. Az ő közvetlen hatása alatt népének szeretete még mélyebb lett. A nagy férfiú halála után műveinek kiadásával monumentumot is emelt számára, halára kötelezven ezzel az egyetemes zsidóságot is. Az általános műveltség tisztult magaslatain járt, de lelkébe zárt mindent, ami kulturánkkal, multunkkal összefüggött, épp úgy, mint ahogy utolsó lehelletéig szíve mindenért dobogott, ami a zsidóság jelen sorsára vonatkozik. Akik oly szerencsések voltak, hogy egyéniségének búvkörébe jutottak, azok előtt pazarul szórta szellemének kincseit. Anyagi javaival pedig hosszú életén keresztül csendes visszavonultságában oly arányú jótékony tevékenységet fejtett ki, hogy ez egyszerűen példa nélkül való a hazai zsidó-nők történetében.

Életében dúsan gondoskodott családjának még a legtávolabb eső tagjairól is. Gazdag rokonaival szemben is tanusította bőkezűségét, mert a vérség köteléke szent volt előtte. A szerényebb sorsúakat családalapításoknál, existenciák alkotásánál fejedelmi módon segítette. Család iránti szeretetének végrendeletében is bőséges bizonyosságait adja. Külön 100,000 K-ás családi alapítványt létesített, 220,000 K-nyi családi legátumokat rendelt, ide nem számítva a családban külön kiosztott 500,000 K-át, melyet végrendeletében megemlít. Életét a jótékonyág szolgálatának szentelte és hogy a nemes céloknak áldozhasson és hogy akarata holta után is az ő szellemében működjön, ezért lemondott a gazdagok szokásos életmódjáról és szükségleteit a legszűkebbre mérte. Ha úgy él, amint az ő társadalmi viszonyaiban ez szokásban van, távolról sem állott volna módjában, hogy családjára ennyit áldozzon, ilyen nagyszabású

Alkalmi ajándéku születésnapra, barmicvára, konfirmációra és zsidó újévi ajándéku rendeljük meg fiainknak, leányainknak, rokonainknak a „**REMÉNYT**“, a magyar-zsidó ifjúság lapját, mely egész éven át oktat, művel és szórakoztat.

Előfizetési díj az összes kedvezményekkel

:: együtt egész évre 8 korona ::

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest,

:: VI., Podmaniczky-utca 6. ::

segítőmunkát végezzen és végrendeletében egy az egész zsidó felekezetre kiható nagy alkotás alapjait megvesse. Nem volt az országban zsidó cél, melynek ne áldozott volna. A kultúra szeretete, meleg zsidó érzés és eszményi emberszeretet volt harmónikus életének vezércsillaga. Az általa életbe hívott országos izraelita tanítónőképző intézet,

Gomperz Róza
a zsidó női praeparandia megalapítója

a magyar zsidóság e régi vágyát és szükségét elégíti ki az ő legfőbb ideáljainak mintegy megtestesítője és földi életének maradandó dicsősége.

*

Végrendelete minden irányban híven tükrözteti Gomperz Róza gondolkozását és érzületeit. Végakarati megnyilatkozását nagy terjedelménél fogva be nem mutathatjuk. Majd lesz még alkalom arra, hogy erről a nagy zsidó asszonyról és élete folyásáról megemlékezzünk. A már érintett és a családod érdeklő rendelkezésein kívül különböző zsidó kulturális és jótékony célokra 65,000 K-át hagyott. Itt most csak a végrendeletnek ama részének első pontját mutatjuk be, mely a hazai zsidóság javára tett és életmunkásságát oly méltó módon befejező *millió*s alapítványáról szól és amely a magyar zsidóság kultúrtörténetének nagyérdékű dokumentuma. Nem panaszkodunk itt fel, hogy a sajtó alig vett tudomást a felekezeti célok mellett a magyar nemzeti kultúrát szolgáló alapítványról, holott a nyilvánosság ezzel szemben elenyésző adományok és tettek mellett ugyancsak megfújja a dicsőítő harsonákat. A boldogult érzületének talán ez megfelelőbb. Íme a végrendelet illető része:

„Tekintettel ama nehézségekre, melyekbe izraelita válású leányoknak a fennálló tanítónőképző-intézetekbe való felvétele ütközik, tekintettel továbbá arra, hogy a hazai izraelita felekezeti iskolákban vallásilag kiképzett tanítónők hiánya rég időtől fogva érezhetővé vált és megfontolva azt, hogy jobb módú zsidó családok leányainak is alkalom nyújtassék arra, hogy magasabb műveltség utáni törekvéseik mellett saját vallásukat alaposan megismerjék és megszeretni tanulják, vezéreltetve egy nagy és általános cél gondolatától, indítva érzem magamat arra, hogy a következőket rendeljem:

1. hogy halálom után és mielőtt az anyagi eszközök folyósíthatók egy *millió* korona, mely az által, hogy a tanítónőképzőt általános örökösömmé neveztem ki, még növekedhetik is, hagyatékomból kihasíttassék és jövedelmezőleg elhelyezhessék, úgy, hogy az ilykép keletkező összegből és kamataiból alakuló tőke egy „Gomperz Zsigmond és Gomperz Róza izraelita országos tanítónőképző-intézet” alapítására és fenntartására szolgáló alapítványul szolgáljon.”

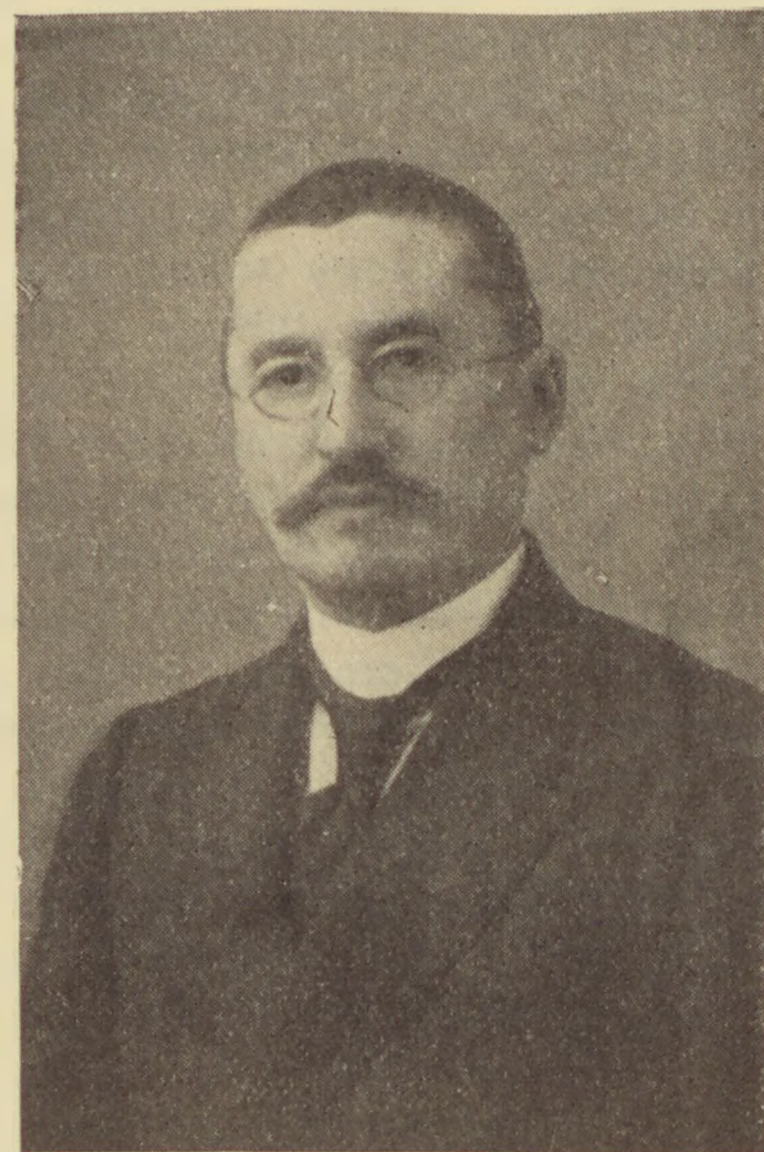
A végrendelet szerint az új Tanítónőképzőt négy éven belül meg kell nyitni, az összes teendőket egy kuratóriumra bízva, melynek elnöke dr. Mezey Ferenc, tagjai dentai Gomperz Miksa, dr. Goldziher Ignác, dr. Kohn Sámuel, dr. Alexander Bernát, König Lajos, dr. Stern Samu, továbbá a hitközség és a chevra mindenkori elnökei, az izr. Tanítónőképző igazgatója. A kuratórium hölgybizottságot is választ, megnevezett tagjai: Gomperz Zsófia, Szirmai Oszkárné, dr. Neumann Arminné, dr. Bacher Vilmosné.

A nagy végrendeletnek végrehajtóiul az örökhagyó dentai Gomperz Miksát, König Lajost és dr. Mezey Ferencet bízta meg.

*

Hőn kívánjuk, hogy a nemeslelkű alapítónő intenciói a legteljesebb mértékben érvényesüljenek és hogy alkotása és példája termékenyítőleg hasson a magyar zsidóságban. (M.)

DR. WEISZ MIKSA. A Rabbiképző tanárának hívták meg és meghívását mindenütt rokonszenvvel és lelkesedéssel fogadták. Sokan pedig joggal vetik fel a kérdést, mért nem jöttek reá erre az annyira kézenfekvő megoldásra már eddig? Ha dr. Weisz Miksa valahol Londonban élne, bizonyára rég gondolkodtak volna már róla, hogy miképp nyerjék meg értékes működését a hazai zsidóság számára. Őt nem csak tudományos működése predesztinálja arra, hogy rabbikat neveljen, hanem az az izzó lelkesedés is, amely őt eddig is, mint a vallás tanítómeszterét kiemelte, aminek az eredménye, hogy tanítványai rajongással csüngtek előadásain és az ő személyén és tanításán keresztül szeretni és becsülni tanulták a zsidóságot. A Rabbiképző valóban sokat nyer dr. Weisz Miksa közreműködésével, amelyet mindenki örömmel üdvözölhet. Dr. Weisz nem csak a hittanórákon és a Talmud - Tórában, ahol Bacher óráit vette át, hanem mindig megragadta az alkalmat, hogy az ifjúságba zsidó érzést és tudást oltson, a cionista egyesületekben, valamint az Omike kurzusain és egyébütt gyakran tartott előadásokat a zsidó történelemből, tudományos cikkeiből pedig a Mult és Jövő olvasóinak gyakran volt alkalmuk okulni. A Magyar Zsidó Múzeum szervezésében és katalogizálásában lelkesen munkálkodott, ő szervezte a pesti zsidó hitközség könyvtárát és évek óta a hitközségi vallás tanárok középiskolai és polgári szakosztályának elnöke.

Dr. Weisz Miksa

Főmunkái a következők: Machzor Vitry szerkesztése és szerzője, Budapest 1895, pályanyertes mű; Kis Biblia, Budapest 1903; Izrael története, Budapest 1902; Bibliái olvasmány, hivatalos tankönyv; Bloch emlékkönyve (Krausz Sámuellel együtt); Seder Troyes, Frankfurt 1905 (héber nyelven); Katalog der Hebräischen Handschriften und Bücher in der Bibliothek des Prof. Dr. David Kaufmann, Frankfurt 1906; Széfer Al Hakol, Berdicsev 1908; Rappoport S. J. L. levelei Sámuel della Volta mantuai orvoshoz, Budapest 1906; Elsárgult levelekből, adalékok a magyar zsidóság egy borús korszakához, Budapest 1916; Beszéddek, szakfelügyelői jelentések, értekezések különböző magyar, német és héber folyóiratokban és évkönyvekben és az angol Jewish Enciclopédiában.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS. Előfizetőinket, akiknek előfizetése szeptember hóban lejár, vagy kiknek előfizetése már előbb járt le, tisztelettel kérjük, hogy előfizetési díjaikat minél előbb beküldeni szíveskedjenek, minthogy e súlyos időkben csak azoknak küldhetjük tovább a lapot, akik díjhátralékban nincsenek. Előfizetési díj egész évre 22 korona. Omike-tagsággal együtt 25 korona. Díszkiadásban egész évre 30 korona. Omike-tagsággal 34 korona.

A REMÉNY, a magyar-zsidó ifjúságnak oly gyorsan népszerűvé lett lapja, az új tanév megkezdésével a szokottnál is gazdagabb tartalommal és illusztrációkkal jelent meg. Az augusztus—szeptemberi számba írtak többek között Patai József, Szász Menyhért, dr. Vajda Béla, dr. Singer Leó, Szöllősi Arnold, dr. Frisch Ármin, Billes Lajos, Kún Jenő, dr. Fényes Mór, Bródy László, dr. Fürst Aladár, Vértess Jenő stb. Orosz-zsidó novellairók, cserkész, természet és technika, sakk, bélyeg, kísérletek, sport, bontakozó szárnyak, rejtvény stb. rovatok egészítik ki a rendkívül gazdag számot, mely az ünnep alkalmából külön gyönyörű mellékletekkel is kedveskedik előfizetőinek. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Podmaniczky-utca 6. Előfizetési ára egész évre 8 korona.

DR. BOLGÁR MÓZES KITÜNTETÉSE. Kiváló munkatársunkat, dr. Bolgár Mózes, a külföldön is ismert jeles héber poétát, ki a háború kitörése óta a híres 85-ik

Dr. Bolgár Mózes

gyalogezrednél szolgált, az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásáért a kisézüstvitészéremmel tüntették ki. Értésülésünk szerint a háromnapos lopusznoi ütközetben tüntette ki magát. Ennek az ütközetnek élményeit ezrede tábori újságában, a kitűnően szerkesztett Manilowában „Lopuszno körül” című cikkben írta meg, melyet legközelebbi számunkban közölni fogunk.

AZ ÚJ DIÁKNEVELŐ-OTT-HON, Abádi Imre és Jávör Bella fiúinternátusa, melyet legutóbbi számunkban méltattunk,

amint értesülünk, annyira hézagpótlónak mutatkozott, hogy a legrövidebb idő alatt minden bennlakó hely betelt és most már csak néhány bejáró diákot vesznek fel. Cím: Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 11. Prospektus díjlan.

ZSIDÓ KULTÚREGYLET. Nagyváradon e néven zsidó ifjúsági egyesület alakult, melynek célja, hogy a zsidó ifjúságot a zsidó ideálokhoz visszavezesse. Lelkeshangú felhívást bocsájtottak ki a szervezők ez alkalomból a zsidó ifjúsághoz. A zsidó ifjúságnak ez a felelőssége országszerte folyik.

NÉMET KISASSZONY kerestetik két gyermekhez (6—7 éves), jó bizonyítványokkal. Családiás bánásmód. Ajánlatok a kiadóhivatal címére küldendők.

SCHÜCK SALAMON. Tammuz hó 20-án volt egy éve annak, hogy a boldogemlékü Schück Salamon karcagi rabbi élete 75. évében az élők sorából elköltözött. Az évfordulóra díszes sírkövet emeltek a nagy tudós sírjára, akinek szellemét művei őrzik. Majdnem egy fél évszázadig ült a karcagi hitközség rabbiszékében, vele együtt nőtt a karcagi és kerület-

beli zsidóság tudásában és vallásosságában. És ez volt az ok, amely őt mintegy odaláncolta. Nagyon érdekes volt az a szerep, amelyet a zsidó közérdekű kérdésekben betöltött. Kiváló, hosszú évszázadokravisszatekintő rabbicsalád sarja, aki maga is elsőrendű tudósok lábainál ülve hatolt be a halacha és az agada legszövevényesebb rejtélyeibe. Dekoránakszéthúzó törekvéseit nem helyeselte. Nem tudta megérteni — ő, a szigorú felfogású ortodox rabbi —, hogy egy nem ortodox községben élő híthű zsidót miért kell lenézni és egy ortodox községben vétkekkel vértezettet miért kell kiválóbbnak tartani a neológ vagy statusquo kehillabeli hagyományhű zsidónál. Ezért nem volt népszerű a hivatalos politizáló ortodoxiában, különösen a recepció, az ort. tanítóképző, a jesivarendezés, kántor és sakterügyben kifejtett lankadatlan működéseért. Viszont sohasem kacérkodott a neológiával sem. Az ő zsidósága nem jeliszavakon épült fel, hanem a hagyományos zsidóság alapelvein: tóratanulás világi műveltséggel. Mivel pedig erre az egyik, a másikra a másik párt nem hajolt, az ő helyzete végig a spléndid isolation maradt. Az az irány, amelyért ő küzdött, az ország határain kívül talált termékeny talajra. Ezért méltányolták és magasztalták őt sokkal jobban pl. külföldön, ahonnan sok fontos ügyben kikérték véleményét, mint Magyarhonban. Tudományos munkásságának méltatása mag. egy hosszabb tanulmányt kívánna.

Schück Salamon

Hátrahagyott műveinek címei: Sziddur Haminhagim, 4 részben. Tekanoth utephiloth. Sziddur Rasban. Mimoseh ad Moseh. A Sulchan Aruch jiddis nyelven. A Rasban responsumok az Orach Chaím és Even Hoezer köréből. Tóra S'lema. A magyar lobogó színei. Kossuth Lajos. A zsidó iskola. Tíz parancsolat az antiszemitizmus ellen. A nagyváradi kanonok tévedései. Zsidóság és kereszténység. Rudolf főherceg. A recepció. Tíz parancsolat a vegyes házasság ellen. Midőn 1905-ben az első nagy szentföldi kirándulást szervezték Budapesten, ősz fejjel, de ifjúhoz méltó lelkesedéssel vállalkozott a nagy útra. A régi, eredeti chibat Cion volt a lelkesítője és ennek az őserzésnek adott kifejezést ama reflexióiban, melyek a palesztinai útra vonatkoznak.

A MAGYAR ZSIDÓSÁG JÖVŐJÉ-RŐL írt cikkünk (dr. Frisch) még mindig élénken foglalkoztatja a közvéleményt és újabban is számos hozzászólás érkezett. Dr. Steinhertz Jakab székesfővárosi főrabbi szerint, a rabbiknak, vallástanároknak és a zsidó tanítóságnak vállvetve kell felvenni a küzdelmet a vallási dekadencia ellen és nem szabad alkalmazkodniok az adott szomorú viszonyokhoz. Nem csak a zsidó önértetet kell emelnünk, hanem az igaz vallásos érzést és vallásos életet. A szeminárium erre buzdítsa fiatal papjait, figyelmeztesse őket, hogy ők

maguk adjanak példát hiveiknek a vallás komoly követésére és tartsák szem előtt Malachi próféta (2, 6, 7) tanítását az igaz papról, kinek hivatása nem merülhet ki a prédikációban. Ugyanígy utasításra szorulnak egyes hittanárak is, akik a szemináriumából kerülnek ki, hogy nemcsak „szaktudás” kell, hanem példaadó vallásosság és lelkesedés. Erre a hitközségeknek is ügyelniük kell. Az Izraelita Tanító-Egyesület, melynek oly sok érdeme van, ügyeljen arra, hogy a zsidó iskolák csakugyan zsidók legyenek és a zsidó tanítók vallásos zsidó szellemben tanítsanak és ne az ellenkezőjével igyekezzenek tüntetni. Végül indítványozza dr. Steinherz, hogy az Orsz. Iroda hasson a kerületi elnökök útján a hitközségekre, hogy szombatonként az előjáróság képviselve legyen az istentiszteletnél, aminek jó hatása volna a többi tagokra. Dr. Pfeiffer Izsák sümegi főrabbi szerint, a zsidó nőnevelést kell új alapokra fektetni, amiben bizonyára segítségül lesz a felállítandó zsidó Tanítónőképző. Dr. Hajdú Miklós szerint, minthogy a mai ifjúság otthon zsidó életet nem lát, meg kell közelíteni fogékony lelkét a zsidóság költészetével, a középiskolai hitoktatók ne csupáncsak Spencerről, Häckelről és Darwinról beszéljenek az ifjúságnak, amint ezt némelyek teszik, hanem ismertessék meg vele Jeremiás és Jezsajas poézisét, a biblia és a zsidóság kultúráját és a tradíciók szépségét. „Nem tudom megérteni — hangsúlyozza nem először dr. Hajdú Miklós —, hogy a pesti hitközség a maga milliós büdzséjével miért nem csináltat például szukoszkor egy nagy díszes ünnepi sátrort az ifjúság számára — no meg a felnőtteknek is, akik ílyet még nem láttak —, ha már chanukka-ünnepélyt úgy sem rendez.” Dr. Schönfeld József szerint cionista szellemű, önérzetes ifjúságot kell nevelni és később megszeretik majd a zsidó vallást is, mint a zsidó nép szellemi birtokát. Dr. Szabó Géza szerint, a rabbiknak, mint a zsidóság képviselőinek önérzetesebben kellene fellépniük és ahelyett, hogy például a Rabbi-Egyesület folyton csak alázatos köszöneteket szavazzat elnököknek és Irodáknak, lépjen fel energikusan és követelje a rabbik helyfoglalását a községi vezetésben és az országos szervezetben, hogy mindenütt a zsidóság szellemét juttassák érvényre. Dr. Simonyi Zoltán szerint: „Nem helyénvaló a hitéletet, az eszméket, a vallást a szervezet mellének szegezni. Édes anyám (értsd: a vallás) iránti szeretet nem csökken, ha atyám igazságos hatalmát (értsd: szervezet) is elismerem. Egyiket csak úgy kell tisztelni, mint a másikat. Ne legyen özvegy Izrael! Sőt a hitélet lesz vígasztalóbb látvány sok községben, ha pl. a hitközségi alkalmazottak jogviszonyait, jövőjét országos törvény és szabályzat fogja megvédeni és nem lesznek kiszolgáltatva sok helyi pasa pezsgő hatalmaskodásának.” Egy pesti hitközségi vezérferfiú idézi boldogult dr. Singer Bernát szavait, hogy „a magyar Izrael nem gyógyulhat meg addig, amíg be nem csukják két irodáját, hogy megszűnjön a viszály forrása, helyre álljon a statusquo, az ócska gépezetet váltsa fel egy modern egyházi és világi képviselő, mely beheggeszti a szerencsétlen kongresszus okozta sebeket, amelyekből már Lőw Lipót annak idején is az egész szervezet leromlását jósolta meg.” Végül itt említjük, hogy egy előbbi hozzászólás folytán kérdést intéztünk dr. Goldziher Ignáchoz, mondotta-e ő a nevében idézett és utóbb

kétségbevonat szavakat, hogy „az egész magyar neológ zsidóság egy bomló kadáver és hollók vigyáznak, nehogy a lélek visszajárjon belé”. A világhírű orientalista utalt bennünket „Előadások az Izlámról” című műve 49. lapjának 10—14. sorára, ahol megtaláljuk a feleletet. Fellapoztuk a könyvben a megjelölt helyet, ahol Mohamednek tulajdonított következő mondás olvasható: „Bármit közölnek, mint az én kijelentésemet, azt össze kell hasonlítani az isteni könyvvel, ami avval összehangzik, az tőlem való, akár tényleg mondtam, akár nem. Ami jót valaha mondanak, azt én magam mondtam”.

A PESTI IZR. NÖEGYLET most megjelent évi jelentése ismét beszédes bizonyítékát szolgáltatja annak a csöndes, de valóban nagyarányú filantropikus munkának, amelyet a Pesti Izr. Nőegyesület állandóan, de különösen a háború óta végez. Félmilliót meghaladó összeget áldozott az egyesület tisztán emberszerető célra. Ennek fedezésére azonban csak 361,215.82 K bevétele volt, tehát a kiadásokkal szemben 156,858.90 K deficit merült fel, amelyet az egyesület vagyonából kellett leírni. E számok legszembetűnőbb illusztrálják a Pesti Izr. Nőegyesület múltévi nagyszabású működését, amelynek keretében hadiárva neveltetése, hadiözvegyek gyámolítása készpénzzel, munkálatok nyújtásával, továbbá hadbavonult katonák szülés előtt álló feleségeinek a gyermekágy alatt való ápolása: oly könyörűletes tények, amelyek legnagyobb támogatásra méltók. Hogy a Pesti Izr. Nőegyesület nagyszabású munkáját továbbra is folytathassa, ehhez a nemesszívű emberbarátok hathatós segítségére van szüksége; enélkül mostani erőfeszítése nem tartható fenn. Hisszük, hogy a nagy-ünnepek alkalmából felajánlandó templomi adományokból a Pesti Izr. Nőegyletnek és intézményeinek jelentős összeg jut.

A KOLOZSVÁRI ZSIDÓ IFJAK EGYESÜLETE. A Múlt és Jövő már több ízben megemlékezett arról az egyre intenzívebb munkásságról, mely Kolozsvár zsidó életét igyekszik tömörré, öntudatosá tenni. Egyik megnyilatkozása volt ennek a Múlt és Jövő-matiné, amelynek hatása alatt több zsidó mozgalom indult meg. Így Feuerstein Kálmán lelkes agitációja a kolozsvári zsidó fiataloságot toborozta az egyesületbe, melynek szervezete egész Erdélyre kiterjed. A kolozsvári zsidó ifjak egyesülete most tartotta meg alakuló gyűlését. Az új, szép reményekre jogosító egyesület tisztikara a következő: előkészítő-bizottság: Feuerstein Kálmán elnök, Szatmári Mór és Krausz Imre alelnökök, Klein Albert titkár, Feuermann Mór jegyző, Benkő Rezső pénztárnok, Ohlbaum Áron ellenőr. A propaganda-bizottság elnöke: Friedmann Ignác, alelnöke: Török Lajos, tagjai: Zádor Árpád és Waldberg Imre.

AZ ERDÉLYI SZEMLE SZÉKELY BÉLA-SZÁMA. Az Erdélyi Szemle egyik legújabb külön száma Székely Bélával, a Múlt és Jövő munkatársával foglalkozik. Székely Béláról Franyó Zoltán és S. Nagy László írtak, méltatván a Múlt és Jövő hasábjairól közönségünk előtt jól ismert irodalmi működését.

Használt zongorát, pianinót, cimbalmot és harmoniumot vagy bármely egyéb hangszert új hangszerré becserélünk vagy készpénzért megveszünk
Telefon József 60-68

STERNBERG hangszer-gyár, Budapest, VII., Rákóczi-út 60. szám.

Zsákok, ponyvák, szalmazsák, fejbánkos, pokróc, zsinegek, italvedrek
NAGEL ADOLF Budapest, V., Arany János-u. 10.
Telefon: 104-10, 80-82, 35-92. Távirat: NAGELA

Új KÖNYVEK

ROVATVEZETŐ: DR. MOLNÁR ERNŐ

A ZSIDÓKÉRDÉS MAGYARORSZÁGON. A *Huszdik Század* körkérdése. (1917 júl.-aug. szám.)

A *Huszdik Század*, a magyar társadalomtudomány orgánuma, nyári kettős számát a magyarországi zsidókérdés tárgyalásának szenteli. A vaskos, könyvszerű füzet, amely a *Süddeutsche Monatshefte* 1915-ben megjelent „Ostjuden-Heft”-jére emlékeztet, egy ankét eredményeként fest, melyen a hozzászólók, a társadalmi élet legkülönbözőbb ágainak képviselői fejtik ki e problémáról nézeteiket. Amennyiben Magyarországon a zsidókérdés nem oly elhatárolt probléma, mint az agrárkérdés, a nemzetiségi kérdés stb. — írja *Jászai Oszkár* —, hanem a társadalom különböző rétegeiben jelentkezik, tehát a kérdéshez nem csupán szociológusok, hanem egyetemi tanárok, bírák, papok, írók, pénzemberek, közgazdászok és munkások is hozzászólnak, — zsidók és keresztények vegyest.

Ez helyes. Ámde nem adja meg a való képet, amint a *Huszdik Század* a körkérdésre beérkezett feleleteket „Akik szerint nincs zsidókérdés” és „Akik szerint van zsidókérdés” csoportokra osztályozza. Mert akik az osztályozás szerint nem ismerik el a zsidókérdés létezését, többségükben lényegileg ők is megállapítják, hogy van. Dr. *Blau Lajos* például a (feltételezett) zsidókérdést a középkori érzés és gondolkodás maradványának tartja, tehát csak azt magyarázza, hogy miért van zsidókérdés. Akik a zsidókérdés felvetésében csak antisemitizmust látnak, éppen ezt az antisemitizmust tekinthetik zsidókérdésnek. Így dr. *Mezey Ferenc*, aki helytelenül a zsidókérdés tagadóit közé van sorolva, nyíltan és világos látással beszél a magyar zsidóság problémáiról, melyek közé, igen helyesen, az Orsz. Izr. Iroda ügykörébe eső szempontokat is belevegyíti. Csak *Mezei Mór*, dr. *Venetianer Lajos*, *Fletssig Sándor* körvonalozzák tisztán a negatív álláspontot.

Ámde, mert „törvényhozásilag megoldandó zsidókérdés” — mint *Mezei Mór* írja — „Magyarországon

nincs” (noha még a hozott törvények sincsenek mind végrehajtva) az nem zárja ki, hogy társadalmi zsidókérdés ne létezzék. És ez a társadalmi probléma, mely nemcsak Magyarországon határain belül él, hanem minden ország, az egész világ zsidóságára kiterjed (dr. *Hajdú Miklós*, *Patai, Ríchtmann*), a külső és belső kérdések raját tárja elénk. A külső kérdések közé tartozik, hogy szemére hányják a zsidóságnak kereskedelmi térfoglalását, a szabadpályák, az irodalom, a művészet elárasztását, a nem-kultúrált zsidók modortalanságát. A belső zsidó problémák pedig az asszimiláció, az ezzel kapcsolatos kitérések, továbbá a modern zsidó népmozgalom, a cionizmus kérdései.

Nagyjában ezek azok a kérdések, melyek a *Huszdik Század* hasábjain tárgyalás alá kerülnek. A zsidókérdés társadalomtudományi tárgyalásánál természetesen felszínre vetődnek az úgynevezett zsidó hibák is. „Meg kell hallgatnunk a vádakát,” mondja *Alexander Bernát*, akinek gyönyörű fejtegetései a Mult és Jövő első évfolyamában jelentek meg először, „objektíve kell ismernünk népünket, hogy tudjuk, mely vádak igazak, jogosultak, melyek a túlzottak”. *Alexander* mindjárt éles logikával szét is szedi ezeket a vádakát és a zsidó nép szellemi értékességét fejtegeti. „Az emberiségnek saját érdekében áll” — mondja —, „hogy a zsidó szellemet kifejléssze, hogy azt, amit a zsidó szellem termel, értékesítse az egész emberiség szolgálatában.” (Ugyanígy *Beregi, Patai*.)

De érdekes, hogy legtöbbször maguk a keresztény írók mutatnak rá a vádak hamis voltára. Így dr. *Czárbusz Géza* egy. tanár szerint a „business is business, akár zsidó, akár yankee, örmény, angol, német, katolikus szövetkezet, vagy bank, vagy mágnes csinálja. Sőt a zsidóság, történelmi múltjához és szerepéhez méltóan, az idealizmus legelszántabb harcosa volt mindig”. Dr. *Lencz Géza* egy. tanár szerint az antiszemita támadások mind szabadelvűsége, sőt radikalizmusa miatt érik a zsidóságot, a zsidókérdés tehát ideálisan a liberalizmus kérdése. Ugyanezt mondja *Bosnyák Zoltán*, aki kiemeli, hogy „a kultúrnacionalizmusnak a magyar zsidóság nagy és értékes tényezője”. *Alföldy Ede* ítélőtáblai bíró szerint „ami azt a vádat illeti, hogy a zsidók a jobb társadalmi pozíciókat elárasztják, ennek a megítélésénél ne feledkezzünk meg arról a hagyományos elfogultságunkról, amely szerint természetesen találjuk, hogy a zsidók a közéletnek minden valamire való helyéből ki legyenek zárva és ebből az okból a jelentéktelen térhódítás is a mértéktelen elhatalmasodás színében tűnhetik fel.” Sőt érdekes, hogy az „antiszemita Omge” vezetője, *Buday Barna*, bár az

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

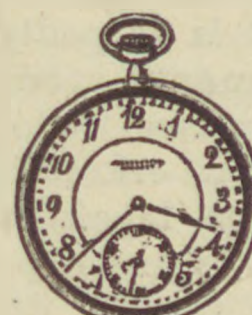
• CHRONOGRAF
• REPETITION ÉS
ZSEBÉBRESZTÖK

CUENDET CONSTANT

Svájc és Németország zseb-, inga- és
díszóragyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATORÁK, GYÜRÜ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

VERŐ-féle internátussal
egybekötött
LEÁNYNEVELŐ-INTÉZET
BUDAPEST, VI., Gyár-utca 1. sz.
Telefon 88-13.

Internátus egész és fél bennlakó növendékek részére. Elemi
fiú- és leányiskola. Polgári iskola, továbbképző- és ke-
reskedelmi levelezőnői tanfolyamok intenzív nyelvoktatás-
sal. Különböző irányú szaktanfolyamok. Zenei tanfolyam. Svéd-,
gyógy- és esztétikai torna. Délutáni felügyelet

Ponyvakölcsönzés
mérsékelt
kölcsöndíj mellett

FALUDI ÉS ELEK zsáknagykereskedők,
BUDAPEST, V., Nagykörönd-utca 22. sz.
Telefonszám: 82-37. Sürgőnycím: „Segel”
Gabonaszák, gyapjúsák
legelőcsőbb beszerzése

Szalmazsák
és meleg
takarók foglyok részére

u. n. új kazárbevándorlásról nagy elfogultsággal nyilatkozik (Radisics Elemér is), hangsúlyozza, hogy „a zsidóság tagadhatatlanul magasabb kultúrelem és kereskedelmi képességeire, vállalkozói kedvére, szellemi mozgékonyására szükségünk van, mint élesztőre a kenyérhez. Fájának derék tulajdonságait nemzeti szempontból hasznosítani derék törekvés“.

Nem csupán azok bukkanak tehát érvekre ebben a könyvben, kik ellenségei a zsidóságnak, hanem az érvek halmazait találhatják itt azok is, akik a zsidóságnak barátai. És érdekes, hogy míg a professzionátus „antiszemiták“ (Túri Béla, az Alkotmány szerkesztője) igyekeznek szordinót alkalmazva fejtegetéseiknek objektív, tudományos hangot adni, a filozsemitáknak ismert írók és tudósok írásaiból letompított, izzó gyűlölet ri ki. Helyén való lett volna, ha a szerkesztőség, amint saját vallomása szerint megcenzurázta Mezey Ferencnek Agoston Pétert sértő kitételeit, megcenzurázta a zsidóságot sértő súlyosabb mondatokat is, hogy a tárgyilagos vita nivóját ne alacsonyítsák le például egy Cholnoky Jenő előadott orturkálási kádenciái, vagy Méray-Horváth K. circumciziós undorodásai, melyeknél igazán magasabb szempontjai is lehetnek egy írónak és egyetemi professzornak. De a zsidóság ismeri ezeket a hangokat és nem árt, hogy legalább tisztán láthat és kellő értékére tudja leszállítani a mindig zsidó barátok közt lebzselő „filozsemitákat“, az „unter-uns“-antiszemitákat, amint Benedek Marcell őket nevezi. Ez az igazán liberális és nem-zsidó író állapítja meg különben, hogy „nincs keresztény ember, aki a zsidósággal szemben tökéletesen elfogulatlan, tisztán emberi álláspontot tudna elfoglalni. Egyes személyekhez való viszonylatokban elenyészhetik a fajkülönbség érzése, az összességgel szemben nem.“ De hiszen zsidók is gyakran éppen a zsidósággal szemben elfogultak és nagyítva látják a zsidóság hibáit vagy kicsinyítve a zsidóság kulturális jelentőségét. Az ilyen felületességből fakad aztán, hogy egy Hatvany Lajos kéretlen misszionáriusnak csap fel s az egész zsidókérdést a kaftán és a frakk problémájában látja. „Kitérés és minél több vegyesházasság! — ez legyen a jelszó,“ mondja és nem veszi észre, amit Bölöni György oly helyesen megállapít, hogy „a zsidó vallás, bár mennyire is ebben látják némelyek az összeütközést, ma, amikor a kultúra egyetemessége fűz össze bennünket és jobbára minden ember maga találja meg helyesnek talált erkölcsi törvényeit, nem nagy szerepet játszik az ellentétek felszításában.“ Ami pedig a vegyesházasságot illeti, igen logikusan mutat rá Lesznai Anna ennek a megoldásnak veszélyes voltára. „Mert két faj nem fér össze,“ mondja „házassítuk össze? Merész és nem sok jóval biztató okoskodás.“ A beolvasztás ilyen lehetőségét vonja kétségbe Braun Róbert is és pedig nem zsidó, hanem tisztán társadalomtudományi szempontból. És még Ignotus is, aki a vallásos érzéssel való kitérést nem kifogásolja, „nehéznek, sőt néha erkölcsi lehetetlenségnek tartja ezt éppen akkor, mikor legaktuálisabb, tehát legajánlatosabb volna“. Lakatos László pedig megállapítja, hogy „mindig csak a salakja tért ki, értve ezt egyformán jellemre és tehetségre. És különben is — kitérni?“ mondja, „A zsidóságból kitérni? Hát lehetséges egyszerű egyházi procedurával kitérni az emberi fajból, a fehér, vagy feketebőrűségből?“

A kitérés ellen különben a zsidó apologetika egész fegyvertára vonul fel a Huszadik Században (Blau, Mezey, Patai stb.), de érdekes, hogy akik a zsidókérdést nem-zsidó szempontból nézik is, azok is ellene szólnak. Dr. Concha Győző egy. tanár a zsidókérdést „a teljes egybeolvadás nélkül,“ tisztán kulturális alapon tartja megoldhatónak és kiemeli, hogy „a zsidóság számszerű nagy szaporodása és közgazdasági érvényesülése némely sötét folt dacára is csak kedvező volt a nemzet közgazdasági haladására“. Sőt „a nem-magyar nemzetiségű vidékeken egyenesen a zsidóság lett a magyarságnak kulturális és politikai exponense“. Ezt különben a nemzetiségi Stefanek is hangsúlyozza, de Conchával szemben természetesen panaszként. György Endre volt miniszter

szerint „a teljes beolvadás azért van kizárva, mert a magyarság maga éppen a zsidókkal szemben a legnagyobb társadalmi elszigetelődést tanúsítja, ahol pedig politikai eltérés alig fordult elő, — míg a nyelvileg és politikailag egyaránt eltérő vagy ellentétes román, tót, szász stb. nemzetiségekkel szemben társadalmi elzárkózottság sohasem volt érezhető“.

A zsidókérdés megoldására vonatkozólag a legelterőbb nézetekkel találkozunk e könyvben. Bíró Lajos meleg zsidó írásából egy új zsidó reneszánsz reménye int, midőn megállapítja, hogy az új zsidó generáció tökéletesen idegenül áll a régi zsidó generációval szemben, akik még mindig Tiszaeszláron rágódnak, reméli, hogy „a zsidóságnak nem csupán hitközségi vezetői lesznek legtöbbször a pénzes zsák alapján, hanem igazi szellemi vezérei is.“ Lesznai Anna mély, pszichológiai fejtegetéseiben részvétellel nézi az asszimiláció és a sehova-se-tartozás érzésétől meg-inogó, nemegységes, idegeslelkű zsidót, ki önérzetében megbolygatva hamis viszonyba kerül a tekintély fogalmához és pl. minden kis klerikális verébre forradalmi ágyukkal lö. Es remediumként ajánlja, hogy a zsidó gyermekben a zsidóságot tudatossá és beidegzetté tegyék és minden tradíció tiszteletére neveljék, — tanítsuk őket arra, hogy sohase tagadják zsidó voltukat és hogy a tradícióknak, még a kívülállókra nézve is, legalább is tiszteletreméltó esztétikai értékeik vannak. Az igazi vallásos nevelés hiánya károsan befolyásolja a gyermeket, a vallási renegátság pedig egy egész sor lelkiismeretbeli skrupulus szülője. A vallás észrevétel nélkül mintegy homeopatikus csepegteti a lélekbe az idealizmust.“ Hasonlóképpen mondja dr. Ravasz protestáns teológiai tanár „a zsidó vallásban még a talmudi

FODORMENTA LYSOFORM

meglisztítja a szájat és torkot a
fertőző bacilustól — azért már
korán szoktassuk a gyermekeket
ahhoz, hogy csak ezzel az ideális
szárvízzel gargarizáljanak.

deformáció mellett is annyi mélység és etikai erő van, hogy képes megtartani és megszentelni egy emberi életet, — bár ő a kicsúcsosodást a kereszténységben látja. A szociológusok legtöbbnyire Magyarország demokratizálódásától (*Ignotus, Giesswein*), az általános választójogtól (*Bíró Lajos*), az önálló vámterülettől és a foglalkozásokban való egészségesebb eloszlástól (*Boross László, Túri Béla, Giesswein Sándor*), az egész magyar nép gazdasági fellendülésétől (*Farkas Geyza*), erősebb asszimilációtól (*Buday Dezső, Körösfői-Kriesch, Ritók Emma*), a mélyebb lelkiiségtől (*Haypál Benő*), a szertelenkedő nyugatoskodás elvetésétől (*Raffay Sándor*), az orosz zsidóság egyenjogúsításától (*Szabó Ervin, Jászi Oszkár*), a magyar nép fokozottabb művelődésétől (*Liebermann, Szabó, Vanczák*) várják a magyarországi zsidókérdés megoldását, míg az „antiszemita” egyes csípős és legtöbbnyire igazságtalan megjegyzések mellett azt ajánlják, hogy a magyarság utánozza a zsidók élelmességét, hogy minden tekintetben versenyképesse válhasson. A zsidó megoldáslehetőségek felvetői pedig (*Beregi, Bettelheim, Guttmann, Hajdú, dr. Lukács, Patai, Richtmann, dr. Molnár*) gerinces, öntudatos, új zsidóságot követelnek, melyet nem a „külső szabadság, belső szolgaság” elvei irányítanak és amely nem túlzott asszimilációval és hozzádörgölözéssel, hanem épen gerincességével és becsületes zsidó őszinteségével fogja kivívni a zsidóság igaz megbecsülését. Sőt *Bettelheim* „hisz a becsületes zsidó és antiszemita vezetők kölcsönös megértésének lehetőségében is”.

Íme, ez az eredménye a *Huszdik Század* ankétének a zsidó kérdéstről, mely épp a háborúban felmerült alkalmak révén amúgy is szőnyegen van.

Irodalmi vita keretében a kérdés bizonyára meg nem oldható, de Szabó és Radács szerint a nyílt, őszinte és objektív eszmecsere a társadalmi kérdés éleinek tompítását várják, míg erőszakos elfojtása, vagy eltitkolása csak a viszonyok elmérgesését vonhatja maga után. Szembe kell nézni nyíltan a kérdéssel (*Alexander*) és meg kell különböztetni a szociológiai szempontokat az antiszemita demagógiától. *Ravasz László* pedig épp itt állapítja meg, hogy „amely kíváncsi, hogy a zsidókérdést csak tudományos alapon tárgyalják, éppoly fontos, hogy a tömegszennedélyeknek antiszemita jelszavakkal való izgatása ellen a keresztény társadalom komolyan állást foglaljon”. A *Huszdik Század* ankétja általában, néhány nem-tiszteletreméltó kivételt leszámítva, igyekezett ezt a tudományos hangot megtartani, ha egyik-másik véleményben vannak is az objektivitás mezébe bujtatva a zsidóságot igazságtalanul sértő kitételek. És ha megcsináljuk a *Huszdik Század* könyve alapján a magyar zsidóság mérlegét, ez a mérleg, merkantil nyelven szólva, nem „tartozik”-kal, hanem „követel”-lél zárul.

Dr. Molnár Ernő.

ZSOLTÁROK KÖNYVE. Munkatársunk, *Neményi Endre*, a kiváló fiatal poéta, lefordította a *Zsoltárok* könyvét és díszes kiadásban bocsátja a nagyközönség elé. *Neményi Endre* jeles zsoltárfordításainak szemel-

vényeivel gyakran találkoztak olvasóink a *Múlt és Jövő* hasábjain és bizonyára szíves fogadtatásban fog részesülni az ő *Zsoltárkönyve* is. A kötet szeptember hó folyamán fog megjelenni, ára díszes kötésben 6 kor., portó 45 fill. Megrendelhető kiadóhivatalunk útján, valamint a műfordítónál, Budapest, II., Zsigmond-u. 68.

RACHEL (imák zsidó nők számára). Tizennyolcadik kiadást ért el *Weisz Gábor* kitűnő imakönyve, amely immár a magyar zsidó nők legnépszerűbb áhitatforrásává vált. Az imakönyvben, amely dr. Fischer Gyula pesti rabbi közreműködésével és dr. Fischer Gyuláné előszavával jelent meg, egyszerű és poétikus mélységű imákat talál a zsidó asszony minden alkalomra és az új kiadásban a háborús eseményeknek megfelelően találunk hadivonatkozású fohászokat is, harctéren levő vagy sebesült fiúért, férjért való imákat, amelyek sok bánatos szívnek nyújtanak vallásos megenyhülést. A szombati imák teljes eredeti szövege és szép fordítása mellett ott a Nismasz műfordítása *Roboz Andortól*, a *Lecho Dódinak* az eredeti versforma szerinti fordítása *Patai Józseftől*, zsoltárfordítások *Gerő Attilától* és néhány szívhezszóló poéma az imakönyv szerzőjétől, aki versben és prózában egyaránt igyekezett a foházkodásra megnyíló szív nemesen egyszerű tónusát megütni. Ez biztosítja a könyv további elterjedését is, amit nagy buzgósággal és lelkesedéssel segít elő az agilis kiadó *Schwarz Ignác*, aki az imakönyvet a legkülönbözőbb kivitelben, a legdíszesebb és a legnépszerűbb kiadásban bocsátja a közönség elé.

Az imakönyv ára vászonkötésben 5 korona, kálíkóban 10 korona, díszes bőrkötésben 15—30 korona.

Megrendelhető a kiadónál: *Schwarz Ignác* könyvkereskedésében, Budapest VI., Király-utca 8. szám.

ABÁDI IMRE ÉS JÁVOR BELLA
 :: INTERNÁTUSA ::
DIÁKNEVELŐ-OTTHON
 Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 11.

A főváros legelső izr. diáknevelő-intézete, melyben a rendes tanulmányok mellett a vallásos nevelésre is súlyt helyeznek. — Prospektust kívánatra küld. — *Bentlakók* már csak a jövő tanévre kérhetnek előjegyzést. — *Bejárók* részére még néhány szabad hely van. — Zene. Modern és keleti nyelvek.

A közelgő főünnepekre ajánlom

IMAKÖNYV. Magyarra fordította: *dr. Hevesi Simon* budapesti főrabbi. Az összes köznapi, ünnepi és szombati imák bővítve közleményeivel és magyarázataival. Szép kiállítás. Tetszetős alak

MIRJAM. Imakönyv nők részére. Irta: *dr. Kiss Arnold* budapesti rabbi. Tartalmazza az összes köznapi, szombati, ünnepi és alkalmi imádságokat tiszta magyar szövegben. Elsőrendű ezen a téren. Csinos kis alak

Egyszerű és díszkötésekben

SCHLESINGER JÓZSEF könyvkereskedő Budapest,
 VII., Király-utca 1. szám

KÖZ- GAZDASÁG

A KÖZPONTI KERESKEDELMI ÉS IPARBANK A DEPOSITEN-BANK ÉRDEKKÖRÉBEN. A Központi Kereskedelmi és Iparbank részvényeinek egy jelentékeny tételét a bécsi Allgemeine Depositen-Bank megszerezte és ezzel a nevezett bankot érdekkörébe vonta. A Központi Kereskedelmi és Iparbank Részvénytársaság a lefolyt évek során belsőleg megerősödött; most pedig az Allgemeine Depositen-Bank közreműködése által nagy feladatok vállalására is képessé válik és abba a helyzetbe jut, hogy a jövőendő átmeneti- és békegazdaság fokozott tevékenységét teljes felkészültséggel felvehesse. Az e célt szolgáló alaptőkeemelés a legközelebb megtartandó rendkívüli közgyűlés fogja kimondani, mely egyúttal az Allgemeine Depositen-Bank kiküldöttjeinek a beválasztásával a bank igazgatóságát is ki fogja egészíteni.

A BELVÁROSI TAKARÉKPÉNZTÁR RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG igazgatósága legutóbb tartott ülésében elhatározta, hogy a folyó évi szeptember 6-ra egybehívott rendkívüli közgyűlésnek javasolni fogja az alaptőkének 16,000 darab 500 K névértékű részvény kibocsátása által 8 millió K-val 24 millió K-ra való felemelését.

A KŐOLAJFINOMÍTÓGYÁR RT. TŐKEEMELÉSE. A Kőolajfinomítógyár Részvénytársaság igazgatósága megállapította az 1916/17. évi üzletév mérlegét és elhatározta, hogy gyár- és bányatelepeinek rendes és rendkívüli értékcsökkenése fejében megfelelő leírásokat eszközöl, a biztosítási és nyugdíjalapot megfelelően javadalmazza és a lefolyt üzletévben háborús jótékonyági célokra adomá-

nyozott 500,000 K-n felül, ez utóbbi célra további 500,000 K-t fordít. Az ez után fennmaradó 2.391,074 K 82 fillér tiszta nyereségből részvényenként 50 K osztalék kifizetését fogja a közgyűlésnek javasolni. A társulati üzemek további fejlesztése céljából, főleg avégből, hogy bányauzemét az eddigi működési helyén kívül eső területekre is kiterjessze, a 8.800,000 K-nyi részvénytőkének 11 millió K-ra való fel-emelését is javasolni fogja az igazgatóság a közgyűlésnek.

ADRIAI BIZTOSÍTÓ TÁRSULAT. A társulatnak augusztus 14-én megtartott választmányi ülésében az igazgatóság a lefolyt üzletévre nézve csak ideiglenes zár-számadást terjeszthetett be, tekintettel arra, hogy az 1916. évre vonatkozóan a teljes zárszámadások még nem voltak elkészíthetők. Általánosságban az elemibiztosítási ágazat üzleti gyarapodása igen kielégítőnek tekinthető, kedvező körviszonyok mellett. Az életbiztosítási ágazat forgalma az új szerzemények tekintetében élénkebb volt, mint a megelőző háborús évben. A rendes és rendkívüli üzleti kiadások erősen fokozódtak. Az igazgatóság osztalék gyanánt egyelőre a múlt évi osztalék nagyságának meg-felelően részvényenként 160 K kifizetését határozta el.

AZ ÚJ MAGYAR VÖRÖSKERESZT-SORSJEGYEK, melyek szeptember hó 1-je és 15-ike között kerülnek ki-bocsátásra, úgy a nagy emberbaráti célok, mint a kiváló nyereményesélyek folytán a legmesszebbmenő elterjedt-ségnek fognak örvideni és bizonyára mindenki igyekezni fog, hogy az új jótékony sorsjegyeket megszerezze.

SZIGORÚAN RITUÁLIS INTERNÁTUS

középiskolai, kereskedelmi és polgári iskolai tanu-
lók számára.

Szigorú felügyelet és gondos ápolás, a legkitűnőbb ellátás, egyéni nevelés. Az összes iskolához közel. Tanulók csakis korlátolt számban vétetnek fel.

Legjobb referenciák. Cím:

Virág Gyuláné, Budapest, VI., Ó-u. 42.

Magyar Általános Hitelbank

Központ: Budapest, V. kerület, József-tér 2/3. szám

Alapítási év 1867.

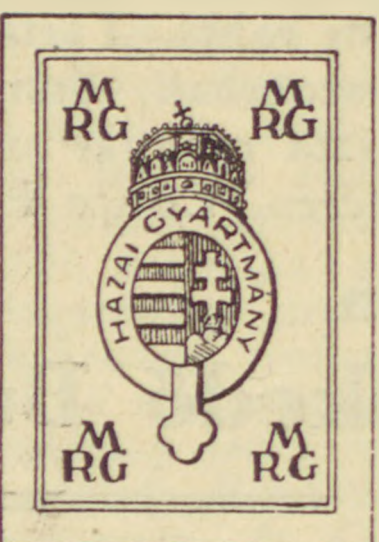
Alaptőke 120.000,000 korona
Tartalékalap 119.000,000 korona

Üzletköre: Subskripciók és konverziók. Intézmények és hitellevelek. Idegen pénzek beváltása. Kifizetések Magyarországon, Ausztriában és külföldön. Mindennemű bankügyletek. Különféle vállalatok alapítása. Takarékbetétek. Árúosztály

**Magyar
tör lő-
gummi**

Magyar címer
a védjegye!
Magyar diák
csak ezt vegye!

VÉDJEGYE:

**Kapható
minden
papirke-
reskedés-
ben.**

Magyar rug-
gyantaárúgyár
r.-t. Budapest.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

Felhívás templomi imaszékek bérbeadása tárgyában.

Akik templomi imaszékeiket bérbeadni óhajtják, szíveskedjenek eziránt az alulírott titkári hivatalhoz fordulni. A magánosok közvetítésével történő bérbe-
adásokból folyó semminemű kellemtelenségért a hitközség nem vállal felelősséget.

A pesti izr. hitközség titkári hivatala.

HATSCHKE és FARKAS
BUDAPEST, IV., KÁROLY-KÖRÜT 26

Telefon
142-78

Szemüvegek,
orrcsíptetők

orvosi rendeletre is.

Optikai
cikkek.

:: Teljes ::
móvgószínház-
berendezések.

Mielőtt
rendelne

fűszer-, festék- és gyarmat-
árú cikkek, forduljon árajánlatért:
STERN HENRIK nagykereskedőhöz
Budapest, VIII., Röck Szilárd-utca 6. sz.

Kefék, seprők, kicsinyben és nagybaní árák
mellett **ZAFIR SOMA** kefenagykereske-
désében, Budapest, VI., Király-utca 16. sz.
I. udvar. Telefon: 13-65

Zsák

Mindennemű használt zsákot vesz és
elad **FREUD HENRIK** zsákkeres-
kedő Budapest, V., Árpád-utca 7.

RÖSER-TANINTÉZET

a) Felsőkereskedelmi, b) Polgári iskola, c) Nevelő-
internátus. — **Beiratások június 20-ától.** —
Értesítőt küld: RÖSER-tanintézet, Budapest, VI.,
Aradi-utca 10. szám

ALKALMI AJÁNDÉKOK műtárgyakban és régiségekben STERNBERGNÉL

BUDAPEST, VI. KER., DOB-UTCA 24. SZÁM

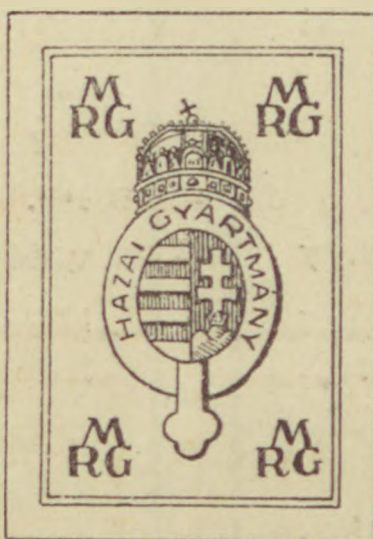
KÖZÉPISKOLAI VIZSGÁKRA

· biztos sikerrel, felelősséggel készít elő ·
· **ZSOLDOS-TANINTÉZET** ·
· Budapest, VII., Dohány-utca 84. ·

A középiskola összevont tananyaga megrende hető. Nélkülöz-
hetetlen rendes- és magántanulóknak TELEFON 32-40.

CSALÁDI HÁZAK, villák, bérházak, ipari és
gyártelepek, internátus, szanatórium, áruházaknak
s a többi megfelelő objektumok forgalmi vállalata
HUSZÁR A. Budapest, V., Zrínyi-utca 1. szám.
Gresham-palota. Telefon 81-08. Lakás-, üzlethelyi-
ség- és ingatlanhirdető-vállalat. Elsőrangú ajánlatok.
A főváros legmegbízhatóbb vállalata

Magyar törlőgummi Kapható minden papirkereskedésben

Főelárusító:
Adler és Szigeti cég

Budapest,
VII., Kertész-u. 48

Magyar Ruggyantaárúgyár Részvénytársaság
gyártmánya.

RACHEL

imádságoskönyv zsidó nők számára.

Dr. Fischer Gyula a pesti izr. hitközségi rabbijának közreműködésével

:: irta: *Weisz Gábor* ::

:: Gyönyörű magyarnyelvű imák ::

18-ik kiadás

A szombati imák héber és magyar
:: nyelven ::

Vászonkötésben 5 K. Kálíko 10 K.
Bördiszkötésben 15 K-tól 30 K-ig

Kapható:

SCHWARZ IGNÁC

könyvkereskedésében

Budapest, VI., Király-utca 8. szám

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

A pesti izr. hitközség alulírott előljárósága a „Reik Jakab és Rozália kiházasítási alapítványa” kamataiból folyósítandó 1900 korona összegű kiházasítási segélyre pályázatot hirdet.

Erre a segélyre kizárólag az alapító vagy neje családjából származó bármilyen vallású, szegénysorsú, eljegyzett hajadonok tarthatnak igényt, kiknek az alapítók valamelyikéhez való vérrokonságukat közhitelű okiratokkal, szegénységüket és erkölcsösségüket pedig helyhatósági bizonyítvánnyal kell igazolniuk.

A kellően felszerelt pályázati kérvények folyó évi szeptember hó 30-ik napjáig az alulírott előljárósághoz küldendők.

Az alapító oklevél 8. pontjának határozmányai szerint a segély elnyerője köteles házasságát a zsidó vallás szertartásai szerint, egyházilag is megkötni, mely házasságkötésnek Kiszlev hó 4-én (hétfőn) 1917. évi november hó 19. napján) kell megtörténnie. Ez azonban természetesen csak a zsidó vallású pályázókra kötelező.

Budapesten, 1917. évi augusztus hó 1-én.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

A pesti izr. hitközség előljárósága a kezelésében levő „Reich Ármin és neje Blau Fanny-alapítvány”, egy izraelita vallású, szegénysorsú, hajadon menyasszonynak kiházasítási segélyül kiadandó 470 K 25 fill. összegű kamataira pályázatot hirdet.

A pályázat eldöntésénél előnyben részesül az, aki az alapítók valamelyikének vérrokona, ami közhitelű okiratokkal igazolandó, rokonpályázó hiányában pedig az árva, vagy félárva.

A születési, szegénységi (esetleg rokonsági vagy árvasági), valamint az eljegyzés megtörténtét igazoló bizonyítvánnyal kellően felszerelt pályázati kérvények folyó évi szeptember hó 30-ik napjáig az alulírt előljárósághoz küldendők.

Pályázni kívánok figyelmeztetnek, hogy a kiházasítási segély elnyerőjének a zsinagógai időszámítás szerinti Sebat hó 18-án (csütörtökön, 1918 január 31-én) kell esküvőjét megtartania.

Budapesten, 1917. évi augusztus hó 1-én.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

A pesti izr. hitközség előljárósága a „Hertzka Ernesztin kiházasítási alapítványa” kamataiból folyósítandó 380 K összegű kiházasítási segélyre pályázatot hirdet.

Erre a segélyre a pesti izr. hitközség területén a székesfőváros IV—IX. kerületeiben lakó, izr. vallású, szegénysorsú, eljegyzett hajadonok tarthatnak igényt.

Az alapítónak, vagy néhai férjének szegénysorsú, izr. vallású hajadon *vérrokonai*, — honosságukra való tekintet nélkül, — minden más pályázóval szemben elsőbbséggel bírnak. A vérrokonság közhitelű okiratokkal igazolandó.

Az alapító oklevél határozmányai szerint a segély elnyerőjének Kiszlev hó 18-án (1917. évi december hó 3-án, hétfőn) kell egyházi esküvőjét megtartania.

A kellően felszerelt folyamodványok f. évi szeptember hó 30-ik napjáig az alulírott előljárósághoz küldendők.

Budapesten, 1917. évi augusztus hó 1-én.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

MODERN
LEVEL-
PAPÍR
UDONSÁ-
GOK.
PAPÍR-
ÁRUK

P
auker
MÓP
PAPÍRÁRUHÁZA

BUDAPEST
FOUZZLET.V.
VÁCI KÖRÚT 60
TEL.: 47-37
FIÓKÜZLET:
VÁCI KÖRÚT 13
TEL.: 86-73
M.K. POSTATAKA
REKPEZTÁRI
SZÁMLA 19452

MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek árára. • Fizikai, kémiai, természetrajzi
műszerek. • Röntgen-készülékek. • Tudományos műszerek.
Budapest, VI., Bulcsu-utca 7. szám. Telefon 21-06

Koós József. Szűcsárúk rendelése,
javítása és átalakítása
elfogadtatik. Megóvás. Tűz és betörés ellen bizto-
sítva. Műhely: Budapest, IV., Sarkantyus-
utca 11. Üzlet: IV., Mária Valéria-utca 7.
:: (Hungária-szállóval szemben) ::

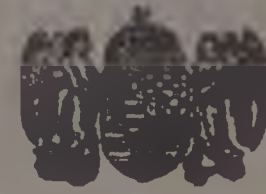
Gőzgépek, gőzkazánok, félstabilgépek, vasúti sí-
nek, tartányok, csövek használt de jó állapotban
kaphatók **ABELES EMILNÉL**
BUDAPEST, V., VÁCI-ÚT 88. SZÁM
Telefonszám: 24-41. Sürgőnycím: „Barsel“.

MEISNER IZIDOR

Budapest, VI., Bajnok-utca 25. :: Telefon 21-42.
Mindennemű fémmaradékok, réz, ólom, ón, hor-
gany és egyéb salakkidolgozó és olvasztótelepe.
:: Géptisztítóanyagok és olvasztótégelyek raktára ::

HIRDETMEŒY.

Ezennel közhírré tétetik, hogy a Magyar Kir. Szab. Osztálysorsjáték
(XXXVIII. sorsjáték) 6. osztályának húzásai f. é. szept. 12-től okt. 10-ig tartatnak meg, még pedig a következő napokon:

szept.: 12, 13, 14, 15, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 27, 28, okt.: 2, 3, 4, 5 és 10-én.

A húzások a négy első napon 1/9 órakor, a többi napokon 9 órakor kezdődnek és a magyar királyi ellenőrző
hatóság és kir. közjegyző jelenlétében nyilvánosan történnek a Magyar Kir. Szab. Osztálysorsjáték húzási
termében. A sorsjegyeknek a 6. osztályra való megújítása a játékterv szerint, minden igény különbeni elvesz-
tésének terhe alatt, 1917 szept.

hó 5-ig eszkozlendő.

Budapest, 1917 aug. 19-én.

MAGYAR KIR. SZAB. OSZTÁLYSORSJÁTÉK IGAZGATÓSÁGA.

TOLNAY.

HAZAY.

:: NEUMAYER FÜLÖP ::

Budapest, V., Deák Ferenc-tér 1. szám (Erzsébet-
tér sarok) :: Telefonszám: 11-21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Házaí gyártmányú Moquett-
plüssök, bútorszővetek, ág- és asztalterítők, függönyök és sző-
nyegek, továbbá kárpitos- és kocsigyártó ellékek gyári raktára.
:: Kívánatra mintát bérmentve küldök. ::

:: KOHN ARNOLD ::

SIRKŐRAKTÁRA, SIREMLEKEK minden ár
és kivitelben, áthelyezések exhumálásoknál. Javítási
munkák a temetőben. Szombaton és ünnepnap zárva.

Budapest, VII., Károly-körút 15. Telefon 18-76.

KATONAI PLAKETTEKET, JELVÉNYEKEK

készít szép kivitelben, előnyös áron, bármily rajz szerint, az ELSŐ MAGYAR TŰZZOMÁNC
JELVÉNYGYÁR, Budapest, VII., Kazinczy-utca 10. szám.

Kézzel himzett vagy előrajzolt HORVÁT ÁKOS

divatos női blúzok, női ruhák, gyermekruhák, ernyők, vala-
mint függönyök, vitrageok, ág- és asztalterítők, kerti párnák
és egyéb kézimunkákat olcsón vásárolhat üzletemben.

BUDAPEST, VII., Erzsébet-körút 24.
Fiókuzleteim: IV., Várház-körút 6.
Kossuth Lajos-u. 6. V., Lipót-körút 18.

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRISZABŐ, BUDAPEST, PODMA-
NICZKY-UTCA 6. :: TELEFON 153-94.

Uri ruhákat készít mérték után legfinomabb angol
és skót szövetekből. Állandóan nagy választék
a legdivatosabb kelmékből. :: Szolid árak.

KERBER HENRIK

BUDAPEST,
VIII., Nap-u. 29.

Alapított 1890-ben.
Telefon: „József“ 3—86.

Szörme, szőnyeg-poroló, megóvó, valamint
szőnyeg-mosó, tisztító- és javítóintézet. ◆

Ablaktisztítás, lakástakarítás, padlóbeeresz-
tés, „Tapeta“ festettfal, falfestmény, Fresco-
tisztítás és féregirtási vállalat. ◆ ◆ ◆

LOHR MARIA-KRONFUSZ

A főváros első és legrégebb csipketisztító-,
vegytisztító és kelmefestő gyári intézete.

Alapítva 1867.

Telefon: József 2—37.

GYÁR ÉS FŐÜZLET: Bpest, VIII., Baross-u. 85.
FIÓKOK: II., Fő-utca 27. — IV., Eskü-út 6.,
Kecskeméti-utca 14. — VI., Andrássy-út 16.,
Teréz-körút 39. — V., Harmincad-utca 4. —
VIII., József-körút 2.

Szalámi

elsőrendű marhahúsból (száraz) . K 15 kilónként
elsőrendű marhahúsból (fél-száraz) K 13 kilónként

Reissenberger Gusztáv szalámigyárában
Budapest, VI, Szív-utca 45. szám. Telefon: 21-22.

Somogyi Mór zongoraművész, államilag diplomált
zenetanár igazgatósága alatt álló

XXIV-ik
évfolyam.

ZENE-KONZERVATÓRIUM

ZONGORA, HEGEDŰ, ENEK és az összes tan-
szakokra kezdők és haladók részére művészi ki-
képzés. Beírások egész éven naponta 9—6-ig.

Telefon:
63—45.

BUDAPEST, VII., ERZSÉBET-KÖRÚT 44. SZ.

ZÁLOGCÉDULÁKAT

briliánstól, ékszertől, gyön-
gyökről bármiről veszek,
bárktnél magasabb áron fizetem, **SZEKELY EMIL**
ékszerüzlete, Budapest, VII., Király-u. 51.
Teréz-templommal szemben Telefon 179-35

Mindenki egyedül talpaitatja cipőjét!

Szállítunk közvetle-
nül a fogyasztóknak: **Vaskaptákat**, melynek használatával mindenki maga végezheti a talpvédők K. 9.50
Acéltalpvédők, bakancsok és csizmákra, recés, 70 fillér, tinomabb uri, női és gyer- 80 fillér.
erős minőség, készletenként

Bőrtalpvédők „Gloria“

valódi tömör katonai szintalpbőrből előrendű, kiválóan tartós mi-
nőség a hozzávaló szöggekkel.

Megrendelési szám .	0	1	2	3	4
A cipő nagysága .	25—30	31—34	35—40	40—42	43—45
Ár készletenként . K	1.20	1.50	2.—	2.20	2.40

Bőrpótló (gummi) talpak

tartós, vízhatlan, kellemes, rugékonnyjárás, megmunkálása ugyanolyan mint a bőrtalpa

Megrendelési szám .	Gyermekek részére			Nők részére:			Férfiak részére		
	E	F	G	A	B	C	I.	II.	III.
A cipő nagysága .	22—25	26—30	31—34	35—37	38—40	41—43	38—40	41—43	44—47
Ár páronként . . K	3.—	3.50	4.—	4.20	4.90	5.70	5.—	6.—	6.60

Patria talpszög a gummitalpak felsz gelésére 1000 darabonként K 2

Viszontelárusítóknak engedmény.

Kováts Imre és Társa Budapest, IX/7. Üllői-ut 11. sz.